

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

БЕСЕДІН ІГОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 342.95

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ
ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І.О.Беседін

Науковий керівник:

БРИГІНЕЦЬ Олександр Олексійович,

доктор юридичних наук, професор

Хмельницький, 2025

АНОТАЦІЯ

Бессєдін І.О. Адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 081 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2025.

У дисертації розглядаються питання механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку, використання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану.

У роботі здійснено аналіз права на гуманітарну допомогу у кореляції із *правом на життя* та із *санкціями*, що застосовує світове співтовариство до рф чи пов'язаних суб'єктів через її агресію щодо України.

Констатовано, що складне питання співвідношення права на гуманітарну допомогу і відповідних міжнародних санкцій, має розглядатися у кожному конкретному питанні дуже прискіпливо. Ефективне реагування на випадки негативного впливу може слугувати гарантією того, що законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, а не за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів. Водночас потрібно усвідомлювати і зважати на той факт, що підсанкційні фізичні чи юридичні особи можуть під виглядом надання гуманітарної допомоги, таким шахрайським шляхом, обходити санкції і у реальності здійснювати свою підприємницьку діяльність. При цьому, як показує практика застосування санкцій проти рф – вони є реальним та дієвим інструментом впливу на агресора.

Наголошено на тому, що для справедливої реалізації права на гуманітарну допомогу важливим є належне врегулювання митних відносин у цій сфері. Проаналізовано особливості звільнення від сплати мита в ЄС. І зазначено, що враховуючи євроінтеграційний вектор України, митне законодавство України

загалом і в частині, що стосується гуманітарної допомоги, має відповідати стандартам і нормативним актам ЄС.

Проаналізовано такі суміжні поняття та їх кореляцію, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва, волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування, фандрайзинг, краудфандінг. Констатовано, що більшість із зазначених понять тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою. Водночас наголошено, що не є гуманітарною допомогою різні види державної допомоги.

Спростований підхід про розуміння гуманітарної допомоги як виду благодійної допомоги. Адже можливим є надання гуманітарної допомоги окремими державами чи міжнародними неурядовими організаціями і це не буде благодійністю у розумінні, що закладене у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Власне через специфічний суб'єктний склад складним є питання можливості визнання гуманітарної допомоги благодійністю. Вважаємо, що у певних випадках гуманітарна допомога може бути благодійною допомогою. Однак у більшості випадках – це два самостійні види безоплатної допомоги.

Досліджено поняття гуманітарні місії, миротворчі місії (операції), гуманітарні операції та гуманітарні інтервенції (гуманітарні війни). Дійшли до висновку, що миротворчі місії (операції) – є найширшою категорією. В той час, як гуманітарні місії та гуманітарні операції здійснюються в межах цих миротворчих місій чи операцій. В сучасних умовах глобальних катаклізмів і військових конфліктів, особливо враховуючи фактор російсько-української війни, видається важливим чітко розмежування зазначених понять. Адже залежно від їх виду, мають застосовуватися відповідні міжнародно-правові та національні нормативно-правові акти. Задля дотримання принципу верховенства права, а саме його стрижневого елемента – юридичної визначеності – і є необхідним чітко формулювання і розмежування аналізованих

понять. Гуманітарні ж інтервенції (війни) вважаємо за явище, яке може мати позитивний характер, але, на наше глибоке переконання, він них варто відмовитися і послуговуватися існуючими механізмами гуманітарних та миротворчих операцій і місій.

Проаналізовані суб'єкти відносин у сфері гуманітарної допомоги: донори, отримувачі і набувачі. Досліджено останні законодавчі зміни щодо переліку цих суб'єктів. Наголошено на необхідності поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб.

Сьогодні суб'єкти, пов'язанні з наданням гуманітарної допомоги, стикаються з дедалі складнішим середовищем, сповненим суперечностей, політичних баталій і численної кількості міжнародних організацій. Наразі конфлікти і катастрофи стають все більш частими і все більш геополітичними. І тому дотримання відповідних принципів надання гуманітарної допомоги стає все більш важливим. Полегшення страждання і пом'якшення наслідків стихійних лих, катастроф та військових конфліктів тощо завжди залишаються наріжним каменем надання допомоги.

Проаналізовано основні міжнародні нормативні акти, що регулюють питання принципів гуманітарної допомоги. На підставі проведеного аналізу існуючих міжнародних нормативно-правових актів щодо визначення переліку принципів гуманітарної допомоги, запропоновано такий узагальнений їх перелік: гуманність; нейтральність; неупередженість; незалежність; добровільність; єдність; універсальність; координація; якість; ефективність; підзвітність; різноманітність партнерських відносин; забезпечення захисту.

Констатовано, що принципи гуманітарної допомоги потрібно відмежовувати від її мети, цілей та стандартів. Принципи надання гуманітарної допомоги – це інструмент як саме, за допомогою яких керівних засад має здійснюватися діяльність у сфері гуманітарної допомоги. Тоді як її цілями – є відповідні вектори цієї діяльності.

Окрім принципів гуманітарної діяльності в міжнародних документах також йдеться й про відповідні *стандарти*. Основними стандартами надання гуманітарної допомоги є: Гуманітарна хартія та базові стандарти надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного конфлікту; Мінімальні стандарти у сфері надання медичної допомоги; Кодекс поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця і неурядових організацій (НУО) при наданні допомоги у випадку стихійних лих і катастроф; Мінімальні стандарти щодо забезпечення тимчасовим житлом, організації розміщення і непродуктивної допомоги; Мінімальні стандарти водопостачання, санзабезпечення та сприяння дотриманню гігієни; Мінімальні стандарти освіти: готовність, програма, відновлення; Мінімальні стандарти продовольчої безпеки.

Основні гуманітарні стандарти якості та підзвітності – це добровільний кодекс, який описує основні елементи принципової, підзвітної та якісної гуманітарної діяльності. Ці стандарти є глобально визнаним, вимірюваним стандартом. Вони сприяють справедливим та партнерським відносинам між людьми та громадами та тими, хто працює над їхньою підтримкою. Їх мета – вирішити проблему нерівності сил. Вони можуть бути застосовані усіма, хто індивідуально або колективно працює над підтримкою людей та громад. Вони можуть бути використані як орієнтир для: підвищення спроможності людей та громад, що постраждали від кризи, оцінювати, контролювати та впливати на діяльність організацій, що їх підтримують; покращення якості та підзвітності організацій та їхньої роботи; оцінки та верифікації продуктивності та ефективності роботи організацій та демонстрації їх прогресу на шляху до досягнення зобов'язань; сприяння колективним зусиллям забезпечення якості та підзвітності гуманітарного реагування.

Визначено, що механізм адміністративно-правового регулювання являє собою сукупність взаємопов'язаних правових засобів і способів, що покликані задовольняти інтереси всіх суб'єктів адміністративних та інших публічних правовідносин. Акцентується увага на публічному інтересі, носієм якого є

держава, органи державної влади та місцевого самоврядування, уповноважені ними підприємства, установи, організації. Практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Від того, наскільки дієвим є механізм адміністративно-правового регулювання, залежить ефективність і у підсумку – результативність адміністративно-правового регулювання.

Розглядаються правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги, передбачені Законом України «Про гуманітарну допомогу», МК України, низкою підзаконних нормативно-правових актів. У зв'язку із запровадженням воєнного стану, вітчизняне законодавство з питань ввезення/пересилання на митну територію України товарів (предметів) гуманітарної допомоги зазнавало неодноразових змін. Такі зміни викликані потребою спрощення митних формальностей з метою більш оперативної доставки гуманітарної допомоги її отримувачам.

Аналізуються рекомендації Державної митної служби України, дотримання яких забезпечує максимально безперешкодне ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України. Задля цього рекомендується завчасно забезпечувати сортування та групування гуманітарного вантажу (це дозволяє більш організовано проходити митний контроль, оскільки можуть бути задіяні різні контролюючі органи). Також слід звертати особливу увагу на товаросупровідні документи на товари (предмети) гуманітарної допомоги (внесення до декларації інформації, що не відповідає дійсності, що не може бути підтверджена, може кваліфікуватися як порушення митного законодавства). Також перевіряється інформація про отримувача гуманітарної допомоги, що зазначена в декларації. Наголошується на важливості обов'язкового декларування та внесення інформації про товари (предмети) гуманітарної допомоги до автоматизованої системи реєстрації гуманітарної

допомоги. На етапі доставки товарів гуманітарної допомоги до місця призначення важливо отримати підтверджувальні документи, фото-, відео-фіксацію, що може свідчити про те, що до отримувача вантаж доставлено.

У дисертації розглядаються технічні онлайн-інструменти, системи обліку надходження, відвантаження та залишків гуманітарної допомоги на крупнооптових транзитних складах і не лише (йдеться, зокрема, про систему «ГУДОК» (ODoo), таблиці Excel, Портал гуманітарної допомоги. Також аналізується функціонал таких сервісів, як митна Е-декларація, Єдине вікно для міжнародної торгівлі, гід онлайн Дія.

Особлива увага приділяється питанням функціонування міжнародних та українських складів (хабів) гуманітарної допомоги. У цьому контексті аналізуються адміністративно-правове регулювання відносин між донорами, отримувачами та кінцевими користувачами гуманітарної допомоги.

Аналізується законодавство, що регулює питання отримання гуманітарної допомоги для енергетичного сектору України, для сфери охорони здоров'я, для військових потреб і для забезпечення національної безпеки. Також аналізуються деякі експериментальні проєкти гуманітарної допомоги (зокрема, гуманітарної допомоги для критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) і гуманітарної допомоги, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів). Звертається увага на ризиковість визначення пріоритету джерел фінансування таких експериментальних проєктів за рахунок міжнародної технічної допомоги.

У контексті особливостей адміністративно-правового та суміжного регулювання використання гуманітарної допомоги наголошується на необхідності відмежування нецільового використання гуманітарної допомоги та незаконного використання гуманітарної допомоги. Тут особливе значення має налагоджена співпраця, зокрема, таких органів, як НАЗК, Бюро економічної безпеки, Державної митної служби України, міністерств, інших органів державної влади та місцевого самоврядування.

Розглядаються випадки ввезення в Україну товарів гуманітарної допомоги неналежної якості, небезпечних (наприклад) прострочених товарів тощо, її повернення, списання, утилізація. За отримувачами лишається право відмови від отримання гуманітарної допомоги. У такому випадку виникають додаткові правовідносини із Мінсоцполітики України.

Аналізується законодавство щодо спрощення процедур митного оформлення гуманітарної допомоги (якщо вона надходить ззовні) та недопущення додаткового податкового навантаження на надавачів й отримувачів гуманітарної допомоги. У цьому контексті позитивно оцінюються норми ПК України, які встановлюють податкові пільги та звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою (зокрема, п. «в» підпункт 135.2.1.6 п. 135.2 ст. 135; п. 197.11 ст. 197; абз. 3 п. 197.2 ст. 197; підпункт 213.3.9 п. 213.3 ст. 213 ПК України; підпункт 14.1.212 п. 14.1 ст. 14; підпункт 170.7.1 п. 170.7 ст. 170; підпункт в) п. 216.3 ст. 216).

Аргументовано, що проголошені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019, прийнятому на виконання Резолюції Генасамблеї ООН 70/1 2015 р., на сьогодні не можуть бути досягнуті повною мірою, оскільки і в ООН їх досягнути не можуть. І на додачу у державі, де введено режим воєнного стану, навряд чи це можна досягнути, як те планувалося. Водночас, попри складну ситуацію, що має місце в Україні, й надалі ведеться робота по досягненню Цілей сталого розвитку. Так, Кабінетом Міністрів України у 2024 р. визначено завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення. Тож Україна все ж таки рухається шляхом досягнення визначених Цілей, розуміючи, нереалістичність їх досягнення.

Розглядаються особливості міжнародного співробітництва, міжнародних та адміністративних правовідносин у контексті надання гуманітарної допомоги від ООН через Службу допомоги ООН у кризових ситуаціях керується Управлінням ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). ООН виступає

свого роду посередником між тими, хто перебуває у кризових ситуаціях, і тими, хто готовий їм допомогти та підтримувати. Через ОСНА відбувається фінансування гуманітарної допомоги через такі найбільші об'єднані фонди багатьох донорів: Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (The Central Emergency Response Fund, CERF) та Об'єднані фонди країн (Country-Based Pooled Funds, CBPL). Є також регіональні глобальні фонди (Regional Humanitarian Funds, RHF).

Аналізуються різноманітні гуманітарні проєкти по всьому світу, що реалізуються через CERF реалізуються. Йдеться про проєкти у таких державах: Острови Гренада та Сент-Вінсент і Гренадини, Ліван, Сектор Гази, Демократична Республіка Конго, Нігерія, Сахель, Судан, М'янма, Сирія, Ефіопія, Демократична Республіка Ємен, Центральноафриканська Республіка, Сомалі, Південний Судан, Афганістан. До речі, Конго, Афганістан, Центральноафриканська Республіка, Судан проголосували проти резолюції ООН щодо третьої річниці російської війни «Просування всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні» 24.02.2025 р.

Зроблено висновок, що гуманітарні кризи у державах, які отримують гуманітарну допомогу від ООН, з його фондів та від його організацій, викликані у деяких випадках природними факторами, але передусім – військовими заколотами, воєнними конфліктами (збройними конфліктами, агресією), протистоянням між легітимною владою (законно обраною чи/та законно призначеною) та її противниками, посадовими особами, працівниками, задіяними на публічній службі. Україна не вписується у цей перелік держав, де конфлікти розпалюються за рахунок підтримки протестувальників і противників законної влади тими, хто світовою спільнотою визнані терористичними організаціями, а також державами, що визнані такими, які що фінансують тероризм. І тут вбачається нерозривний зв'язок між корупційною діяльністю посадових осіб, залучених у протистояння, та бюджетними відносинами, оскільки гуманітарні проблеми потребують фінансування. А за

значного рівня корупції у вищих органах влади, які можуть бути фінансово зацікавлені у такому протистоянні, бюджет держави економічно не може покривати як заплановані, так і не заплановані видатків.

Критично оцінюється гуманітарна діяльність Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC) та національних товариств у країнах, куди надходить гуманітарна допомога. Передусім юридично та політично необґрунтованою є співпраця IFRC з російським і білоруським товариствами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Констатовано, що у умовах повномасштабної війни гуманітарні місії IFRC в Україні є проблемними, такими, що дискредитують високу місію самої організації.

У січні 2025 р. ООН оголосила про нові плани гуманітарної допомоги Україні на \$3,32 млрд. Детальніше про це йдеться у Плані гуманітарних потреб України. Служба допомоги ООН у кризових ситуаціях, що керується Управлінням ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА), надає допомогу також Україні через Гуманітарний фонд для України (UNF), заснований у 2019 р. UNF як об'єднаний фонд країни є швидким і гнучким механізмом фінансування, що підтримує національні та міжнародні неурядові організації та агентства ООН.

Досліджується механізм та правові основи надання й використання грошової допомоги Україні від Всесвітньої продовольчої програми ООН (United Nations World Food Programme, WFP), від Агентства ООН у справах біженців (the UN Refugee Agency, UNHCR), а також гуманітарні проєкти в Україні в Україні, що реалізуються через міжнародні організації (ООН, Європейська комісія, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ЄБРР, ОБСЄ тощо), урядові донори (уряди, урядові установи, агентства зарубіжних держав, посольства тощо), міжнародні фонди і програми (наприклад, Глобальний фонд кліматичного партнерства (Global Climate Partnership Fund, GCPF), USAID), неурядові організації (зокрема, благодійні фонди, громадські організації). У

контексті політики нового президента США та його адміністрації, наразі складно аналізувати адміністративно-правові механізми надання, отримання та використання такої допомоги.

Розглядаються особливості надання та отримання гуманітарної допомоги від ЄС. Європейська Комісія підтримує фінансування проектів і поширення знань міжнародного гуманітарного права та адвокації в країнах, які постраждали від конфлікту (наприклад, Сирія, Палестина, Ємен, Ірак, Сирія, Ефіопія, Нігерія, Демократична Республіка Конго, Колумбія та Україна). Україна у переліку держав, громадяни якої постраждали (і продовжують страждати) від конфлікту, у переліку держав, які проголосували проти резолюції ООН 24.02.2025 р.

Аналізуються «Настанови ЄС щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права» (EU guidelines on the promotion of compliance with international humanitarian law) 2009 р., які встановлюють оперативні інструменти ЄС для сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права через його відносини з рештою світу; Повідомлення Європейської комісії 2021 р. про гуманітарну діяльність ЄС: нові виклики, ті самі принципи, де підкреслюється, наскільки для ЄС є важливим просування та застосування міжнародного гуманітарного права у центрі своєї зовнішньої діяльності; Керівні принципи ЄС 2024 р. щодо дітей і збройних конфліктів, спрямовані на захист дітей від наслідків збройних конфліктів і забезпечення відповідальності за злочини проти них.

Аналізуються положення початкового бюджету Європейських операцій із цивільного захисту та гуманітарної допомоги (ЕЧНО), що запланований у Багаторічній фінансовій програмі (Multi-annual Financial Framework, MFF) ЄС на 2021-2027 роки, який становить приблизно 1,65 млрд євро на рік (загалом 11,57 млрд євро, у цінах 2021 р. прийнято на всі 7 років MFF). Розглядаються: 1) тематичні спеціальні інструменти, що застосовуються у фінансуванні

гуманітарних проєктів і надання гуманітарної допомоги від ЄС: SEAR, EGF, BAR; 2) нетематичні спеціальні інструменти: Flexibility Instrument, SMI.

Високо оцінено діяльність ЄС у напрямі гуманітарної підтримки України. Станом на січень 2025 р. Європейська Комісія виділила понад 1,1 млрд євро на гуманітарну допомогу, включаючи новий пакет – 148 млн євро, про який було оголошено у січні 2025 р.

***Ключові слова:** гуманітарна допомога, благодійна допомога, війна, воєнний стан, збройний конфлікт, агресія, договір, соціальний захист, ВПО, суб'єкти господарювання, митний контроль, державний контроль, міжнародне гуманітарне право, імплементація, ринок, товари, кошти, бюджет, військовослужбовці, відповідальність, збитки, шкода, Рада Європи, Організація Об'єднаних Націй, Генеральна Асамблея ООН.*

SUMMARY

Besedin I.O. Administrative and Legal Regulation of Humanitarian Aid in Ukraine under Martial Law. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

The Thesis for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 – «Law» – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Khmelnytskyi, 2025.

The dissertation deals with the issues of the mechanism of administrative and legal regulation of the provision, receipt, accounting, and use of humanitarian aid in Ukraine under martial law.

It also analyses the right to humanitarian assistance in correlation with *the right to life* and the *sanctions* imposed by the international community on the Russian Federation or related entities due to its aggression against Ukraine.

It is determined that the complex issue of the correlation between the right to humanitarian aid and relevant international sanctions should be considered very carefully in each case. An effective response to cases of negative impact can serve as a guarantee that the legitimate aim of maintaining international peace and security through sanctions is not at the expense of meeting the needs of victims of the relevant conflicts. At the same time, it is necessary to be aware of and take into account the fact that sanctioned individuals or legal entities may circumvent sanctions under the guise of providing humanitarian assistance and, in reality, carry out their business activities. At the same time, as the practice of applying sanctions against the Russian Federation shows, they are a real and effective tool for influencing the aggressor.

It is emphasised that for the fair implementation of the right to humanitarian aid, it is important to regulate customs relations in this area properly. The author analyses the peculiarities of duty exemption in the EU. It analyses the specifics of customs duty exemptions in the EU, noting that considering Ukraine's European integration direction, Ukrainian customs legislation in general – and particularly regarding humanitarian aid – should align with EU standards and regulations.

The study analyses such related concepts and their correlation as free aid, humanitarian aid, charitable aid, donor aid, donation, volunteer aid, sponsorship, patronage, donation, fundraising, and crowdfunding. Most of these concepts overlap with humanitarian aid to some extent. At the same time, it is emphasised that various types of state aid are not humanitarian aid.

The approach of understanding humanitarian aid as a type of charitable aid is refuted. After all, individual states or international non-governmental organisations can provide humanitarian aid, and this will not be charity in the sense set out in the Law of Ukraine “On Charitable Activities and Charitable Organisations”. The issue of the possibility of recognising humanitarian aid as a charity is complicated due to the specific subject matter. Due to the specific nature of its subjects, the classification of humanitarian aid as charity is often problematic. While in some cases, humanitarian aid may be charitable, in most instances, they are two separate types of free aid.

The concepts of humanitarian missions, peacekeeping missions (operations), humanitarian operations, and humanitarian interventions (humanitarian wars) are analysed. It is concluded that peacekeeping missions (operations) represent the broadest category, while humanitarian missions and operations are usually conducted within such peacekeeping frameworks. In today’s world of global upheavals and military conflicts - especially in light of the Russian-Ukrainian war it seems important to distinguish these concepts clearly. After all, depending on their type, the relevant international and national legal acts should be applied. For the rule of law to be upheld, and in particular its core element – legal certainty – a clear formulation and delineation of the concepts under consideration is necessary. Humanitarian interventions (wars), while potentially having a positive impact, should be abandoned in favour of existing mechanisms of humanitarian and peacekeeping missions and operations.

The following subjects of relations in the field of humanitarian aid are analysed: donors, recipients and beneficiaries. Recent legislative changes to the list of these

subjects are analysed. It is emphasised that the status of a humanitarian aid recipient should also be extended to individuals.

Today, entities involved in humanitarian aid provision face an increasingly complex environment filled with contradictions, political struggles, and numerous international organisations. Conflicts and disasters are becoming more frequent and increasingly geopolitical. Therefore, adherence to the principles of humanitarian aid provision is more important than ever. Alleviating suffering and mitigating the consequences of natural disasters, catastrophes, and military conflicts remains the cornerstone of aid delivery.

Key international legal instruments regulating humanitarian aid principles are analysed. Based on the analysis of the existing international legal acts on determining the list of principles of humanitarian assistance, the following generalised list is proposed: humanity, neutrality, impartiality, independence, voluntariness, unity, universality, coordination, quality, efficiency, accountability, diversity of partnerships; and protection.

It is noted that the principles of humanitarian aid should be distinguished from its goals, objectives, and standards. Principles define the guiding rules for humanitarian aid activity, whereas goals refer to the intended outcomes of such activity.

In addition to the principles of humanitarian action, international documents also refer to relevant *standards*. Key standards of humanitarian aid provision include the Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response, Minimum Standards for Independent Healthcare, the Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief, Minimum Standards for Shelter, Non-Food Items, Minimum Standards for Water, Sanitation and Hygiene, Minimum Standards for Education: Preparedness and Response, Food Security.

The Core Humanitarian Standards for Quality and Accountability is a voluntary code that describes the essential elements of principled, accountable and quality humanitarian action. The standards are globally recognised measurable standards.

They promote equitable partnerships between people and communities and those who work to support them. They aim to address unequal power relations. They can be applied by anyone working individually or collectively to support people and communities. They can be used as a guide to increase the capacity of crisis-affected people and communities to assess, monitor and influence the performance of organisations that support them; improve the quality and accountability of organisations and their work; assess and verify the performance and effectiveness of organisations and demonstrate their progress towards meeting commitments; and promote collective efforts to ensure quality and accountability in humanitarian response.

The study determines that the mechanism of administrative and legal regulation is a set of interrelated legal means and methods designed to satisfy the interests of all subjects of administrative and other public legal relations. The focus is on the public interest, which is carried by the State, public authorities, local self-government bodies, and enterprises, institutions and organisations authorised by them. The practical application of the mechanism of administrative and legal regulation of relations, in particular, those related to humanitarian aid, is aimed at ensuring the realisation and observance of the interests of the subjects of the relevant legal relations. The effectiveness of the mechanism of administrative and legal regulation depends on its efficiency and, ultimately, the effectiveness of administrative and legal regulation.

The Rules of importation and accounting of humanitarian aid provided by the Law of Ukraine “On Humanitarian Aid”, the Customs Code of Ukraine, and a number of by-laws are considered. In connection with the introduction of martial law, domestic legislation on the importation/shipment of humanitarian aid goods (items) into the customs territory of Ukraine has been repeatedly amended. Such changes are caused by the need to simplify customs formalities in order to deliver humanitarian aid to its recipients more quickly.

The recommendations of the State Customs Service of Ukraine are analysed, and the observance of this ensures the most unhindered import of humanitarian aid into the customs territory of Ukraine. For this purpose, it is recommended that humanitarian cargo be sorted and grouped in advance (this allows for a more organised customs control, as different controlling authorities may be involved). Particular attention should also be paid to the shipping documents for the humanitarian aid goods (items) (entering untrue information in the declaration that cannot be confirmed may be considered a violation of customs legislation). The information on the recipient of humanitarian aid specified in the declaration is also checked. The importance of mandatory declaration and entry of information on humanitarian aid goods (items) into the automated system of humanitarian aid registration is emphasised. At the stage of delivery of humanitarian aid to the destination, it is important to obtain supporting documents, photo and video recordings, which may indicate that the goods have been delivered to the recipient. Technical tools and systems for recording incoming and outgoing humanitarian aid at large transit warehouses are explored, such as (in particular the ODoo system, Excel spreadsheets, and the Humanitarian Aid Portal). The functionality of such services as the customs E-declaration, the Single Window for International Trade, and the Diia online guide is also analysed.

Special attention is given to the functioning of international and Ukrainian humanitarian aid warehouses (hubs). In this context, the administrative and legal regulation of relationships between donors, recipients, and end-users of humanitarian aid is analysed.

The legislation governing the receipt of humanitarian aid for Ukraine's energy sector, healthcare system, military needs, and national security are examined. Additionally, several experimental humanitarian aid projects are analysed, including aid for *critically important industrial equipment (means of production)* and aid received in the form of liquefied gas to meet the needs of household consumers.

Particular attention is paid to the risks associated with prioritizing funding sources for such experimental projects through international technical assistance.

In the context of the specific features of administrative and related legal regulation of humanitarian aid use, emphasis is placed on the need *to distinguish between the misappropriation of humanitarian aid and its illegal use*. Special importance is attributed to the established cooperation among such bodies as the National Agency on Corruption Prevention (NACP), the Economic Security Bureau, the State Customs Service of Ukraine, various ministries, and other state and local government authorities.

Cases involving the import of substandard or hazardous humanitarian aid goods into Ukraine – such as expired items – are examined, as well as their return, write-off, and disposal. Recipients retain the right to refuse humanitarian aid. In such cases, additional legal relations arise with the Ministry of Social Policy of Ukraine.

The legislation on simplifying customs clearance procedures for humanitarian aid (when it is imported from abroad) and preventing additional tax burdens on providers and recipients of humanitarian aid is analysed. In this context, the provisions of the Tax Code of Ukraine are positively evaluated, as they establish tax benefits and exemptions for transactions related to humanitarian aid (in particular, clause “B” of subclause 135.2.1.6 of clause 135.2 of Article 135; clause 197.11 of Article 197; paragraph 3 of clause 197.2 of Article 197; subclause 213.3.9 of clause 213.3 of Article 213 of the Tax Code of Ukraine; subclause 14.1.212 of clause 14.1 of Article 14; subclause 170.7.1 of clause 170.7 of Article 170; subparagraph (B) of clause 216.3 of Article 216).

It is argued that the Sustainable Development Goals of Ukraine, proclaimed in the Presidential Decree “On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030” dated September 30, 2019, № 722/2019, adopted in accordance with UN General Assembly Resolution 70/1 of 2015, cannot be fully achieved at present – particularly since even the UN has not managed to achieve them fully. Moreover, in a country under martial law, achieving these goals as originally planned is highly

unlikely. Nevertheless, despite the difficult situation in Ukraine, efforts to pursue the Sustainable Development Goals continue. For instance, in 2024, the Cabinet of Ministers of Ukraine set specific tasks and indicators for achieving the SDGs by 2030. Therefore, Ukraine is still moving along the path toward the defined Goals while recognizing the unrealistic nature of fully attaining them.

The features of international cooperation, as well as international and administrative legal relations in the context of humanitarian aid provision by the United Nations, are examined. Humanitarian aid is provided through the UN Crisis Relief Service, which the UN Office manages for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). The UN acts as a kind of intermediary between those in crisis and those willing to assist and support them. Through OCHA, humanitarian aid is financed via major multi-donor pooled funds, including the Central Emergency Response Fund (CERF) and Country-Based Pooled Funds (CBPF). There are also Regional Humanitarian Funds (RHF) operating on a global scale.

Various humanitarian projects implemented worldwide through CERF are analysed. These include projects in countries such as Grenada and Saint Vincent and the Grenadines, Lebanon, the Gaza Strip, the Democratic Republic of the Congo, Nigeria, the Sahel region, Sudan, Myanmar, Syria, Ethiopia, the Republic of Yemen, the Central African Republic, Somalia, South Sudan, and Afghanistan. Notably, the Democratic Republic of the Congo, Afghanistan, the Central African Republic, and Sudan voted against the UN resolution on the third anniversary of the Russian war titled “Promoting a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine” on February 24, 2025.

It is concluded that humanitarian crises in the countries receiving aid from the UN – through its funds and organizations – are in some cases caused by natural factors but primarily by military coups, armed conflicts (including acts of aggression), and confrontations between legitimate authorities (legally elected and/or appointed) and their opponents, including public officials and civil servants. Ukraine does not fall into the category of countries where conflicts are ignited by the support of protesters

and opponents of legitimate governments by entities recognized by the international community as terrorist organizations or by states identified as sponsors of terrorism. In this context, there is an inseparable link between the corrupt activities of officials involved in such confrontations and public budgetary relations, as humanitarian challenges require financial resources. When there is a high level of corruption in top governmental bodies – who may have a vested financial interest in prolonging such confrontations – the state budget becomes incapable of covering both planned and unplanned expenditures.

The humanitarian activities of the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC) and national societies in countries receiving humanitarian aid are critically assessed. In particular, IFRC's cooperation with the Russian and Belarusian Red Cross and Red Crescent Societies is deemed legally and politically unjustified. It is stated that under the conditions of full-scale war, IFRC humanitarian missions in Ukraine are problematic and discredit the noble mission of the organization itself.

In January 2025, the United Nations announced new humanitarian aid plans for Ukraine, totalling \$3.32 billion. These plans are detailed in the Ukraine Humanitarian Response Plan. The UN Crisis Relief Service, coordinated by the Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), also assists Ukraine through the Ukraine Humanitarian Fund (UHF), established in 2019. The UHF, as a country-based pooled fund, is a rapid and flexible financing mechanism that supports both national and international non-governmental organizations and UN agencies.

The mechanisms and legal foundations for the provision and use of financial assistance to Ukraine from the United Nations World Food Programme (WFP) and the UN Refugee Agency (UNHCR) are examined. The analysis also covers humanitarian projects in Ukraine implemented through international organizations (such as the UN, European Commission, World Bank, International Monetary Fund, EBRD, OSCE, etc.), governmental donors (including governments, government agencies, foreign state agencies, embassies), international funds and programs (e.g.,

the Global Climate Partnership Fund (GCPF), USAID), and non-governmental organizations (such as charitable foundations and civil society organizations). In the context of the policy direction of the new U.S. president and his administration, it is currently difficult to assess the administrative and legal mechanisms for the provision, receipt, and use of such assistance.

The specifics of the provision and receipt of humanitarian aid from the European Union are examined. The European Commission supports the financing of projects and the dissemination of knowledge on international humanitarian law and advocacy in countries affected by conflict (for example, Syria, Palestine, Yemen, Iraq, Syria, Ethiopia, Nigeria, the Democratic Republic of the Congo, Colombia, and Ukraine). Ukraine is included in the list of countries whose citizens have suffered (and continue to suffer) from conflict, as well as in the list of countries that voted against the UN resolution on February 24, 2025.

The 2009 “EU Guidelines on the Promotion of Compliance with International Humanitarian Law” are analysed. These guidelines establish the EU’s operational tools for promoting adherence to international humanitarian law through its relations with the rest of the world. Also examined is the 2021 Communication from the European Commission on EU humanitarian action: new challenges, same principles, which emphasizes how crucial the promotion and application of international humanitarian law is at the core of the EU’s external activities. Additionally, the 2024 EU Guidelines on Children and Armed Conflict are reviewed, which are aimed at protecting children from the consequences of armed conflicts and ensuring accountability for crimes committed against them.

The provisions of the initial budget for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO) under the EU’s Multi-Annual Financial Framework (MFF) for 2021–2027 are analysed. The planned budget amounts to approximately €1.65 billion per year, totalling €11.57 billion (in 2021 prices) for the entire 7-year period of the MFF. The analysis includes:

1. Thematic special instruments used for financing humanitarian projects and providing humanitarian aid from the EU: SEAR, EGF, BAR;

2. Non-thematic special instruments: Flexibility Instrument, SMI.

The EU's humanitarian support for Ukraine is highly appreciated. As of January 2025, the European Commission has allocated more than €1.1 billion in humanitarian aid to Ukraine, including a new package of €148 million announced in January 2025.

In the context of humanitarian aid activities at the international level, the specific features of the EU's humanitarian partnerships are explored. For example, the Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (DG ECHO) cooperates with approximately 200 partner organizations to deliver humanitarian assistance worldwide. These include non-governmental organizations (the relationship between DG ECHO and its NGO partners is governed by the EU Humanitarian Partnership Certificate of 2021), international organizations, including UN agencies (within such partnerships, special agreements are concluded), and specialized institutions of EU member states (these relationships are regulated, among others, by Council Regulation № 1257/96 of June 20, 1996 concerning humanitarian aid).

Keywords: humanitarian aid, charitable assistance, war, martial law, armed conflict, aggression, social protection, IDPs, business entities, contract, customs control, state control, international humanitarian law, implementation, market, goods, funds, budget, military personnel, accountability, damage, harm, Council of Europe, United Nations, UN General Assembly.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 86. Частина 5. 2024. С. 218-222. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/35-4.pdf>

2. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ООН та гуманітарні фонди у світі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 825-830. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/139.pdf>.
3. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ЄС у світі: сучасні практики та виклики. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 411-418. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/62.pdf
4. Бесєдін І.О. Принципи гуманітарної допомоги. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 2. С. 491-496. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/74.pdf>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Бесєдін Ігор. Гуманітарна допомога: постановка проблеми. Правові та інформаційні аспекти забезпечення безпеки у транскордонному співробітництві: збірник тез міжнародної конференції (8 листопада 2024 р.) / За редакцією проф., д.ю.н. Лазур Я.В., проф., д.ю.н. Менжул М.В., к.ю.н., доц. Фетько Ю.І. Ужгород: РІК-У, 2024. С. 48-50.
6. Бесєдін І.О. Гуманітарний шантаж: хто відповість? Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference, March 6-7, 2025. Dnipro: FOP Marenichenko V.V. С. 33-35.
7. Бесєдін І.О. Європейський гуманітарний форум. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers «International Scientific Unity» with Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference. March 12-14, 2025. Bucharest, Romania. С. 108-110.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	25
ВСТУП	26
РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ГУМАНІТАРНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	34
1.1. Поняття права на гуманітарну допомогу	34
1.2. Поняття «гуманітарна допомога» та суміжні категорії	48
1.3. Суб'єкти надання та отримання гуманітарної допомоги	65
1.4. Принципи надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану...	76
<i>Висновки до розділу І</i>	<i>103</i>
РОЗДІЛ ІІ. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ, ОТРИМАННЯ, ОБЛІКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	107
2.1. Правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги	107
2.2. Особливості використання та оподаткування гуманітарної допомоги	127
<i>Висновки до розділу ІІ</i>	<i>140</i>
РОЗДІЛ ІІІ. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, НАДАНОЇ ВІД МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ ФОНДІВ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА СУМІЖНІ ПИТАННЯ	145
3.1. Правовий режим гуманітарної допомоги від ООН	145
3.2. Правовий режим гуманітарної допомоги від ЄС	165
<i>Висновки до розділу ІІІ</i>	<i>185</i>
ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	202
ДОДАТКИ	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗСУ –	Збройні сили України
МК України –	Митний кодекс України
НАТО / NATO –	Організація Північноатлантичного договору / North Atlantic Treaty Organisation
НБУ –	Національний банк України
ПК України –	Податковий кодекс України
ПДВ –	Податок на додану вартість
РНБО –	Рада національної безпеки і оборони України
УКГС ООН / ОСНА –	Управління ООН з координації гуманітарних справ / The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
ЦК України –	Цивільний кодекс України
BAR –	Резерв адаптації до Brexit / Brexit Adjustment Reserve
CHS –	Основний Гуманітарний Стандарт щодо Якості та Підзвітності
CPMS –	Мінімальні стандарти захисту дітей в рамках надання гуманітарної допомоги
CERF –	The Central Emergency Response Fund
CBPL –	Об'єднані фонди країн / Country-Based Pooled Funds
ECHO –	European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations
EGF –	European Globalisation Adjustment Fund
FI –	Інструменти гнучкості / Flexibility instruments
FTS –	Financial Transparency System
IFRC –	Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця
GD ECHO –	Генеральний Директорат Європейської Комісії з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги
GCPF –	Глобальний фонд кліматичного партнерства / Global Climate Partnership Fund
IFRC –	Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця
MFF –	Багаторічна фінансова програма на 2021-2027 роки
SEAR –	Резерв ЄС для солідарності та екстреної допомоги
SMI –	Інструмент єдиної маржі / Single Margin Instrument
RHF –	Регіональні глобальні фонди / Regional Humanitarian Funds
UNHCR –	Агентство ООН у справах біженців / the UN Refugee Agency
WFP –	United Nations World Food Programme

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Війни, катастрофи природного та антропогенного характеру – це те, з чим людство протягом всієї своєї історії неодноразово стикалося. Такі явища породжують різного роду кризи та гуманітарні катастрофи, що загрожують життю та здоров'ю людей, збереженню їхнього майна, загрожують державам і навіть цілим континентам. Все це у сукупності з іншими обставинами спонукало та сприяло зародженню та розвитку концепції гуманітарної допомоги, як механізму подолання негативних наслідків для всього людства та для кожної особистості окремо.

Поєднання національного та міжнародного рівні гуманітарної допомоги дозволяє оперативно реагувати на гуманітарні потреби постраждалих. Не випадково з часом цим питанням почали приділяти значну увагу на міжнародному рівні, розроблені принципи, на яких має ґрунтуватися гуманітарна діяльність (гуманність; нейтральність; неупередженість; незалежність; добровільність; єдність; універсальність; координація; якість; ефективність; підзвітність; різноманітність партнерських відносин; забезпечення захисту).

Проблеми, пов'язані із гуманітарною допомогою актуалізуються у зв'язку із збройною агресією росії проти України, змінами клімату, природними й техногенними катастрофами, світовою пандемією COVID-19. Через це мільйони людей по всьому світу потрапили у скрутне фізичне й матеріальне становище та потребують гуманітарної допомоги.

Науково-теоретичним підґрунтям даної роботи є праці вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі адміністративного, цивільного, міжнародного, конституційного, фінансового права. Загальні теоретичні і практичні проблеми гуманітарної допомоги були висвітлені у наукових працях, зокрема, таких вчених, як: Г. Рисабак-Сміт, Е. Дж. Ніллес, О. Музичук, Н. Коваль, С. Кейден,

Б. Андрощук, О. Кришевич, Т. Кульчицький, О. Марін, А. Шевчук, О. Боднарук, В. Лисик, І. Мотиль, О. Олійник. Є наукові публікації, в яких автори розглядають питання, дотичні до теми адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану – йдеться про проблеми: внутрішньо переміщених осіб, соціального захисту громадян, біженців, військовослужбовців, постраждалих від агресії РФ; державного контролю у сфері господарської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану; матеріальних, майнових і фінансових збитків, яких зазнали громадяни України та держава Україна під час російсько-української війни; переміщення товарів територією ЄС, які згодом можуть набути правового режиму гуманітарної допомоги; фінансової, валютної, економічної, екологічної безпеки держави в умовах воєнного стану; діяльності міжнародних організацій та інституцій, які безпосередньо чи опосередковано дотичні до гуманітарної допомоги тощо. Ці та інші питання висвітлюються у працях таких науковців, як О. Бригінець, А. Суббот, П. Діхтієвський, Л. Музика, О. Музика-Стефанчук, В. Галуцько, В. Кожевникова, Л. Малюга, О. Черняк, А. Кірик, О. Галус, Р. Гаврік, Н. Фокіна, Т. Кульчицький та ін.

Попри існуючий науковий доробок, нині відсутнє комплексне дослідження сучасних проблем щодо правового режиму гуманітарної допомоги та адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану. Все це у сукупності з іншими обставинами посилює рівень актуальності та своєчасності цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Правові засади організації та здійснення публічної влади» (номер державної реєстрації 0123U102955) в межах наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017-2026 роки «Управлінські та правові

засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 01178U000103).

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу наукових джерел, чинного законодавства та узагальнення практики його реалізації визначити особливості адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні, особливо в умовах воєнного стану, визначити правовий режим гуманітарної допомоги.

Для досягнення мети у дисертаційному дослідженні поставлено такі **завдання**:

- дослідження сутності понять «гуманітарна допомога» та «право на гуманітарну допомогу» та їхнє співвідношення із суміжними категоріями;
- встановлення кола суб'єктів надання та отримання гуманітарної допомоги;
- здійснення теоретико-практичного аналізу існуючих принципів гуманітарної допомоги та сформулювати їх власний перелік;
- визначення проблем механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку та використання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану;
- проведення дослідження особливостей оподаткування гуманітарної допомоги;
- здійснення дослідження проблемних питань щодо державного контролю при отриманні та наданні гуманітарної допомоги;
- встановлення особливостей окремих правових аспектів отримання гуманітарної допомоги в період дії воєнного стану;
- здійснення теоретико-практичного аналізу правового режиму гуманітарної допомоги, наданої від міжнародних гуманітарних фондів ООН та ЄС.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі надання та отримання гуманітарної допомоги.

Предмет дисертаційного дослідження становить адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ: історико-юридичного, порівняльно-правового, діалектичного, формально-логічного, системно-структурного, статистичного та інших.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права комплексним дослідженням, у якому здійснено спробу всебічного системного аналізу адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану. На підставі його результатів були сформульовані теоретичні положення та узагальнення, що характеризуються науковою новизною. Зокрема:

уперше:

1) аргументовано, що практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Похідними від таких інтересів є інтереси власне громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які використовують у кінцевому рахунку гуманітарну допомогу. Дієвість механізму адміністративно-правового регулювання впливає на ефективність і результативність адміністративно-правового регулювання відповідних відносин;

2) принципи гуманітарної допомоги розглядаються крізь Цілі сталого розвитку та аргументується нереальність реалізації задекларованих на міжнародному та національному рівні таких цілей;

3) запропоновано розглядати принципи гуманітарної допомоги без поділу на основні та додаткові (факультативні), оскільки порушення додаткових принципів тягне за собою порушення основних. У цьому контексті

запропоновано такий перелік принципів гуманітарної допомоги: 1) гуманність; 2) нейтральність; 3) неупередженість; 4) незалежність; 5) добровільність; 6) єдність; 7) універсальність; 8) координація; 9) якість; 10) ефективність; 11) підзвітність; 12) різноманітність партнерських відносин; 13) забезпечення захисту;

4) обґрунтовано нагальну необхідність розширення існуючого переліку глобальних принципів гуманітарної допомоги і врахування положень міжнародних нормативно-правових актів та уніфікування їх у частині переліку цих принципів. Доведено, що лише комплексне застосування всіх зазначених принципів сприятиме досягненню реальної мети сучасної гуманітарної допомоги;

5) розглядаючи адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги доведено, що внутрішньодержавне регулювання часто поєнується з міжнародно-правовим регулюванням, оскільки значна частина відповідних відносин є похідними від міжнародних відносин;

удосконалено:

6) аргументацію на користь необхідності поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб. Здійснене дослідження практики функціонування суб'єктів отримання гуманітарної допомоги дозволило визначити, що існує відповідний суспільний запит на законодавче закріплення цього статусу за фізичними особами. Це слугуватиме дотриманню такого стрижневого елементу верховенства права, як юридична визначеність;

7) теоретичні положення про право на гуманітарну допомогу у кореляції із *правом на життя* та із *санкціями*, що застосовує світове співтовариство до рф чи/та пов'язаних суб'єктів через її агресію щодо України. Законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, не може здійснюватися за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів, оскільки відбудеться фактичне нівелювання інституту гуманітарної допомоги шляхом його використання для обходу міжнародних санкцій;

дістали подальшого розвитку:

8) питання адміністрування експериментальних проєктів щодо розподілу гуманітарної допомоги. У цьому контексті розглядаються ризики для фінансової, економічної та енергетичної безпеки держави, які можуть виникати внаслідок доступу надавачів міжнародної фінансової й технічної допомоги (іноземних донорів гуманітарної допомоги) до звітної інформації про місце розташування і стан наявного в Україні критично важливого промислового обладнання;

9) питання порушення адміністративно-правового режиму гуманітарної допомоги та її подальше використання у підприємницькій діяльності. Такі порушення становлять загрозу фінансовій безпеці України, знижують конкурентоспроможність вітчизняної продукції, шкодять інтересам сумлінних платників податків, які ввозять той самий товар на загальних підставах, сплачують всі належні податки та збори;

10) питання спрощення процедур митного оформлення гуманітарної допомоги (якщо вона надходить ззовні) та недопущення додаткового податкового навантаження на надавачів й отримувачів гуманітарної допомоги. У цьому контексті критично оцінюється ототожнення у ПК України понять «гуманітарна допомога» та «благодійна допомога»;

11) питання необхідності чіткого розмежування таких суміжних понять та їх кореляцію, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва, волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування, фандрайзинг, краудфандінг. Визначено, що більшість із зазначених понять тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою, проте перелічені види допомоги мають різних правовий режим. Саме для гуманітарної допомоги характерним є адміністративно-правове регулювання, а решта відносин може мати виражене приватно-правове регулювання;

12) співвідношення понять гуманітарні місії, миротворчі місії (операції), гуманітарні операції та гуманітарні інтервенції (гуманітарні війни). Встановлено, що найширшою категорією є миротворчі місії (операції). Доведено, що в межах миротворчих місій чи операцій здійснюються гуманітарні місії та гуманітарні операції, водночас «гуманітарні інтервенції (війни)» є явищем, що може мати як позитивний характер, так і має значні ризики, пов'язані з їх застосуванням;

13) дослідження проблем надання, отримання та використання гуманітарної допомоги, що надається Україні від міжнародних фондів ООН та ЄС.

Практичне значення одержаних результатів. Дане дисертаційне дослідження характеризується теоретико-прикладним характером його змісту. Результати, отримані в процесі його проведення, можуть бути використані у:

- *науково-дослідній роботі* – для подальшого дослідження проблем, пов'язаних адміністративно-правовим та міжнародно-правовим регулюванням відносин у сфері гуманітарної допомоги;

- *нормотворчій роботі* – при підготовці законопроектів щодо внесенні змін до адміністративного, податкового та митного законодавства України та відповідних підзаконних нормативно-правових актів;

- *навчальному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних видань з дисциплін адміністративно-правового й міжнародно-правового спрямування, а також в освітньому процесі у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Право».

Апробація результатів дослідження. Дисертаційна робота виконана та у подальшому обговорена на кафедрі конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. Запропоновані у роботі рекомендації та пропозиції, головні наукові висновки оприлюднювались у доповідях на всеукраїнських та

міжнародних науково-практичних конференціях: «Правові та інформаційні аспекти забезпечення безпеки у транскордонному співробітництві: збірник тез міжнародної конференції», 08.11.2024 р., м. Ужгород; Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success, 6-7.03.2025, м. Дніпро; International Scientific Unity, 12-14.03.2025 р., м. Бухарест, Румунія.

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено у 7 наукових працях, а саме – у 4, опублікованих у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 3 – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, 3 розділів, які об'єднують 8 підрозділів, висновків до розділі і загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок. Із них основного тексту – 201 сторінки. Список використаних джерел налічує 282 найменування.

РОЗДІЛ І

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ГУМАНІТАРНУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

1.1. Поняття права на гуманітарну допомогу

У сучасній доктрині в історії розвитку інституту гуманітарної допомоги виділяють два основні етапи його формування: перший – до 1940-х р. і в цей період було характерним стихійне надання гуманітарної допомоги різноманітними організаціями світського і релігійного характеру; другий період – з 1940-х р., і в цей час окремі держави, а згодом й ООН та інші міжнародні організації розпочали регулювати це питання на законодавчому рівні та активно долучалися до різних форм підтримки населення в окремих регіонах світу [214, с.137].

У 2024 р. гуманітарні організації продовжили надавати пріоритет використанню грошової та ваучерної допомоги в Україні, включаючи багатоцільову грошову допомогу, відповідно до зобов'язань та подальшого використання грошової та ваучерної допомоги як інституційного та загальносистемного пріоритету. До кінця вересня 2023 р. понад 3 млн людей в Україні отримали багатоцільову грошову допомогу від 80 гуманітарних організацій, що відповідає загальній меті надати підтримку в 4,4 млн людей до кінця року [89, с.41].

Відповідно до звітів ООН, у 2025 р. близько 305 млн людей потребуватимуть термінової гуманітарної допомоги через ескалацію криз. Конфлікти та зміна клімату спричиняють безпрецедентне переміщення, голод та руйнування. Війни, зокрема в Судані, Газі та Україні, призводять до переміщення мільйонів людей і жертв серед цивільного населення. Станом на середину 2024 р. понад 123 млн людей були примусово переміщені, що

супроводжувалося грубими порушеннями міжнародного гуманітарного права. Зростає продовольча нестабільність, 280 мільйонів людей стикаються з гострим голодом. Ситуація з голодом погіршується в Судані, Газі, Південному Судані та Гаїті. Світ наближається до потепління на 1,5°C, що призведе до серйозних стихійних лих [8].

До повномасштабного вторгнення РФ гуманітарна допомога була основним джерелом доходу для 1% домогосподарств в Україні проти поточних 21% [89, с.13].

Страждання, що стоять за цими цифрами, є ще більш негідними, оскільки вони створені людиною. Війни в Газі, Судані та Україні відзначаються жорстокістю та інтенсивністю вбивств, повним ігноруванням міжнародного права та навмисним перешкоджанням зусиллям нашого гуманітарного руху, спрямованим на порятунок життів. Переміщення людей знову досягло нових максимумів. Знову найуразливіші опинилися в найгіршому становищі: приблизно кожна п'ята дитина у світі – близько 400 млн – живе в зонах конфліктів або тікає з них. Жінки та дівчата надто часто страждають найбільше на тлі неналежного медичного обслуговування та епідемії гендерно зумовленого насильства [44]. Позитивно відмітимо той факт, що у наведених звітах і довідках, Україна фігурує на порядку денному і війна називається війною, а не «внутрішнім конфліктом» – найпопулярнішим російським наративом всього періоду російсько-української війни.

ООН наводить невтішні прогнози щодо України у 2025 р. Так, передбачається, що у 2025 р., за оцінками, 12,7 млн людей, що становить майже 36% населення України, потребуватимуть гуманітарної допомоги. Цивільне населення в усіх регіонах постраждало, але найсильніше це відчули, звісно, на сході, півдні та в деяких частинах півночі. На територіях, окупованих РФ, ситуація погіршується через вкрай обмежений гуманітарний доступ. Підтверджена кількість жертв серед цивільного населення з 2022 р. до кінця вересня 2024 р. сягнули майже 39 000, з яких понад 2400 – це діти. Реальні

цифри звісно, є вищими, однак через обмеження доступу до інформації, територій тощо ускладнюють, або унеможливлюються перевірки всіх повідомлень [85, с.81].

ООН наголошує на небезпечних умовах, за яких здійснюється гуманітарна допомога в сучасній Україні. Складною залишається проблема, пов'язана із обмеженням доступу до населення, що потребує гуманітарної допомоги та непоодинокими нападами на гуманітарних працівників. До середини жовтня 2024 р. дев'ять співробітників гуманітарних організацій були вбиті при виконанні службових обов'язків і 40 отримали поранення в 2024 р., переважно в межах п'яти кілометрів від лінії зіткнення. Гуманітарні об'єкти та активи часто піддавалися обстрілам, було зафіксовано 64 випадки пошкодження. З початку ескалації війни у 2022 р. щонайменше 23 працівники гуманітарних організацій загинули при виконанні службових обов'язків (станом на кінець жовтня) і 80 отримали поранення, що робить Україну одним із найнебезпечніших місць у світі найнебезпечніших місць для гуманітарних працівників. У деяких випадках бойові дії змушували передислокуватися операції з надання допомоги, що ще більше обмежило доступ до районів підвищеного ризику та деяких найбільш вразливих громад. Крім того, безперервні бойові дії безперервні бойові дії перешкоджали наданню комплексної гуманітарної допомоги поблизу лінії зіткнення. Обмежений доступ також перешкоджав доставити гуманітарну допомогу нужденним людям, які потребують допомоги на окупованих рф територіях [85, с.85].

Аналізуючи зазначений звіт ООН, віддаємо належне адекватному висвітленню інформації щодо російсько-української війни і проблем, що виникають у зв'язку із цим у сфері надання гуманітарної допомоги. Водночас важливим, на нашу думку, є необхідність чіткої вказівки на джерело проблеми. Наприклад, наведені вище перераховані випадки складних умов надання гуманітарної допомоги, не вказують на те, що це пов'язано не лише із самим фактом війни, а й те, що за всі смерті, втрати тощо – відповідає рф. Бо з

буквального розуміння тексту звіту можна зробити «зручний для рф» висновок про те, що українська сторона винна у смертях гуманітарних працівників, у розкраданні гуманітарної допомоги, у ненаданні доступу гуманітарним працівникам до нужденного населення і таке інше. Кожен такий документ у майбутньому слугуватиме доказом російської агресії і тому юридична чіткість вкрай важлива.

Якщо звернутися до аналогічного документа Європейської Комісії (Звіт за 2024 р.), то ми побачимо лише частину загальної інформації і, на жаль, відсутність доступу до безпосереднього тексту звіту. Із невтішного, зазначено, що у 2023 р. фінансування гуманітарного сектору зупинилося, не встигаючи за зростаючим попитом. Хоча обсяг міжнародної гуманітарної допомоги залишався історично високим – понад 43 млрд дол. США, міжвідомчі заклики зіткнулися з дефіцитом фінансування в 32 млрд дол. США, що є найбільшим за всю історію спостережень. Зрештою, гуманітарне фінансування та зусилля з реформування не були достатніми, і багато мільйонів людей, на яких була спрямована міжнародна гуманітарна допомога, не отримали необхідної підтримки. Оскільки ключові донори та організації в цьому секторі скорочують свої бюджети, прогнози Ініціатив з розвитку вказують на те, що у 2024 р. фінансування ще більше зменшилося.

Є у цій короткій частині звіту є і про Україну. Однак, на жаль, риторика не така чітка і проукраїнська, як у попередньому аналізованому звіті ООН. Зокрема, російсько-українська війна називається «кризою». Залишається лише сподіватися, що Єврокомісія у своїх документах буде послуговуватися належною термінологією і обмеження доступу до її відповідних документів є прикрою випадковістю, яку усунуть найближчим часом. І, звісно, сподіваємося, що загальна тенденція до скорочення обсягів надання гуманітарної допомоги Україні від країн Європи зупиниться. Адже Україна дійсно дуже потребує цієї підтримки.

Розглянувши загальні питання потреб у гуманітарній допомозі, можемо перейти до безпосереднього аналізу права на гуманітарну допомогу. І розпочинати слід із констатації, що загальновизнаного права на гуманітарну допомогу в міжнародному праві, у міжнародному договірному праві не існує. Аналізуючи міжнародно-правові акти, фахівці слушно наголошують, що держава, яка потребує гуманітарної допомоги (the affected state), має обов'язок «шукати», не «просити» допомогу («to seek», not «to request» assistance) [91]. Іншими словами, коли держава здійснює пошук такої допомоги, вона може відмовитись від неї. Тобто, держава, яка потребує гуманітарної допомоги, може відмовитись від допомоги третіх країн, які створюють видимість надання такої допомоги в порушення статті 2(7) Статуту ООН, яка зазначає, що: «Цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави, і не вимагає від членів Організації Об'єднаних Націй представляти такі справи на розв'язання у порядку цього Статуту; однак цей принцип не стосується використання примусових заходів на підставі Розділу VII». Також варто зазначити, що держава, яка погодилась на отримання допомоги, між тим залишає за собою вирішальну роль у скеруванні, контролі, координуванні і нагляді за такою допомогою [90]. Серед іншого, держава може відмовитись від гуманітарної допомоги, якщо пропонована допомога не відповідає відповідним принципам гуманітарної допомоги [64, с.698-700]. Останнє ми детально розкриваємо у підрозділі 1.4. нашої дисертації.

Власне право на гуманітарну допомогу досліджено багатьма науковцями та міжнародниками-практиками. Аналіз стосується різних аспектів гуманітарної допомоги як права цивільного населення, що гарантується міжнародним правом захисту прав людини і міжнародним гуманітарним правом. На жаль, агресія РФ на сході України відкрила нові проблеми щодо права на гуманітарну допомогу. Адже ця країна-агресор власне і є тим, хто його порушує, хоча водночас нібито декларує, що надає гуманітарну допомогу для порятунку цивільного населення

України. Сама ж рф під виглядом «гуманітарної допомоги» насправді вже понад десятиліття постачає зброю, допомогу для терористів, а у звільнений від так званої «гуманітарної допомоги» транспорт завантажує устаткування заводів України, вугілля тощо [205].

Так, однією з форм агресії росії проти України і була така «гуманітарна допомога» від росії. Протягом квітня-серпня 2014 р. росія нарощувала свою присутність у Донецькій області та Луганській області, переправляючи на українську територію бойовиків, озброєння та боєприпаси, паливно-мастильні матеріали тощо. В рамках Антитерористичної операції (АТО) українські військові почали завдавати ракетно-артилерійські удари по колонах російської техніки, що порушували перетин кордону України. Власне так і виникла ідея у російської сторони здійснювати постачання зброї та іншого військового обладнання під виглядом «гуманітарної допомоги». Така діяльність керувалася Міністерством надзвичайних ситуацій рф. Вперше публічно про такі плани заявив президент рф В. Путін 11.08.2014 р. Спершу передбачалося, що російська колона з гуманітарною допомогою пройде на Донбас через Харківську область, з усіма необхідними, згідно з нормами міжнародного права, процедурами. Однак врешті-решт, у супереч протестам української сторони і без належного митного оформлення, російський «гумконвой» перетнув 22.08.2014 р. україно-російський кордон через пропускний пункт Ізварине, що в Луганській області. Наступного дня «гумконвой» залишив Україну. Згодом з'явилася інформація, що тоді у такий спосіб було вивезене устаткування низки українських оборонно-промислових підприємств. Під час загострень протистояння російські «гумконвої» заїжджали на територію Донецької та Луганської областей до 3-х разів на місяць (а у березні 2015 р. – 6 разів). Далі їх частота знизилася до 1-2 на місяць. Загалом за роки російсько-української війни понад 100 «гуманітарних конвоїв» заїхало на окуповані території України [124].

У цей час інші країни світу дивилися на цю «гуманітарну допомогу» і висловлювали «глибоке занепокоєння». Так, 22.08.2014 р. тодішній заступник Міністра закордонних справ Великобританії Девід Лідінгтон заявив, що глибоко занепокоєний тим, що російська колона увійшла на територію України без згоди українського Уряду. На його думку, це «провокаційний акт, який порушує попередні домовленості» згідно з якими нинішній український Уряд має дати «згоду на введення конвою на територію України» поряд із «забезпеченням Міжнародного Комітету Червоного Хреста відповідно конвою справжнім гуманітарним потребам». За словами Лідінгтона, росії слід «утриматися від будь-яких провокаційних кроків», які будуть, на його думку, лише сприяти «ескалації напруженості в регіоні» [258]. Отже, рф для досягнення мети своєї агресії використовує будь-які механізми. Зокрема, цинічно та відверто використовувала право на гуманітарну допомогу, прикриваючи ним свої реальні загарбницькі дії. На жаль, демократичні країни-партнери України, гаранти її безпеки і незалежності, не відреагував належним чином на самому початку російської агресії у 2014 р. і тим самим допустили повномасштабне вторгнення рф у 2022 р.

Зазначене порушення права на гуманітарну допомогу викликає необхідність розглянути співвідношення державного суверенітету та гуманітарної допомоги; проаналізувати право держави, яка насправді потребує допомоги, відмовитись від так званої допомоги і обов'язок тих, хто надає гуманітарну допомогу, надати її для міжнародного контролю компетентними міжнародними організаціями.

Як слушно зазначає М.М. Антонович, на жаль, нині відсутні ефективні механізми імплементації та впровадження права жертв збройних конфліктів на гуманітарну допомогу. Між тим держави мають обов'язок, а не лише право, щодо вжиття заходів на протидію порушенню міжнародного гуманітарного права, і у першу чергу – права на гуманітарну допомогу. Для забезпечення гарантій права на гуманітарну допомогу держави-покровительки зобов'язані

співпрацювати з іншими сторонами, зокрема з міжнародними організаціями. Отже, порушення права цивільного населення на гуманітарну допомогу під час збройних конфліктів становить загрозу миру і безпеці у світі, і держави, міжнародні організації, передусім ООН, зобов'язані гарантувати це право і притягати до відповідальності винних у його порушенні аж до застосування збройної сили для імплементації цього права [106, с. 96].

Дослідивши існуючу сучасну практику держав у галузі міжнародного гуманітарного права, міжнародні експерти визначили такі ключові положення, що стосуються гуманітарної допомоги у якості норм звичаєвого права:

✓ «Персонал, що бере участь у наданні гуманітарної допомоги, користується повагою та захистом. Безпека співробітників гуманітарних організацій – обов'язкова умова для того, аби гуманітарна допомога була доставлена цивільному населенню, якому загрожує голод. Цивільний персонал організацій, які надають гуманітарну допомогу, користується захистом від нападів відповідно до принципу проведення розрізнення (між військовими та цивільними об'єктами).

✓ Об'єкти, що використовуються для надання гуманітарної допомоги, повинні поважатися та захищатися. Умисне нанесення ударів по об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, які задіяні у наданні гуманітарної допомоги, вважається військовим злочином. Окрім того, заборонені також знищення, незаконне заволодіння та розграбування таких об'єктів.

✓ Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. Умисне вчинення дій, внаслідок яких цивільному населенню загрожує голод, у якості способу ведення війни – є воєнним злочином. Використання голоду серед цивільного населення як методу ведення війни також є злочином відповідно до законодавства багатьох країн. Під час облоги мешканцям повинно бути дозволено покинути місто. У якості

альтернативи цьому повинно бути дозволено вільне провезення до міста продуктів харчування та предметів першої необхідності.

✓ Заборонено піддавати нападу, знищувати, вивозити чи робити непридатними об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення. Оскільки об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, є цивільними об'єктами, вони не можуть піддаватися нападу.

✓ Сторони конфлікту повинні надавати дозвіл і сприяти швидкому і безперешкодному надходженню гуманітарної допомоги до цивільних осіб, що її потребують, за умови, що така допомога має неупереджений характер, здійснюється без дискримінації і підлягає контролю з боку сторін конфлікту.

✓ Сторони конфлікту повинні забезпечувати свободу пересування персоналу гуманітарних організацій, що діє з їхньої згоди, необхідну для виконання їхніх функцій із надання допомоги. Лише в разі нагальної військової необхідності їхнє пересування може бути тимчасово обмежене» [113, с.7-8].

Право на гуманітарну допомогу розглядають у кореляції із *правом на життя*. Поза будь яким сумнівом, ключовим у цьому питанні є те, що держави зобов'язані поважати і, перш за все, забезпечувати повагу до права на життя всіх осіб, які перебувають на їхній території та під їх юрисдикцією. Це серед іншого означає, що держави повинні утримуватися від прямого порушення цього права. Також держави мають вживати всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб цим правом не зловживали. «Вжиття всіх необхідних заходів» можна тлумачити як обов'язок запобігати і людським катастрофам, але немає жодних сумнівів, що воно встановлює обов'язок держав вживати позитивних заходів для ліквідації або пом'якшення наслідків будь-яких надзвичайних ситуацій. Зазначений обов'язок гарантувати право на життя визначає державу як гаранта. Тому, у разі умисної бездіяльності держава може вважатися безпосередньо відповідальною за будь-яку втрату життя, що сталася внаслідок цього. Цей обов'язок вживати позитивних заходів означає, що держави зобов'язані забезпечити населення, яке постраждало від кризи, відповідними товарами та

послугами, необхідними для його виживання. Якщо ж вони не в змозі зробити це, або якщо їхні зусилля не принесуть бажаного результату, то держави мають дозволити третім сторонам надавати необхідну гуманітарну допомогу.

Два аспекти цього зобов'язання – обов'язок надавати гуманітарну допомогу і обов'язок дозволяти іншим надавати її, дуже тісно пов'язані між собою, оскільки останній передбачає існування першого. Все це має прямі наслідки практичного характеру. Зв'язок між гуманітарною допомогою і правом на життя означає, що обов'язки сторін конфлікту в цьому відношенні надають право на отримання гуманітарної допомоги, пропонованої третіми сторонами, всім жертвам усіх конфліктів.

Хоча право на життя, яке лежить в основі права на гуманітарну допомогу, не може бути відступленим, воно не є абсолютним правом і може бути обмежене під час збройного конфлікту. І, як зазначалося вище, саме право збройних конфліктів встановлює зміст цього права та його обмеження. Дійсно, будь-яке право має свої межі. І хоча право на життя – це квінтесенція решти прав людини, в умовах війни і це право може обмежуватися. Право на гуманітарну допомогу безпосередньо впливає із права на життя і є його складовою.

Незважаючи на те, що право на гуманітарну допомогу, є індивідуальним правом, наявними є два фактори, що впливають на його трактування як такого. По-перше, криза, яка позбавляє людину основних життєвих потреб, впливає на групу людей і всі вони потребують допомоги. По-друге, що безпосередньо впливає із першого, – порушення цього права зазвичай відбуваються в колективному масштабі: у праві на гуманітарну допомогу, як правило, відмовляють групі людей або всьому населенню, а не конкретній особі.

Важливо, що і гуманітарні організації також мають право надавати гуманітарну допомогу. Це право складається з права пропонувати жертвам допомогу, якої вони потребують, а також право на те, щоб їм не було безпідставно відмовлено в наданні допомоги, якщо потреби жертв не можуть

бути задоволені в інший спосіб. Це право розглядають як похідне від права жертв на гуманітарну допомогу, без якого воно не має міцної обґрунтованої основи [81, с.517-518].

Право на гуманітарну допомогу, особливо в сучасних умовах російсько-української війни, слід розглядати у кореляції із *санкціями*, що застосовує світове співтовариство до росії чи пов'язаних суб'єктів через її агресію щодо України.

Запроваджені санкції дають змогу формувати відчутну економічну мотивацію до деескалації конфлікту та його подальшого врегулювання. Економічні санкції часто-густо стають чи не єдиним із доступних механізмів реакції міжнародної спільноти та окремих держав на агресію [115, с.4].

З початку 2000-х років міжнародні та регіональні організації, а також держави все частіше вживали різні заходи, спрямовані на контроль, обмеження або заборону взаємодії з певними державами, групами або особами з політичною, соціальною та військовою метою. Ці цілі включають підтримання міжнародного порядку безпеки, стримування порушень прав людини, перешкоджання розробці зброї масового знищення та розповсюдженню ядерної зброї, а також блокування спонсорства тероризму або участі в ньому. І навпаки, протягом останніх кількох років у гуманітарній спільноті та за її межами все частіше лунають заяви про те, що в результаті цих міжнародних обмежувальних заходів простір для принципової гуманітарної діяльності звужується [79, с.2].

Санкції є одним із інструментів, які Рада Безпеки ООН використовує для стримування порушень (у контексті міжнародного гуманітарного права) та захисту гуманітарного простору під час збройних конфліктів. Хоча дотримання норм міжнародного гуманітарного права і захист гуманітарного простору не є основною метою режимів санкцій (яка полягає у вирішенні відповідного конфлікту), вони є важливим і все більш поширеним доповненням до режимів санкцій, що застосовуються в контексті збройних конфліктів. Існує два основних шляхи, які Рада Безпеки ООН використовує для цього. По-перше,

режими санкцій все частіше включають прямі приписи Радбезу ООН про те, що сторони конфлікту повинні дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, поважати і захищати гуманітарну місію. По-друге, вісім з цих режимів санкцій включають критерії визначення осіб, які порушують міжнародне гуманітарне право або загрожують гуманітарному простору. Однак, як і раніше, існує розрив між словами та діями. Більше того, режими санкцій часто не нагадують про зобов'язання держав-членів, які їх застосовують, відповідно до міжнародного гуманітарного права [80, с.3].

Як зазначають фахівці, міжнародне гуманітарне право надає право гуманітарної ініціативи неупередженим гуманітарним організаціям здійснювати гуманітарну діяльність у ситуаціях збройного конфлікту. На практиці ж режими санкцій ООН, що застосовуються в ситуаціях збройного конфлікту, можуть як підтримувати, так і підривати гуманітарну діяльність. З одного боку, більшість режимів санкцій ООН вимагають від суб'єктів підтримувати здійснення гуманітарної діяльності. З іншого боку, імплементація режимів санкцій ООН може також перешкоджати гуманітарній діяльності, коли ті, хто отримує гуманітарну допомогу, як визначено в міжнародному гуманітарному праві, є: 1) визначені або перебувають під загрозою бути визначеними особами, яким заборонено надавати ресурси або підтримку; або 2) живуть під контролем визначеного суб'єкта. можливість виникнення напруженості між міжнародним гуманітарним правом і режимами санкцій ООН [80, с.3].

Санкції ООН, пов'язані з конфліктом, самі по собі не забороняють будь-яку гуманітарну діяльність з надання допомоги та захисту, таку як, наприклад, надання екстрених послуг, спрямованих на задоволення основних потреб цивільного населення (їжа, вода, медикаменти, житло); реалізація проекту економічної безпеки; робота над інфраструктурою, необхідною для виживання місцевого населення; збір, транспортування та догляд за пораненими і хворими (у тому числі особами, включеними до переліку); надання медичної допомоги, а також поранені та хворі); матеріальну допомогу затриманим (у тому числі

особам, включеним до переліку); тренінги з надання першої медичної допомоги, семінари з військової хірургії, тренінги з міжнародного гуманітарного права; будь-яку взаємодію зі сторонами конфлікту (у тому числі з фізичними та/або юридичними особами, включеними до переліку).

На відміну від цього, санкції ООН забороняють три типи дій, які не кваліфікуються як гуманітарна діяльність згідно з міжнародним гуманітарним правом, але яких гуманітарним організаціям буває дуже складно уникнути:

- ✓ сплата певних податків і зборів фізичним та юридичним особам, які підпадають під санкції ООН, тим, хто діє від їхнього імені, або за їхньою вказівкою;

- ✓ оплата послуг, таких як оренда транспортних засобів, оренда нерухомості, проживання, харчування та напоїв, фізичним особам, включеним до переліку, тим, хто діє від їхнього імені, або юридичним особам, що належать таким особам;

- ✓ виплата добових та відшкодування витрат на проїзд фізичним особам, включеним до переліку, або членам груп, визначених за санкціями ООН, для їхньої участі у воркшопах, навчаннях, конференціях, або семінарах [80, с.4-5].

ЄС, у свою чергу, запровадив три санкційні режими у відповідь на злочинні дії рф: порушення прав людини в рф; порушення територіальної цілісності та суверенітету України; гібридні загрози. Через російську агресію Радою ЄС було ухвалено 16 пакетів економічних та індивідуальних санкцій. Загалом такі обмежувальні заходи ЄС нині поширюються на понад 2300 фізичних та юридичних осіб. Також санкції поширюються на близько 700 компаній рф і в третіх країнах, задіяних у рф та обході санкційних обмежень. Їхні активи підлягають замороженню. Їм заборонено надавати кошти з боку громадян та компаній ЄС. Також відповідним російським фізичним особам забороняється в'їзд або транзит через територію ЄС.

Від початку повномасштабного вторгнення Україна також запровадила низку санкцій проти рф. З 31.01.2024 р. в Україні почав функціонувати

Державний реєстр санкцій [132] – інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує надання безоплатного публічного доступу до актуальної та достовірної інформації про всіх суб'єктів, щодо яких застосовано українські обмежувальні заходи. Дані в Реєстрі є відкритими, загальнодоступними, оперативно оновлюються. Джерелами інформації для Реєстру є відповідні рішення РНБО, введені в дію указами Президента України, а також судові рішення з питань санкцій.

Ведення Реєстру забезпечує Апарат РНБО. На сайті є можливість в електронній формі отримати витяг з відповідною інформацією. Реєстр доступний українською й англійською мовами.

Станом на березень 2025 р., з 24.02.2022 р. в Україні ухвалено 60 указів Президента, якими вводяться в дію рішення РНБО щодо застосування санкцій. Санкції України застосовано до 8 359 фізичних і 6 582 юридичних осіб. Також чинні окремі рішення щодо секторальних санкцій [261].

Отже, доволі складне питання співвідношення права на гуманітарну допомогу і відповідних міжнародних санкцій, має розглядатися у кожному конкретному питанні максимально ретельно. Ефективне реагування на випадки негативного впливу може слугувати гарантією того, що законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, а не за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів. Водночас потрібно усвідомлювати і зважати на той факт, що підсанкційні фізичні чи юридичні особи можуть під виглядом надання гуманітарної допомоги, таким шахрайським шляхом, обходити санкції і у реальності здійснювати свою підприємницьку діяльність. При цьому, як показує практика застосування санкцій проти РФ, – вони є реальним та дієвим інструментом впливу на агресора.

1.2. Поняття «гуманітарна допомога» та суміжні категорії

З моменту формулювання поняття гуманітарної допомоги у Конвенції Ліги Націй про створення міжнародного союзу допомоги на випадок катастроф (International Relief Union) 1927 р. [15] у подальшому воно було розвинене в понад 300 міжнародно-правових актах як зобов'язального (твердого), так і м'якого права.

Гуманітарна допомога надається в Україні або за кордоном отримувачам, які потребують у таких випадках: «соціальна незахищеність; матеріальна незабезпеченість; важке фінансове становище; виникнення надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення; тяжка хвороба конкретних фізичних осіб; підготовка до збройного захисту держави та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту» (ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу»).

Перелік товарів, які можуть бути віднесені до гуманітарної допомоги, визначений ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу». Також у ст. 8 цього Закону додатково акцентовано на спрощеному декларуванні та оформленні гуманітарної допомоги.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності» від 08.11.2023 р., що набув чинності 23.01.2024 р. [236], у період дії воєнного або надзвичайного стану та протягом трьох місяців після його припинення чи скасування Кабінет Міністрів України має право встановлювати спрощений порядок визнання допомоги гуманітарною за декларативним принципом, без прийняття відповідного рішення спеціально уповноваженим державним органом з питань гуманітарної допомоги (ст. 3).

Фінансована гуманітарна допомога, залежно від обставин і специфіки кризи, може надаватися у різноманітних формах: «1) продовольча та харчова допомога; 2) медична допомога; 3) доступ до чистої води й санітарії; 4) надання укриття. Тому, наприклад, ЄС фінансує гуманітарні повітряні перевезення, які часто є єдиним способом дістатися до віддалених районів і до людей, які потребують допомоги» [155].

Варто зазначити, що не є гуманітарною допомогою різні види державної допомоги. Наприклад, державна допомога суб'єктам господарської діяльності, яку визначають, як засіб державної економічної політики, який передбачає надання будь-якої підтримки суб'єктам господарювання, здебільшого фінансового характеру, за рахунок державних та/або місцевих бюджетів, завдяки якому держава здійснює балансування між потребами захисту економічної конкуренції, стабільної платоспроможності існуючих суб'єктів [272, с.23]. Її правовий режим регулюється Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 р. [240].

Інститут гуманітарної допомоги є міжгалузевим, оскільки одночасно є предметом кількох галузей права: адміністративного, фінансового, міжнародного публічного, міжнародного гуманітарного та права соціального забезпечення.

Гуманітарна допомога є матеріальною або матеріально-технічною допомогою у межах міжнародного публічного права. Вона надається для гуманітарних цілей, найчастіше, у відповідь на гуманітарні кризи. Зокрема йдеться про стихійні лиха та техногенної катастрофи. Гуманітарна допомога також детально регулюється й у межах міжнародного гуманітарного права, про що ми вже писали вище.

Проаналізуємо такі суміжні поняття та їх кореляцію, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва, волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування,

фандрайзинг, краудфандінг. Більшість із зазначених понять тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою.

Відповідно до абз. 1 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. [239] під *безоплатною допомогою* (пересилка, виконання робіт, надання послуг) розуміють надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам гуманітарної допомоги.

Згідно із абз 2 ст. 1 цього Закону, *гуманітарна допомога* – «це цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту».

Поняття «*благодійна допомога*» визначається у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. [232] через поняття «*благодійна діяльність*» – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (п. 2 ч. 1 ст. 1).

У п. 6 ч. 1 ст. 1 цього ж Закону передбачено визначення *меценатської діяльності*. Воно також дається через поняття благодійної діяльності «у відповідних сферах (освіти, фізичної культури і спорту, культури та мистецтва,

охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень), яка здійснюється у порядку, визначеному цим Законом та іншими законами України».

Відповідні суб'єкти можуть займатись благодійною діяльністю на підставі добровільного вибору одного або кількох таких її видів: «1) безоплатне передавання у власність бенефіціарів коштів, іншого майна, а також безоплатне відступлення бенефіціарам майнових прав; 2) безоплатне передавання бенефіціарам права користування та інших речових прав на майно і майнові права; 3) безоплатне передавання бенефіціарам доходів від майна і майнових прав; 4) безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів; 5) благодійна спільна діяльність та виконання інших контрактів (договорів) про благодійну діяльність; 6) публічний збір благодійних пожертв; 7) управління благодійними ендаментами; 8) виконання заповітів, заповідальних відказів і спадкових договорів для благодійної діяльності; 9) проведення благодійних аукціонів, негрошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів, не заборонених законом» [120, с.141-142]. Звідси можна зробити висновок про те, що благодійна діяльність може здійснюватися через благодійну допомогу.

Поняття *«донорська допомога»* в національному законодавстві невизначено. Вживається цей термін у контексті донорських відносин, зокрема, у медичній сфері. Водночас закордоном цей термін широко вживаний і у значенні гуманітарної допомоги, оскільки походить від англійського слова «donate». В українському обігу поняття «донація», «донат» також застосовуються на доктринальному та побутовому рівні. Також ці терміни можна зустріти у статутних документах окремих благодійних організацій. Донори та фінансові організації – донорські організації, що відіграють ключову роль у фінансуванні різноманітних соціальних проєктів у конкретній державі, охоплюючи широкий спектр сфер, від освіти та охорони здоров'я до екологічних проєктів, розвитку громад, підтримки демократії та гендерної рівності, допомоги, що потребують у зв'язку із російською агресією.

У 1999 р. була невдала спроба на нормативно-правовому рівні закріпити поняття донора як суб'єкта надання відповідної допомоги. Йдеться про Указ Президента від 01.06.1999 р. № 596/99 «Про міжнародну технічну допомогу» [245], який не вступив у дію, у зв'язку із відхиленням проекту закону України про міжнародну технічну допомогу згідно із постановою Верховної Ради України від 30.06.1999 р. Для цілей цього Указу термін «донор» вживався у такому значенні – це держава, уряд іноземної держави, а також організація, установа, фонд, уповноважені урядом іноземної держави, міжнародна організація, що надає міжнародну технічну допомогу Україні.

Нині нормативно-правовими актами України, що безпосередньо регулюють правовідносини у зазначеній сфері є Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153 [251] (далі – Порядок № 153) та Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги [203], до якої Україна приєдналася згідно з Указом Президента України від 19.04.2007 р. № 325/2007. Однак, аналізованих вище термінів зазначений Порядок не містить. І, без сумніву, такі важливі питання мають все ж врегульовуватися законом, а не на підзаконному нормативно-правовому рівні.

Хоча в самому Порядку № 153 і не визначається така діяльність, як гуманітарна, однак із визначення міжнародної технічної допомоги є очевидним, що це вид гуманітарної допомоги. Визначається, як «фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» (п. 2). Що у свою чергу не спростовує позицію фахівців, що це є вид міжнародного економічного співробітництва [199, с.73].

Нині донори гуманітарної допомоги визначені у ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» – це «юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України або іноземної держави, та фізичні особи,

що перебувають в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами».

Інколи виникає неоднозначність у розмежуванні понять «гуманітарна допомога», «дарунок», «пожертва».

Положення про договір *дарування* містяться у ст. 717 ЦК України. Так, «за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. При цьому, договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування. Дарунком можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, а також нерухомі речі. Дарунком можуть бути також і майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому» (ст. 718 ЦК України).

Видом договору дарування є договір пожертви. Поняття «*пожертва*» передбачено у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. [232], який визначає *благодійну пожертву* як безоплатну передачу благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів (набувача благодійної допомоги) для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону. Також це поняття зустрічається у ЦК України. Так, у ст. 729 визначено поняття пожертви як «дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів особам, встановленим ч. 1 ст. 720 ЦК України, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети».

Поняття *волонтерської допомоги* закріплено у абз. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. [238] – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами. При цьому *волонтерська діяльність* визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання

волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності.

Спонсорство визначають, як «добровільну матеріальну, фінансову, організаційну та іншу підтримку фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно власного імені, найменування, комерційного (фірмового) найменування, найменування товару, торговельної марки, яка знаходиться у власності таких осіб або правомірно ними використовується» (п. 25 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про рекламу» від 03.07.1996 р. [250]). Незважаючи на те, що зазначене поняття міститься в Законі «Про рекламу», спонсорство не є рекламою під якою розуміють «інформацію про особу, ідею та/або товар, розповсюджена за грошову чи іншу винагороду або з метою самореклами в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена, щоб сформулювати або підтримати у прямий (пряма реклама, телепродаж) або непрямий (спонсорство, розміщення товару (продакт-плейсмент) спосіб обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких особи, ідеї та/або товару» (п. 15 ст. 1 Закону України «Про рекламу»).

При цьому спонсорський договір не передбачає одержання якихось послуг, і його укладають для надання фізичними та юридичними особами добровільної матеріальної, фінансової, організаційної й іншої підтримки будь-якої діяльності з метою популяризації лише свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг. За своїм характером він ближчий до договорів про надання благодійної допомоги та договорів дарування. Такої самої позиції дотримуються й податківці, які асоціюють спонсорські договори з наданням благодійної допомоги [154].

Відмінною ознакою спонсорського договору є те, що добровільну допомогу надають із певною метою, а саме – для популяризації лише свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг. Він є видом цільового договору, як і, наприклад, договір пожертви. Але, крім імені чи найменування та знака для товарів і послуг спонсорів, іншу інформацію

рекламного характеру спонсор зазвичай навести не може. ЦК України не передбачає такий вид договору. Проте, відповідно до ст. 6 ЦК України, сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства. Отже, гуманітарна діяльність відрізняється від спонсорської своєю метою і правовим регулюванням: на спонсорство не поширюються норми адміністративно-правового регулювання, на відміну від гуманітарної допомоги.

Наступне поняття, що варто проаналізувати, – це *фандрейзинг* або *фандрайзинг* (англ. fundraising) – «процес збирання коштів або ресурсів для фінансування певного проекту, організації чи ініціативи». Кембриджський словник дає наступне визначення фандрейзингу: «акт збору або отримання грошей для певної мети, особливо для благодійності» [66]. Цей термін загальноприйнято використовується для опису залучення фінансової підтримки від індивідів, компаній або громадськості.

Сучасне розуміння фандрейзинг (або збір коштів на підтримку певного проекту чи ініціативи) сягає корінням у стародавні часи. Звісно, із плином часу цей інститут еволюціонував та зазнав значних змін, особливо протягом останніх десятиліть. Імпульсом, який сприяв розвитку сучасного фандрейзингу стало поширення інтернету та інформаційних технологій. Залучення учасників з різних куточків світу та нові можливості для збору коштів – все це стало можливим завдяки інтернету, його поширеності і доступності для широких мас. Електронні системи, наприклад, PayPal та еквайринг є інструментами сучасного фандрейзингу. Вони дозволили людям здійснювати онлайн-перекази грошей. Згодом почали з'являтися й перші платформи для збору коштів (до прикладу, Kickstarter та Indiegogo), які спрощували процес залучення грошей для проектів [77], а в Україні – це платформа United24.

У зв'язку із поширенням професії фандрейзера у світі та через зростання ролі фандрейзингу у діяльності некомерційних організацій,

виникла стійка необхідність для регулювання даного виду діяльності і розширення його базових основ. Так, у 2001 р. членами Національної Гільдії фандрайзерів було складено Етичний кодекс фандрайзерів та у жовтні 2006 р. розроблено та ухвалено Декларацію етичних принципів фандрайзингу. Основною метою цих документів є зростання всесвітнього співтовариства та співробітництва фандрайзерів, які постійно прагнуть до ефективності, прозорості та звітності у своїй діяльності [276].

У сучасних умовах воєнного стану в Україні проблемні питання, пов'язані із фандрейзингом набули особливої актуальності. Гостра потреба у фінансових ресурсах для підтримки військових, надання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам, відновлення інфраструктури та забезпечення базових потреб населення стала викликом не лише для Уряду та громадських організацій, а й для волонтерських ініціатив. Традиційні методи збору коштів виявилися недостатніми, що спонукало до пошуку нових, більш ефективних підходів, зокрема використання цифрових технологій. Детальніше про проблеми внутрішньо переміщених осіб йдеться у наукових публікаціях вченої Л.Ю. Малюги [176; 177; 178].

З початку повномасштабного вторгнення українське суспільство продемонструвало разючий рівень благодійництва та волонтерства, що було зафіксовано світовими дослідженнями. Близько 70% громадян України віддавали пожертви й час, щоб допомогти країні вижити. І в цьому процесі важливу роль зіграли особистості та організації, які створили платформи, аби адресувати ці пожертви. Зараз українське суспільство головним об'єктом донування вважає потреби захисників і стабільно жертвує в цей сектор [179, с.155-568].

Унікальним прикладом фандрайзингу є фандрайзингова платформа United24 – глобальна ініціатива для підтримки України, запущена 05.05.2022 р. за ініціативою Президента України В. Зеленського під час російсько-української війни. Станом на березень 2025 р. – зібрано 1 441 633 223 дол. США зі 110 країн

світу; станом на травень 2024 р. ініціатива зібрала 650 млн дол. США зі 110 країн світу. Станом на 1 липня 2023 р. у обсяг зібраних пожертв становив 380 млн дол. зі 110 країн [95].

Краудфандинг, або його ще називають громадське фінансування або спільнокошт (від англ. crowdfunding – гуртове фінансування, фінансування гуртом) – це співпраця людей, які добровільно об'єднують свої гроші чи інші ресурси разом, як правило через інтернет, аби підтримати зусилля інших людей або організацій. Громадське фінансування може виконувати різні завдання – допомога постраждалим від стихійних лих, підтримка з боку вболівальників чи фанатів, підтримка політичних кампаній, фінансування стартап-компаній та малого бізнесу, створення вільного програмного забезпечення тощо [164, с.448-453].

Виділяють 5 типів капіталів, які можуть залучатися до краудфандингу: людський капітал; культурний капітал; соціальний капітал; інфраструктурний капітал; фінансовий капітал [168].

Отже, краудфандинг розглядають не як благодійну діяльність, а скоріше як різновид інвестиційної діяльності, як альтернативний засіб залучення безповоротних інвестицій. Для застосування даного інструментарію заявляється ключова мета, необхідний обсяг інвестиційних коштів для її досягнення, складається калькуляція запланованих витрат, а сама інформація про хід збору коштів повинна бути відкрита для всіх. Збір коштів шляхом краудфандінгу зазвичай здійснюється за допомогою спеціальних сайтів, на яких представляють свої проекти (їх цілі, переваги тощо), щоб зацікавити якомога більшу кількість людей, які готові вкласти свої кошти [209].

Підсумовуючи, зазначимо, що надається гуманітарна допомога лише у разі настання екстраординарних подій, визначених у законодавстві. Благодійна допомога може надаватися для їх подальшого розвитку фізичним особам, підприємствам, організаціям чи установам, а також на чітко визначені потреби.

Наприклад, меценатство, як вид благодійної діяльності, може здійснюватися у вигляді її спрямування на розвиток окремих сфер культури, спорту, науки тощо.

Існує думка, що гуманітарна допомога має вужче значення і входить до складу благодійної допомоги як одне з її виражень [120, с.142]. Між тим, як зазначалося вище, можливим є надання гуманітарної допомоги окремими державами чи міжнародними неурядовими організаціями і це не буде благодійністю у розумінні, що закладене у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Власне через специфічний суб'єктний склад складним є питання можливості визнання гуманітарної допомоги благодійністю. Вважаємо, що у певних випадках гуманітарна допомога може бути благодійною допомогою. Однак у більшості випадках – це два самостійні види безоплатної допомоги, що мають свій різний правовий режим.

Варто акцентувати увагу на таких основних, на нашу думку, проблемах:

- питання діючих механізмів здійснення та контролю гуманітарної допомоги з точки зору визначення внутрішніх (організаційно-управлінських процесів, спрямованих на забезпечення реалізації владним суб'єктом повноважень) та зовнішніх факторів (у т. ч. правового регулювання на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів) корупційних ризиків у виконанні відповідних функцій уповноваженими державними органами у сфері гуманітарної допомоги;

- невідповідність нормативно-правової бази України в сфері гуманітарної допомоги принципам надання гуманітарної допомоги закріпленим у міжнародному праві (це ми детально розкриваємо у підрозділі 1.4. нашої роботи);

- недостатня ефективність правових механізмів реалізації державного контролю і моніторингу процедури визнання вантажу гуманітарним, його розмитнення, розподілу та звітування;

- визначення принципів антикорупційних запобіжників, що мають бути відображені в процедурі ввезення, надання, оформлення, розподілу і

контролю за цільовим використанням товарів, визнаних гуманітарною допомогою.

У межах нашого дослідження доречним, є також аналіз таких категорії, як: гуманітарні місії, миротворчі місії (операції), гуманітарні інтервенції та гуманітарні операції. Одразу зазначимо, що в науці міжнародного та адміністративного права відсутнє єдине бачення щодо питання співвідношення зазначених понять. Відповідно до підходу, сформованого однією групою вчених, гуманітарні операції відокремлені від загального політичного контексту і відбуваються в межах миротворчих операцій. Інша група дослідників схиляється до позиції, що гуманітарні операції мають самостійний характер і їх слід відділяти від миротворчих операцій. Однак за таким підходом відбувається значне звуження масштабів гуманітарних операцій, оскільки їх розуміють виключно як допомогу товарами побуту та продуктами. При цьому не враховуються сучасні реалії і особливості проведення таких операцій, зокрема, залучення військового складу [123, с.30; 102].

Миротворчі місії (операції) – це діяльність відповідних міжнародних організацій та інших суб'єктів міжнародного права, які пов'язанні із збройними конфліктами.

Прикладом миротворчої операції є операції ООН у колишній Югославії – Сил ООН по охороні. Вона здійснювалася для забезпечення військового захисту гуманітарних мандатів і гуманітарний компонент було включено в мандат миротворчої. В Хорватії було поставлено завдання, поряд з іншим, захищати цивільне населення Районів під охороною ООН і забезпечити повернення в умовах безпеки переміщених осіб в свої будинки у зазначені райони. В Боснії і Герцеговині гуманітарний сегмент був основною частиною мандату Сил ООН по охороні, який зобов'язав Сили ООН забезпечити «необхідні умови для безперешкодного постачання гуманітарних вантажів у Сараєво і інші пункти в Боснії і Герцеговині, включаючи створення зони безпеки, що охоплює Сараєво і його аеропорт». У травні 1993 р. безпечні райони були також створені в Тузлі,

Жепі, Горажде, Біхачі і Сребрениці. Реалізація концепції цієї миротворчої операції полягала в: а) спостереження за виведенням із цих міст всіх військових формувань боснійських сербів; б) спостереження за гуманітарною ситуацією в безпечних районах [107, с.63].

У 2018 р. Україна подала запит, аби миротворчі війська ввійшли на Донбас. Як відомо, на жаль, миротворці так і не прибули. Тому є багато причин. Основна – це те, що сторони не змогли досягти стійкого перемир'я, припинення «гарячої фази». Зрозуміло, що жодна третя сторона не відправлятиме своїх людей на гибель, адже це відповідальність перед своїм народом. У 2025 р. Україна знову повернулася до питання наявності миротворчих місій на нашій території. Питання складне і перебуває на стадії обговорення.

Гуманітарна місія – це поєднання військових і гуманітарних зусиль задля порятунку людей. При цьому завданням є не воювати на тому чи іншому боці, а виступати певними «військовими медіаторами». Фактично посередниками, які не дозволять двом сторонам зіштовхнутися між собою. Оберігатимуть цивільне населення від негативних наслідків [181, с.63].

Прикладом гуманітарної місії є унікальна Українська гуманітарна місія в Грузії – спецоперація Збройних сил України з евакуації грузинських біженців в горах Сванетії під час завершення Абхазько-грузинської війни у жовтні 1993 р. Ця місія українських пілотів стала першою, проведеною Україною самостійно, без допомоги міжнародних організацій. Всього з 10 по 14 жовтня 1993 р. українські пілоти на 17 вертольотах, під обстрілами абхазько-російських військ виконали 291 виліт та врятували від етнічних чисток понад 7643 людини. Тим, хто залишився, було привезено 487 тонн гуманітарної допомоги [271]. Інформація про героїчний подвиг українських військових багато років замовчувалася. Певно, з мотивів небажання погіршити російсько-українські відносини, адже росія тут черговий раз виступала у звичній для неї ролі агресора.

Відповідно до міжнародного права *гуманітарні операції* – це дії, що спрямовані на порятунок життя, підтримування і захист людини під час і після надзвичайних ситуацій, полегшення страждання. Так, в ЄС такими проблемами опікується Європейська комісія (далі – Комісія). Вона може ініціювати будь-яке питання щодо надання гуманітарної допомоги. Основним завданням Комісії є забезпечення координування дій у сфері надання гуманітарної допомоги з міжнародними організаціями, які входять до складу ООН [14]. Комісія ухвалює рішення щодо здійснення надзвичайних дій, фінансування яких не перевищує суму в 10 млн екю¹. До таких операцій належать такі, що вимагають екстрених заходів для задоволення гуманітарних потреб, що були спричинені різноманітними стихійними лихами чи соціальними конфліктами (наприклад, повеннями, землетрусами, спалахами бойових дій тощо). Тривалість таких операцій – не більше шести місяців. У випадку ж, коли гуманітарні операції відповідають цим умовам і перевищують 2 млн євро, то Комісія ухвалює рішення та в письмовій формі інформує держави-члени протягом сорока восьми годин про це рішення щодо застосування надзвичайної процедури. Такі рішення ухвалюються Комісією відповідно до процедури управління із затвердженням бюджетів для цих планів та плану відповідних подальших дій [102, с.4-5].

Щодо *гуманітарних інтервенцій*, то вперше цю концепцію запропонував Генеральний секретар ООН Кофі Аннан ще у 1991 р. під час засідання Генеральної Асамблеї ООН: «Ми повинні переглянути нашу готовність діяти в конфліктних областях, обмежуючись виключно гуманітарними паліативами, тому що щоденні жертви, смерті та страждання потребують якихось дій, а все, що мимаємо зараз – сором» [94].

На початку 90-х рр. XX ст. світ став свідком великих спалахів різноманітних конфліктів та соціальних катаклізмів. Особливої актуальності проблема гуманітарної інтервенції набула після інтервенції НАТО в Косово у

¹ Грошова одиниця «екю» була запроваджена у 1979 р. як елемент Європейської валютної системи задля підтримки механізму обмінних курсів в рамках ERM. Від 1 січня 1999 року для безготівкових розрахунків в межах ЄС стали використовувати «євро» за курсом 1 екю = 1 євро. Із запровадженням у готівковий обіг євро – від 1 січня 2002 року, у положеннях актів ЄС термін «екю» не вживається.

1999 р. Власне після цієї операції наукова дискусія набула особливої гостроти, оскільки виникла нагальна потреба переглянути підхід до цього питання. Під час цих конфліктів відбувалися грубі та систематичні порушення основних прав людини. Саме тому цілком зрозумілими та доцільними є те, що світове співтовариство прагне віднайти способи протидії та запобігання подібним актам. Однак застосування гуманітарної інтервенції як способу захисту прав людини сприймалося вельми суперечливим та дискусійним. Зокрема, з точки зору його правомірності. І хоча ця концепція значного поширення не набула (власне через те, що багато держав виступили рішуче проти неї, наприклад, держави-члени міжнародних організацій «Група 77» [127] та «Рух неприєднання» [259] тощо), час від часу до неї повертаються не лише в науці, а й на практиці.

Дійсно, початкове уявлення про гуманітарні інтервенції втратило первинну актуальність, однак науковці і понині продовжують дослідження в окресленій сфері та допускають застосування гуманітарної інтервенції як припустимого способу захисту прав людини. Ми підтримуємо позицію тих вчених і практиків, які вважають, що застосування військової сили в рамках реалізації гуманітарної інтервенції є винятковим засобом. Зазначена концепція не може розглядатися як правомірний засіб (у своєму первісному вигляді) серед міжнародно-правового інструментарію захисту прав людини. Це охоплює позицію значної кількості світових держав [172].

Нині в доктрині міжнародного права визначають безліч схожих за своїм змістом визначень поняття «гуманітарна інтервенція». Зокрема, її також називають «гуманітарна війна» і визначають, як – можливість застосування військової сили проти іноземної держави чи будь-яких інших сил на її території задля запобігання геноциду місцевого населення або гуманітарної катастрофи.

Виділяють такі ознаки гуманітарної інтервенції: а) міждержавне застосування саме збройної сили; б) здійснюється без згоди уряду держави-об'єкта інтервенції або всупереч його волі; в) має на меті захист усього

населення або значної його частини; г) може проводитись як мирний, так і воєнний час [187, с.7].

Важливо наголосити, що під поняття гуманітарної інтервенції не потрапляють такі дії: миротворчі операції, що здійснюються за згодою відповідної держави, на її території за допомогою ООН; акції, що здійснюються на прохання законного уряду, з використанням збройної сили (включаючи акції, які передбачені відповідними угодами). Хоча часто-густо трапляються ситуації, в яких складно встановити, чи є уряд законним або що є дійсною згодою; такі військові операції, що здійснюються державою з метою порятунку своїх громадян за кордоном від неминучої загрози їх життю або здоров'ю; акції примусового характеру, які не передбачають і не включають використання збройної сили.

Наразі відсутні загальні стандарти або юридичне визначення гуманітарної інтервенції. Власне тому питання етики, права або політики доволі часто впливають на визначення, яке вибирається. «Відмінності у визначеннях включають зміни, які обмежується у випадках, коли немає згоди від приймаючої держави; гуманітарна інтервенція обмежується покаранням дій; гуманітарна інтервенція обмежена випадками, коли спостерігається явна санкція Ради Безпеки ООН для вжиття певних заходів» [129].

Так, американський дослідник Р. Кохейн тлумачить її як «можливість використання сили або її використання за межами власних кордонів державою (або групою держав), спрямовану на запобігання або припинення попередження масових і жорстоких порушень прав людини стосовно осіб, які не є громадянами цієї держави, без дозволу держави, на чийй території застосовується сила» [56, с.1]. Інший американський вчений Д. Вульф розглядає гуманітарну інтервенцію як «виправдане використання сили в межах розуму і справедливості з метою захисту мешканців іншої держави від свавілля та знущання» [23, с. 334]. При цьому останній справедливо зазначає, що основний аргумент проти права на гуманітарну інтервенцію ґрунтується насамперед на

абсолютному тлумаченні заборони застосування сили та побоюванні зловживань цією доктриною. Однак далі він доходить до достатньо сумнівного висновку: «...історія продемонструвала, що страх перед зловживаннями значно перебільшений і що міжнародне співтовариство здатне відрізнити агресивне імперіалістичне застосування сили від збройного втручання з метою запобігання масовому вбивству». Потрібно зважити, що аналізована праця була написана ще у далекому 1988 р. На той час ще був Радянський Союз і росія не застосовувала свої маніпуляції агресора, а США не піддавалися цим маніпуляціям. Наразі можемо констатувати, що якщо міжнародне право повністю відокремиться від моралі, міжнародне співтовариство не буде заперечувати, і порушення не лише залишаться безкарними, але й непоміченими. Власне це спостерігається у сучасній політиці Президента США Д. Трампа.

Сам факт того, що синонімічно із гуманітарними інтервенціями вживається термін гуманітарна війна, вважаємо, що їх сутність, межі і випадки застосування мають бути чітко сформовані на міжнародно-правовому рівні. Адже за умови легітимності їх використання у людства з'явиться шанс уникнути масштабних геополітичних катастроф і чисельних людських втрат. Між тим відсутність юридичної визначеності у цьому питанні може спричинити ще більші проблеми, аніж наявні до застосування відповідних гуманітарних інтервенцій. І зрештою, хороше явище не назвуть війною. Тому з усіх аналізованих понять саме до гуманітарних інтервенцій має бути максимально обережне і виважене ставлення.

Враховуючи наведене, вважаємо, що миротворчі місії (операції) – є найширшою категорією. В той час, як гуманітарні місії та гуманітарні операції здійснюються в межах цих миротворчих місій чи операцій. У сучасних умовах глобальних катаклізмів і військових конфліктів, особливо враховуючи фактор російсько-української війни, видається важливим чітко розмежування зазначених понять. Адже залежно від їх виду, мають застосовуватися відповідні

міжнародно-правові та національні нормативно-правові акти. Задля дотримання принципу верховенства права, а саме його стрижневого елемента – юридичної визначеності – і є необхідним чітке формулювання аналізованих понять. Гуманітарні ж інтервенції (війни) вважаємо за явище, яке може мати позитивний характер, але, на наше глибоке переконання, від них варто відмовитися і послуговуватися існуючими механізмами гуманітарних та миротворчих операцій і місій.

1.3. Суб'єкти надання та отримання гуманітарної допомоги

Україна є реципієнтом гуманітарної допомоги. З початком повномасштабного вторгнення РФ до України однією із ключових проблем у сфері гуманітарної допомоги є чіткість законодавчого визначення переліку суб'єктного складу цих відносин. Визначемося із цим питанням шляхом дослідження видів суб'єктів і переліків тих, хто може належати до тієї чи іншої їх групи. Розпочнемо із поняття стейкхолдерів.

Стейкхолдери (від англ. *stakeholders*) – це зацікавлені сторони, зацікавлені особи, заінтересовані сторони, причетні сторони. Відповідно, у сфері здійснення гуманітарної допомоги – це всі учасники цих відносин: Донори → Отримувачі гуманітарної допомоги → Набувачі гуманітарної допомоги.

Стейкхолдери в сфері здійснення гуманітарної допомоги в Україні

Міжнародні організації: 1. Офіс ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА): Координатор з гуманітарних питань в Україні – провідний партнер уряду в справі координації дій з міжнародним гуманітарним співтовариством; Національна робоча група з гуманітарних питань – стратегічний орган, який спрямовує діяльність і підтримує взаємодію з державними та неурядовими партнерами. 2. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) в Україні – допомагає людям, які постраждали в результаті конфлікту на сході країни і підтримує роботу Товариства Червоного Хреста України; 3. Всесвітня

організація охорони здоров'я (ВООЗ) в Україні; 4. Організації Північноатлантичного договору (НАТО) – одним із основних напрямів діяльності є надання гуманітарної допомоги країнам, постраждалим від стихійних лих та техногенних катастроф; 5. Комітет з питань гуманітарної допомоги та продовольчої допомоги (СОНАФА) – головний форум в ЄС для обговорення політики гуманітарної допомоги, яка зосереджується на питаннях її впровадження, ефективності та координації; 6. Представництво Верховного Комісара ООН у справах біженців в Україні (UNHCR) – у тому числі здійснює підтримку уряду та громадських організацій, які забезпечують потреби ВПО через надання юридичної, матеріальної та соціальної допомоги.

Органи державної влади: Кабінет Міністрів України; Міністерство соціальної політики України; обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації; Міністерство охорони здоров'я України; Міністерство економіки України; Міністерство фінансів України; Міністерство оборони України; Міністерство внутрішніх справ України; Міністерство національної єдності України; Державна податкова служба України; Державна митна служба України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій; Національна поліція України; Служба безпеки України; НБУ та його філії (територіальне управління) тощо.

Громадський сектор: донори – юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні; потенційні донори; отримувачі – юридичні особи, які відповідають вимогам Закону України «Про гуманітарну допомогу»; потенційні отримувачі; набувачі гуманітарної допомоги – фізичні та юридичні особи; громадяни України; благодійні організації.

Бізнес: представники малого, середнього, великого бізнесу, які займаються виробництвом товарів; представники бізнесу, які під виглядом гуманітарної допомоги ухиляються від сплати митних платежів при ввезені на митну територію України вантажів [103, с. 5-6].

Міжнародні стейкхолдери часто підкреслюють неспроможність багатьох місцевих неприбуткових та громадських організацій в Україні дотримуватися високих стандартів звітності, встановлених донорами та гуманітарними агенціями. Хоча українське громадянське суспільство продемонструвало здатність добре реагувати на місцеві потреби, воно часто зіштовхується з труднощами в розумінні складних бюрократичних процедур міжнародних донорів. З іншого боку, можна стверджувати, що самі донори стримані в ефективному залученні місцевих неприбуткових і громадських організацій до співпраці. Основні донорські агенції та їх регуляторні органи часто висловлюють побоювання щодо можливого зловживання при розподілі коштів, корупції та відсутньої підзвітності. Тому вони віддають перевагу спрямуванню коштів виключно через міжнародні неприбуткові організації та агенції ООН для пом'якшення названих ризиків. Але ці проблеми не обмежені лише Україною і мають відбиття у різних гуманітарних контекстах по всьому світу [256].

Протягом 2000-2013 рр. спеціально уповноваженим державним органом з питань гуманітарної допомоги в Україні була Комісія з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України. Однак, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р., більшу частину повноважень щодо відносин у сфері гуманітарної допомоги перебрало на себе Міністерство соціальної політики України, яке створило робочу групу з цього питання [241]. Отже, нині важливу роль в питаннях, пов'язаних із гуманітарною допомогою, відіграє власне зазначене Міністерство. Це – спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, надання гуманітарної допомоги.

Для подолання різноманітних труднощів на місцях і забезпечення інформованості гуманітарної спільноти, відповідними гуманітарними організаціями проводиться моніторинг інцидентів з гуманітарним доступом в рамках спільних зусиль використанням системи моніторингу доступу та звітності. Завдяки цій ініціативі тривалого моніторингу гуманітарна спільнота

має цінну інформацію про наслідки обмежень доступу для надання гуманітарної допомоги. Це також відіграє ключову роль у посиленні адвокаційних зусиль і продовження взаємодії. Задля підтримки зусиль Гуманітарної команди країни щодо вивчення шляхів поліпшення гуманітарного доступу до людей, які потребують допомоги, у липні 2023 р. була відновлена робота Робочої групи з питань гуманітарного доступу, яку очолюють Норвезька рада у справах біженців та Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН), яка сприяє гуманітарному доступу шляхом проведення консультацій за участю різних зацікавлених сторін для виявлення поточних або очікуваних обмежень доступу [89, с.49].

Важливо відзначити значну роль у сфері гуманітарної допомоги, що виконує Робоча група проєкту PeReHID [253] – ініціативи, що стала ефективною платформою для діалогу між Урядом України, агенціями ООН, міжнародними гуманітарними організаціями та донорами. Від початку реалізації у травні 2023 р. PeReHID сприяв формуванню системного підходу до взаємодії гуманітарної допомоги та державної соціальної підтримки.

Робоча група (координаційний центр) Проекту реформ гуманітарної допомоги та міжнародного розвитку для України PeReHID з питань переходу від надання екстреної гуманітарної допомоги до створення стійкої системи соціального захисту населення, спрямованої на подолання шоківих потрясінь, зумовлених збройною агресією РФ проти України, є консультаційно-дорадчим органом Міністерства соціальної політики України. Він забезпечує координацію діяльності центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, міжнародних донорів та партнерів з розвитку щодо питань переходу від надання екстреної гуманітарної допомоги до створення стійкої системи соціального захисту, спрямованої на подолання шоківих потрясінь, зумовлених збройною агресією РФ проти України.

Крім того, в Україні діють *кластери міжвідомчої координації та реагування* (доприкладу, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців очолює Кластер з питань захисту, Кластер з питань житла та непродовольчих товарів, Кластер з управління та координації місцями компактного проживання).

Із 2017 р. при Кабінеті Міністрів України діє Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні. Комісія забезпечує збір та здійснення моніторингу інформації про дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні та випадки їх порушення.

Донорська допомога може надаватися:

- *міждержавними організаціями* (ООН, зокрема, програма розвитку ООН; ЮНІСЕФ – дитячий фонд ООН; Світовий Банк тощо)
- *урядовими донорами* (наприклад, Агентство США з міжнародного розвитку (USAID);
- *суспільні донори* (Фонд «Східна Європа» (ФСЄ); Фонд Конрада Аденауера; Карітас Україна тощо).

Більш ґрунтовно питання, пов'язанні із участю різноманітних фондів у відносинах, що стосуються гуманітарної допомоги, висвітлено у розділі 3 нашої дисертації.

23 січня 2024 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності» від 08.11.2023 р. [236]. Цим документом врегульовуються особливості ввезення, обліку та використання гуманітарної допомоги. За попередньою редакцією Закону України «Про гуманітарну допомогу» **отримувачами** гуманітарної допомоги визнавалися «юридичні особи, зокрема благодійні, громадські організації/фонди незалежно від країни заснування/походження, які пройшли процедуру реєстрації в Україні».

Відповідно до нового Закону перелік отримувачів доповнився відокремленими підрозділами іноземних неурядових благодійних організацій, які акредитовані в Україні, та представництвами міжнародних міжурядових організацій в Україні (без створення юридичної особи). Отже, відповідно до ст. 1 цього Закону, отримувачами гуманітарної допомоги можуть бути:

«а) громадські об'єднання, у тому числі громадські об'єднання ветеранів війни, громадські об'єднання осіб з інвалідністю, підприємства та організації, засновані ними та створені у порядку, визначеному Законом України «Про громадські об'єднання», – для здійснення їхньої статутної діяльності без мети одержання прибутку;

б) неприбуткові державні та комунальні підприємства, установи, організації та органи місцевого самоврядування;

в) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та/або інший уповноважений центральний орган виконавчої влади – для забезпечення сил цивільного захисту, що підпорядковані таким органам;

г) Товариство Червоного Хреста України та його обласні і місцеві організації із статусом юридичної особи, через які це товариство здійснює свою діяльність відповідно до Статуту Товариства Червоного Хреста України та Закону України «Про Товариство Червоного Хреста України»;

г) благодійні організації, утворені у порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»;

д) релігійні організації, зареєстровані у порядку, визначеному Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації»;

е) установи, підприємства, заклади незалежно від форми власності, що здійснюють реабілітацію осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю відповідно до державних соціальних нормативів у сфері реабілітації, надавачі соціальних послуг, внесені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;

є) надавачі медичних та/або реабілітаційних послуг незалежно від форми власності, що уклали договір про медичне обслуговування населення з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення, заклади охорони здоров'я, що належать до сфери управління суб'єктів сектору безпеки і оборони;

ж) відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, акредитовані в Україні;

з) представництва міжнародних міжурядових організацій в Україні (без створення юридичної особи);

и) дипломатичні представництва, консульські установи іноземних держав в Україні».

Загалом, питання отримувачів гуманітарної допомоги є дещо проблемним. Йдеться, зокрема, про отримувачів-фізичних осіб. Так, під час дії спрощеного порядку ввезення гуманітарної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2022 р. № 174 [138] (нині постанова втатила чинність), де-факто застосовувався загальнодозвільний принцип ввезення гуманітарної допомоги, який поширювався і на волонтерів-фізичних осіб. При цьому де-юре, за Законом України «Про гуманітарну допомогу», вони такого права не мали, адже продовжували невизнаватися отримувачами гуманітарної допомоги [257]. Наразі є чинною постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 [138], яка замінила постанову № 174. Між тим і в ній не вирішено позитивно питання можливої участі у цих відносинах фізичної особи в якості отримувача гуманітарної допомоги.

Таке «позаправове поле» діяльності волонтерів було обумовлено нагальними потреби населення та армії, що виникли у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ в Україну. У цієї причини юридично невизначеними залишаються наслідки такої діяльності для фізичних осіб (облік, звітність, відповідальність тощо). Стаття 3 Закону України «Про гуманітарну

допомогу» дає надію на позитивне вирішення цієї проблеми. В ній, зокрема, передбачено, що «на період дії воєнного або надзвичайного стану та протягом трьох місяців після його припинення чи скасування, Кабінет Міністрів України наділяється правом розглядати та приймати рішення про розширення переліку отримувачів гуманітарної допомоги». Існує суспільний запит на таке розширення зазначеного переліку і, сподіваємося, що Кабінет Міністрів України скористається наданим йому правом і нарешті в цій ситуації буде юридична визначеність.

Законом України «Про гуманітарну допомогу» також встановлюється, що «в період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його припинення чи скасування отримувачі, які визначені в ст. 1 цього Закону, набувають статус отримувача гуманітарної допомоги незалежно від їх включення до Єдиного реєстру отримувачів уманітарної допомоги» (ст. 15).

Важливе застереження, що зміна отримувача гуманітарної допомоги за загальним правилом можлива лише за умови належного письмового погодження з донором. Винятком є: випадки, коли таке погодження надане донором під час його пропозиції про надання гуманітарної допомоги; або коли у правочині щодо здійснення гуманітарної допомоги це безпосередньо передбачено. Належні (погоджені донором) отримувачі можуть реалізовувати розподіл або перерозподіл гуманітарної допомоги між набувачами гуманітарної допомоги. При цьому обов'язковим залишається вимога щодо дотримання її цільового призначення, що могло здійснювати й без додаткового погодження з донором.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про гуманітарну допомогу», передбачено можливості здійснення перерозподілу гуманітарної допомоги. «Якщо передбачені законом отримувачі виступають і набувачами гуманітарної допомоги, то вони мають право передавати отриману гуманітарну допомогу іншим набувачам за умови: погодження отримувача такої допомоги (порядок

визначається Кабінетом Міністрів України); дотримання її цільового призначення».

Зазначена норма вступила в силу з 23.01.2024 р. Її мета – швидке реагування на можливі зміни ситуації під час отримання гуманітарної допомоги. Дійсно, новий механізм сприятиме буль швидкому перенаправленню наявної гуманітарної допомоги безпосередньо тим, хто її потребує. Між тим, є ризики того, що коли допомога надійде не первинному набувачу, якому призначалась, а перенаправленому отримувачу, можуть виникнути питання її цільового використання.

Відповідно до п. 14 Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 [138], «отримувач, крім підприємств, установ чи організацій, що утримуються за рахунок бюджетів, уповноважених ними державних установ та органів місцевого самоврядування, втрачає статус отримувача гуманітарної допомоги з моменту блокування його облікового запису в Єдиному реєстрі у порядку, визначеному Положенням про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927» [212].

Набувачі гуманітарної допомоги – це фізичні та юридичні особи, які потребують допомоги і яким вона безпосередньо надається (наприклад, лікарня, окремі громадяни тощо).

21.08.2024 р. Верховна Рада України ухвалила чергові зміни до Закону України «Про гуманітарну допомогу» щодо розширення переліку набувачів гуманітарної допомоги на період дії воєнного стану у сфері критичної інфраструктури.

Із запровадженням воєнного стану зріс обсяг надання гуманітарної допомоги від різних донорів. При цьому перелік отримувачів і набувачів гуманітарної допомоги протягом довгого часу був доволі обмежений. Так, більшості комунальних підприємств (у сфері ЖКГ, благоустрою тощо) було

вкрай складно отримати та використовувати гуманітарну допомогу у своїй господарській діяльності. І все це відбувалося попри значну кількість іноземних партнерів, готових допомогти їм відновити свої потужності [173]. Тому зазначені зміни були нагальними і вкрай важливими.

За попередньої редакції пп. 5 і 6 ч. 1 ст. 1 аналізованого Закону, комунальні підприємства могли бути набувачами й отримувачами гуманітарної допомоги лише за умови, що вони були утворені в статусі неприбуткових. Між тим, більшість комунальних підприємств (за винятком закладів охорони здоров'я) створюються власне з метою отримання прибутку, про що зазначається в статуті. При цьому їх критично важливе значення для життєдіяльності громади є беззаперечним. Йдеться про підприємства у сфері водопостачання та водовідведення, благоустрою, пасажирських перевезень, управління відходами, житловим фондом тощо. Об'єкти критичної інфраструктури постійно перебувають під обстрілом рф. Українські території після деокупації також потребують відновлення і особливо в частині цих важливих об'єктів.

Водночас потрібно наголосити, що Закон України «Про гуманітарну допомогу» визначає, що порушеннями законодавства про гуманітарну допомогу, які тягнуть за собою кримінальну або адміністративну відповідальність згідно із законом, зокрема, є використання гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку (абз. 3 ч. 2 ст. 12). Виходило «замкнене коло» для комунальних підприємств. Більше того, була передбачена кримінальна відповідальність за продажі товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі (ч. 1 ст. 201-2 КК України).

Варто наголосити, що усі зазначені нормативно-правові акти були ухвалені за умов мирного часу. Наразі ж застосування зазначених обмежень призводило до збільшення видатків місцевих бюджетів на відновлення

потужностей комунальних підприємств для безперервного надання комунальних та інших послуг населенню. Також очевидним є те, що в громадах, що розташовані в зоні, наближеній до бойових дій, можливості бюджетів значно менші від тих, що були у мирний час [173]. Тому і був суспільний запит на відповідні законодавчі зміни з цього питання.

Отже, передумовою внесення змін до законодавства є невідкладна потреба у наданні гуманітарної допомоги підприємствам, які працюють у надзвичайно складних умовах та забезпечують безперебійне надання населенню України комунальних послуг.

Відповідно до ст. 15 цього Закону передбачено: «З⁸. Встановити, що в період дії воєнного стану, введенного Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р., затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» від 24 лютого 2022 р., та протягом 12 місяців після його припинення чи скасування:

- отримувачами та/або набувачами гуманітарної допомоги для забезпечення надання споживачам комунальних послуг можуть бути суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, які надають комунальні послуги та є операторами об'єктів критичної інфраструктури, що потребують невідкладного відновлення функціонування та/або забезпечення стабільного надання споживачам комунальних послуг;

- отримувач гуманітарної допомоги для забезпечення надання споживачам комунальних послуг передає її безпосередньо набувачам за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері благоустрою населених пунктів, житлово-комунального господарства, управління побутовими відходами».

12.03.2025 р. Верховна Рада України ухвалила в першому читанні урядовий законопроект про внесення змін до деяких законів України щодо

задоволення потреб населення у перевезеннях в умовах воєнного стану № 12177-1 [237]. Зокрема йдеться про внесення зміни до ст. 201-2 КК України щодо удосконалення відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги державними та комунальними підприємствами. Цей законопроект передбачає, що використання громадами гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги не тягне за собою кримінальної відповідальності.

Підсумовуючи, зазначимо, що чіткість у розумінні сутності і видів суб'єктів відносин, пов'язаних із гуманітарною допомогою, дозволяє зробити процес надання та отримання такої допомоги прозорим, швидким, якісним і доступним. Тому проаналізовані законодавчі зміни у цій сфері і спрямовані на досягнення загальної мети гуманітарної допомоги.

1.4. Принципи надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану

Євроінтеграційні наміри України потребують відповідного планомірного адаптування національного законодавства до законодавства ЄС. Зокрема, й у частині законодавства, пов'язаного із наданням та отриманням гуманітарної допомоги. Статтею 3 Договору про ЄС [13] визначено, «що метою Союзу є сприяння миру, його цінностям і добробуту народів. Союз надає громадянам зону свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх кордонів, у якій забезпечено вільне пересування осіб разом із відповідними заходами стосовно зовнішнього прикордонного контролю, притулку, імміграції й запобігання та боротьби зі злочинами... У своїх відносинах із більш широким світом Союз підтримує та пропагує свої цінності й інтереси та забезпечує захист своїх громадян. Він сприяє миру, безпеці, сталому розвитку Землі, солідарності й взаємній повазі між народами, вільній і справедливій торгівлі, викорінюванню бідності та захисту прав людини, зокрема прав дитини, а також суворому

дотриманню й розвитку міжнародного права, уключаючи дотримання принципів Статуту ООН».

Ще один важливий документ у цій сфері – Лісабонський договір передбачає, що ЄС надаватиме сприяння, допомогу та захист жертвам природних і техногенних катастроф (ст. 214) і підтримуватиме й координуватиме системи цивільного захисту своїх держав-членів (ст. 196) [88]. Також міжнародні нормативно-правові акти містять відповідні переліки принципів гуманітарної допомоги. Враховуючи фактор російсько-української війни, вкрай важливо дотримуватися зазначених принципів і врахування їх всіма учасниками відносин, пов'язаних з гуманітарною допомогою.

У цьому підрозділі для нас важливо проаналізувати міжнародні нормативно-правові акти, які визначають принципи гуманітарної допомоги, з'ясувати систему цих принципів та сформулювати власний їх перелік.

Сам термін «принцип» походить від лат. «Principium» і означає «начало, основа». Також принципом є те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [263, с.547]. У правовій доктрині «під час визначення поняття принципів права науковці вживають такі категорії, як: вихідні теоретичні положення, основні, керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади, закономірність, сутність, система координат тощо. Багато категорій є однорідними. Тому принципи – це загальні, керівні (основні, головні, відправні, вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення» [126, с.58].

У широкому розумінні акт надання матеріальної допомоги нужденним існував протягом усієї історії людства, часто у формі їжі або матеріальної допомоги, що надавалася під час голоду, посухи чи стихійного лиха. Система міжнародної допомоги вперше виникла після Першої світової війни і загальноприйняте визначення та ключові принципи гуманітарної допомоги стали частиною загальноприйнятої практики лише з 1990-х рр. Сучасна

концепція і система гуманітарної допомоги, як ми її знаємо (неупереджене, незалежне і нейтральне надання допомоги тим, хто перебуває в безпосередній небезпеці), виникає з середини ХХ ст. [76, с.5].

Гуманітарні принципи мають практичне оперативне значення. Дотримання цих принципів має вирішальне значення для того, щоб відрізнити діяльність із гуманітарної допомоги від інших видів діяльності та цілей. Зокрема, йдеться про політичних, військових та інших суб'єктів, особливо у складних та мілітаризованих середовищах, де часто відбувається гуманітарна діяльність. Гарантування і застосування гуманітарних принципів важливо забезпечити, щоб гуманітарні організації діяли відповідно до них і це є ключем для відповідних суб'єктів на місцях при здійсненні ними гуманітарної діяльності. Серед іншого таке схвалення має вирішальне значення для забезпечення гуманітарного персоналу безпечного, безперешкодного і постійного доступу до постраждалих людей. Сталий і принциповий доступ, у свою чергу, має вирішальне значення для зміцнення імплементації гуманітарних принципів. Наприклад, це дозволяє гуманітарним суб'єктам безпосередньо здійснювати та контролювати розподіл допомоги людям, таким чином гарантуючи, що допомога розподіляється неупереджено і доходить до тих, хто її найбільше потребує.

Усі держави-члени ЄС зобов'язалися дотримуватися принципів надання гуманітарної допомоги, які ґрунтуються, зокрема, на міжнародному гуманітарному праві. Йдеться про чотири ключових принципи, які впливають із Женевських конвенцій 1949 р.: «1) *гуманність* – означає, що на людські страждання потрібно реагувати, де б вони не відбувалися, приділяючи особливу увагу найбільш вразливим верствам населення; 2) *нейтральність* – означає, що гуманітарна допомога повинна надаватися без переваги жодній стороні у збройному конфлікті чи іншій суперечці; 3) *неупередженість* – означає, що гуманітарну допомогу здійснюють виключно на основі потреб без будь-якої дискримінації; 4) *незалежність* – означає автономність гуманітарних цілей від політичних, економічних, військових або інших завдань» [37].

Хоча ці принципи не стосуються безпосередньо гуманітарних організацій, вони дають певне обґрунтування для надання допомоги цивільному населенню і пораненим військовим і накладають на країни, що ратифікували конвенції, зобов'язання дозволяти надання допомоги [65].

Принцип гуманності (гуманізму)

У сучасній філософській та правовій літературі під гуманізмом (від лат. Humanus – людський) розуміють систему світоглядних орієнтирів, центром яких є людина, її особистість, високе призначення та право на вільну самореалізацію [273, с.134]. «Гуманізм як риса світової культури збагатив етичну думку визнанням самоцінності людського та земного життя. Звідси поступово розвинулася ідея щастя, справедливості та рівності людей» [275, с.6]. Слушною видається позиція С.П. Погребняка, відповідно до якої «гуманізм – це світогляд, у центрі якого ідея людини як найвищої цінності, ідеологія, що орієнтується насамперед на позитив людини при визнанні її негативу, який потребує контролю й обмежень. У найбільш узагальненому вигляді гуманізм – це філософський, етичний і природно-правовий принцип, що надає людині статусу абсолютної цінності» [210, с. 33].

Словник «Британіка» визначає, що гуманність означало розвиток людських чеснот у всіх їхніх проявах, у повному обсязі. Таким чином, цей термін означав не лише ті якості, які асоціюються з сучасним словом «людяність» – розуміння, доброзичливість, співчуття, милосердя, – але й такі більш категоричні характеристики, як сила духу, розсудливість, розважливість, красномовство і навіть почуття честі. Отже, гуманіст не міг бути лише статичним та ізольованим філософом чи літератором, але обов'язково мав бути учасником активного життя. Так само, як дія без розуміння вважалася безцільною і варварською, розуміння без дії відкидалося як безплідне і недосконале [49].

У відносинах, пов'язаних із гуманітарною допомогою, аналізований принцип гуманності не дарма розташовується на першому місці серед базових принципів у цій сфері. Адже ключове у цих відносинах те, заради чого вони

розпочинаються і здійснюються – це людина, її права та інтереси, життя та здоров'є, гідність і честь.

Цей принцип порушується, коли метою гуманітарної допомоги є пряма чи опосередкована підтримка однієї зі сторін конфлікту. Водночас немає його порушення, якщо мотивація не є виключно або переважно гуманітарною, за умови, що допомога використовується належним чином. Наприклад, якщо держава пропонує і надає гуманітарну допомогу з метою утилізації надлишків сільськогосподарської продукції, така допомога буде вважатися гуманітарною, а отже, захищеною міжнародним гуманітарним правом. Однак при цьому варто дотримуватися важливої умови – така допомога має надаватися нужденному цивільному населенню з метою полегшення людських страждань. Дотримання принципу гуманності відображається в тому, як надається допомога і, зокрема, на її відповідність іншим встановленим вимогам. Допомога, яка не є нейтральною або неупередженою, навряд чи буде вважатися гуманітарною. Крім того, сторони конфлікту зобов'язані поважати гуманітарний характер поставок допомоги і не повинні намагатися змінювати їхнє призначення або мету [81, с.540].

Щодо принципу нейтральності, то тут на прикладі участі Червоного Хреста в російсько-українській війні, можна простежити його систематичне ігнорування. Численними є випадки, коли ця організація не виконувала своїх зобов'язань щодо української сторони і навпаки виходила за межі своїх повноважень у випадках, що стосується російської сторони. Взагалі застосування цього принципу часто-густо є складним з моральної точки зору у випадках, коли йдеться про надання допомоги, наприклад, агресору. Зрозуміло, що цей принцип застосовується щодо надання гуманітарної допомоги мирному населенню, але ж його тлумачити можна й досить широко. І в цьому випадку слід враховувати, на нашу думку, межі інтересів сторін конфлікту і роль кожної у ньому. Відповідно і надання гуманітарної допомоги агресору не повинно мати місце. Адже акт агресії – це міжнародний злочин.

Важливим є застереження про те, що однією із місій гуманітарних організацій є перешкоджання сторонам конфлікту прямо чи опосередковано привласнювати допомогу, призначену для цивільного населення. У випадку, якщо вони не можуть цього зробити і воюючі сторони захоплюють частину допомоги, то решта гуманітарної допомоги, що залишилася в руках цих організацій, все одно має право на захист. Однак, якщо надмірно велика частка допомоги таким чином перенаправляється і використовується для постачання війську, обов'язок потерпілої сторони дозволяти вільний прохід допомоги повинен бути переглянутий, особливо коли ситуація особливо шкодить інтересам цієї сторони, а перенаправлена допомога стає основою військової економіки. Незважаючи на те, що в Україні передбачена кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК України) [169], непоодинокими є випадки її порушення. Так, лише з березня по липень 2024 р. наша армія недоотримала гуманітарної допомоги на 171 млн грн [193].

Як слушно зазначає Р.А. Стоффел: «Допомога, яка не є нейтральною чи неупередженою, навряд чи може вважатись гуманітарною. Більше того, сторони конфлікту зобов'язані поважати гуманітарну природу допомоги і не повинні робити спроби змінити її призначення чи мету» [81, с.540]. Про який принцип нейтралітету може йтися, якщо в так званому «гумконвої» транспортується зброя, паливо для терористів тощо. Коли автор писав свою статтю, росія ще не впровадила механізм «гумконвоїв», однак, загрози такої практики вже передбачалися.

Виділяють три типи неупередженості: загальна неупередженість; результуюча неупередженість та недискримінація. Перший тип стосується всіх гуманітарних дій, що вживаються певним суб'єктом, другий тип – суми зусиль усіх суб'єктів, а третій – відсутності дискримінації в кожній конкретній гуманітарній дії, тобто коли не робиться жодних відмінностей окрім тих, що

ґрунтуються на гуманітарних критеріях. Цікаво, що дотримання гуманітарними організаціями принципу загальної неупередженості визначають як суперечливе питання. У міжнародних конфліктах взагалі не існує жодних вимог з цього приводу, оскільки їм дозволено надавати допомогу населенню, яке перебуває під контролем лише однієї зі сторін конфлікту. Однак це не так у випадку внутрішніх конфліктів, у світлі тлумачення, наданого Міжнародним судом ООН у своєму рішенні 1986 р. і на основі зв'язку між принципом загальної неупередженості та принципом гуманності [81, с.540-541].

Потужне почуття національної єдності серед українців перед обличчям російського наступу неминує пронизало гуманітарну діяльність в країні, надаючи їй вираження набагато більшої солідарності, ніж принципового гуманітарного нейтралітету та неупередженості. Для багатьох українських волонтерських груп та органів влади не існує чіткої межі між допомогою цивільному населенню та підтримкою військових зусиль, які вони розглядають як одне й те саме. Це все більше кидає виклик операційним та етичним рамкам міжнародних гуманітарних організацій, які побоюються, що якщо Україна загрузне в затяжному або замороженому конфлікті, безпечний доступ до людей, які перебувають на непідконтрольних Уряду територіях, може стати ще складнішим, ніж у минулому [31, с.4]. Що власне і відбувається зараз. Кожна українська родина наразі пов'язана з протидією російському агресору, у кожного українця хтось служить – член сім'ї, друг, колега, однокласник, знайомий тощо. Відповідно і передання гуманітарної допомоги військовим не сприймається як порушення принципів нейтральності та неупередженості. Проте не слуд плутати гуманітарнту та благодійну допомогу, на розмежуванні цих видів допомог ми зупинялися у підрозділі 1.1.

Принцип незалежності можна простежити крізь політику ЄС у сфері гуманітарної допомоги. Досліджуючи ці питання, швейцарські вчені В.П. Елсуwege та Дж. Орб'є слушно зазначають, що реалізація незалежної політики ЄС у сфері гуманітарної допомоги – тобто незалежної від

економічних, політичних і військових міркувань – стикається з численними викликами. Так, термін «гуманітарний» часто (не)використовується в інших контекстах, що створює ризик інших контекстів, що у свою чергу підриває його сутність. Наприклад, поняття «гуманітарна інтервенція» передбачає загрозу та застосування військової сили з метою припинення або запобігання широкомасштабним людським стражданням. Таким чином, це поняття не пов'язане з розумінням «гуманітарної допомоги». Тим не менш, участь держав-членів ЄС у гуманітарних інтервенціях навіть якщо вони не діють за мандатом ЄС – майже неминуче заважає сприйняттю ЄС як незалежного донора [30, с.11-12]. З цими твердженнями дійсно варто погодитися. Однак далі дослідники пишуть, що «гуманітарна допомога є особливо складною щодо спірних територій. Це наочно ілюструє конфлікт у східній частині України. І ЄС, і Росія пропонують гуманітарну допомогу українському цивільному населенню, але сторони розглядають зусилля одна одної як зовнішньополітичні» [30, с.12]. Напевно, іноземним дослідникам краще зрозуміло на відстані, що власне відбувається в Україні. Проте обурює той факт, що вони російську агресію представляють, як простий конфлікт і говорять про надання росією гуманітарної допомоги на окупованій нею території. Що є не проявом гуманності, як це подають зазначені дослідники, а черговим актом цинізму рф – спочатку прийти, зруйнувати, відібрати в українців їх життя, здоров'є, майно. А потім – роздавати гуманітарну допомогу, тим самим нівелювати саму її сутність і призначення.

Основоположні принципи гуманітарної допомоги виплавають також із Принципів Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, проголошених у Відні в 1965 р. XX-ю Міжнародною конференцією Червоного Хреста і Червоного Півмісяця [202]. Їх перелік значно ширший і окрім наведених принципів також включає в себе такі: *добровільність, єдність, універсальність*. І хоча ця організація у багатьох ситуаціях, особливо, що стосується подій російсько-української війни, проявляє себе не найкращим чином, наведені принципи заслуговують на увагу. Незважаючи на те, що ці

принципи, як вже зазначали вище, стосуються конкретно діяльності Червоного Хреста, їх можна сміливо поширити на будь-яку гуманітарну діяльність. Так, у своїй добровільній діяльності з надання допомоги суб'єкт її надання жодною мірою не повинен керуватися прагненням отримати вигоду. Пропонуючи допомогу слід керуватися виключно бажанням допомогти. Це – яскравий вияв солідарності.

Принцип єдності, на нашу думку, має трактуватися як такий, за яким гуманітарна діяльність здійснюється через відповідні організації, співробітники і волонтери яких, обираються з-поміж представників усіх етнічних і соціальних груп, не проводячи жодних відмінностей за ознакою раси, статі, класу, віросповідання, політичних поглядів або за будь-якими іншими критеріями. Принцип універсальності ж виявляється крізь призму розуміння того, що сутність людських страждань всюди однакова, вона по-своєму універсальна, і вона потребує універсального реагування.

Деякі інші положення містить Лісабонський договір (Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС) [165], Глава 3 якого має назву «Гуманітарна допомога». У ст. 214 йдеться про те, що операції ЄС у сфері гуманітарної допомоги проводяться у рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Важливим положенням, також закріпленим у ст. 214 є те, що «операції з гуманітарної допомоги проводяться згідно з принципами міжнародного права та згідно з принципами *неупередженості, нейтральності та недискримінації*». Дана норма є де в чому недолуга, оскільки включення принципу недискримінації значною мірою в одних випадках обмежує, а в інших – зобов'язує ЄС надавати гуманітарну допомогу. Водночас, очевидно, що надання такої допомоги, планується відповідно до можливостей ЄС та держав-членів. У випадку виникнення між такими державами конфлікту щодо надання/не надання допомоги третій державі, держава-член ЄС завжди зможе апелювати до порушення принципу недискримінації.

Хоча закріплення принципу недискримінації відповідає іншому документу ЄС, а саме – Регламенту Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги [21]. У Регламенті було передбачено, що гуманітарна допомога ЄС включає операції з допомоги, надання допомоги та захисту на недискримінаційній основі для допомоги людям у третіх країнах, особливо найбільш уразливим серед них, і, як пріоритет, державам, що розвиваються, жертвам стихійних лих, жертвам криз, спричинених людиною (війни, бойові дії), а також у виняткових ситуаціях чи обставинах (наприклад, природні або техногенні катастрофи). Це робиться протягом часу, необхідного для задоволення гуманітарних потреб, що випливають із цих різних ситуацій. Така допомога повинна також включати операції з підготовки до ризиків або запобігання катастрофам чи подібним винятковим обставинам (ст. 1 Регламенту).

У ст. 2 Регламенту № 1257/96 від 20.06.1996 р. визначено такі основні цілі операцій з надання гуманітарної допомоги: (а) порятунок і збереження життя під час надзвичайних ситуацій і їх безпосередніх наслідків, а також стихійних лих, які призвели до великих людських втрат, фізичних, психологічних чи соціальних страждань або матеріальні збитки; (б) надавати необхідну допомогу та допомогу людям, які постраждали від довготривалих криз, що виникають, зокрема, внаслідок спалахів бойових дій або воєн, що спричиняє ті самі наслідки, що описані в підпараграфі (а), особливо якщо їхні власні уряди виявляються неспроможними допомогти або існує вакуум влади; (с) сприяти фінансуванню транспортування допомоги та зусиль, щоб забезпечити її доступність для тих, для кого вона призначена, за допомогою всіх доступних матеріально-технічних засобів і шляхом захисту гуманітарних вантажів і персоналу, але виключаючи операції, пов'язані з обороною.

Коли ведемо мову про принципи гуманітарної діяльності та надання гуманітарної допомоги від ЄС, то, на думку Н. Карпчук, це «ґрунтується на таких основоположних принципах, як гуманність, нейтральність,

неупередженість та незалежність. На практичному рівні операції з надання допомоги ЄС ґрунтуються на таких додаткових принципах: координації, узгодженості й взаємодоповнюваності між задіяними учасниками; якості, ефективності й підзвітності; різноманітності партнерських відносин» [155]. Як бачимо, принцип недискримінації тут не згадується, хоча він, звісно, має місце і застосовується на практиці.

На гуманітарну допомогу ЄС не впливають жодні політичні, стратегічні, військові чи економічні цілі. Це також важливо для того, щоб забезпечити можливість надання допомоги людям, які постраждали від кризи, в часто складних політичних і безпекових умовах [13].

Важливу роль у формуванні і застосуванні принципів гуманітарної допомоги відіграє діяльність Управління ООН з координації гуманітарних справ (The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, далі – ОСНА). В свої документах ОСНА зокрема зазначає, що гуманітарні принципи регулюють поведінку гуманітарних суб'єктів у всіх гуманітарних діяльностях. Наголошують на тому, що гуманітарні суб'єкти повинні вести діалог з усіма сторонами конфлікту для суто гуманітарних цілей. Це серед іншого може включати в себе постійний зв'язок і переговори з недержавними озброєними групами. Дотримання гуманітарних принципів впливає на авторитет ОСНА, а отже і на його здатність вступати в переговори з відповідними суб'єктами та встановлювати безпечний доступ до постраждалих людей. Водночас слушно акцентовано на тому, що недостатньо багаторазово повторювати гуманітарні принципи; риторика має бути підкріплена лідерством і практикою. Іншими словами гуманітарні суб'єкти повинні «не лише говорити, але й діяти». На таких суб'єктів тиснуть, щоб змусити їх поступитися гуманітарні принципи задля досягнення певних політичних цілей. Дотримання принципів гуманітарної діяльності перед обличчям цього тиску, має важливе значення для забезпечення того, щоб гуманітарне реагування керувалося виключно конкретними потребами постраждалих людей у всіх контекстах.

Гуманітарні принципи є центральним елементом мандату ОСНА та його основних функцій. Місія ОСНА полягає в мобілізації та координації принципової гуманітарної діяльності. Він працює задля сприяння дотримання гуманітарним співтовариством принципів у кожному гуманітарному реагуванні, а також формування розуміння та поваги до гуманітарних принципів серед негуманітарних стейкхолдерів. Він робить це, сприяючи практичного дотримання заходів у рамках Гуманітарної команда країни (ГК) – це є форум для прийняття стратегічних і оперативних рішень та нагляду, створений і очолюваний ГК. До її складу входять представники ООН, міжнародних НУО, Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Таким чином через їх взаємодію з державними та недержавними суб'єктами на всіх рівнях, а також через підтримку розробки політики в Міжвідомчому постійному комітеті, в рамках ООН та на міжурядовому рівні [70, с.2].

У контексті нашого дослідження варто також звернути увагу на Кодекс поведінки [9]. У ньому передбачено *10 принципів поведінки* у сфері гуманітарної діяльності:

- ✓ Гуманітарний імператив стоїть на першому місці.
- ✓ Допомога надається незалежно від раси, віросповідання чи національності отримувачів і без будь-яких несприятливих відмінностей. Пріоритети допомоги визначаються виключно на основі потреб.
- ✓ Допомога не буде використовуватися для просування певної політичної чи релігійної позиції.
- ✓ Не діяти як інструмент державної зовнішньої політики.
- ✓ Поважати культуру та звичаї.
- ✓ Не намагатися будувати реагування на катастрофи на основі місцевого потенціалу.
- ✓ Знаходити способи залучення бенефіціарів програм до управління допомогою в надзвичайних ситуаціях.

✓ Допомога має бути спрямована на зменшення вразливості до катастроф у майбутньому, а також на задоволення основних потреб.

✓ Відповідальність як перед тими, кому прагнемо допомогти, так і перед тими, від кого приймаємо ресурси.

✓ У інформаційній, публічній та рекламній діяльності мають визнаватися жертви катастроф гідними людьми, а не безнадійними об'єктами [52].

Отже, окрім принципів гуманітарної діяльності в міжнародних документах також йдеться й про відповідні *стандарти*. Зокрема, існує Основний гуманітарний стандарт якості та підзвітності (далі – CHS) [16]. CHS – «це результат глобального консультативного процесу, який згенерував основні аспекти чинних гуманітарних стандартів і зобов'язань, а саме (перелік документів не є вичерпним):

✓ Кодекс поведінки Руху Міжнародного Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та неурядових організацій у зоні лиха;

✓ Стандарт НАР з підзвітності та управління якістю 2010 р.;

✓ Кодекс корпоративної культури з управління та підтримки персоналу, розроблений світовою мережею організацій People In Aid;

✓ Гуманітарна хартія та Довідник основних стандартів проекту «Сфера»;

✓ Проект забезпечення якості гуманітарної допомоги Quality COMPAS;

✓ Зобов'язання Міжвідомчого постійно діючого комітету щодо звітності перед постраждалими особами та населенням (CAAPs);

✓ Критерії оцінки розвитку та гуманітарної допомоги Комітету з розвитку та допомоги Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)» [200, с.3].

У CHS визначено дев'ять зобов'язань, які організації та особи, залучені до гуманітарного реагування, можуть використовувати для підвищення якості та ефективності допомоги, яку вони надають. Визначено, що люди та спільноти в ситуаціях кризи та вразливості можуть реалізовувати свої права та брати участь у діях та рішеннях, які їх торкаються: 1) мають доступ до своєчасної та

ефективної підтримки відповідно до їхніх конкретних потреб та пріоритетів; 2) краще підготовлені та більш стійкі до можливих криз; 3) мають доступ до підтримки, яка не завдає шкоди людям або довкіллю; 4) можуть безпечно повідомляти про свої занепокоєння та скарги, домагатися їхнього вирішення; 5) мають доступ до скоординованої та взаємодоповнюючої підтримки; 6) мають доступ до підтримки, яка постійно адаптується та вдосконалюється на основі зворотного зв'язку та навчання; 7) взаємодіють з поважним, компетентним та кваліфікованим персоналом і волонтерами; 8) можуть розраховувати, що ресурсами будуть управляти етично та відповідально.

Очевидно, що застосування стандарту CHS має сприяти справедливим і партнерським відносинам між людьми та громадами й тими, хто працює над їхньою підтримкою. Стандарт може бути використаний як рамка для: підвищення спроможності людей та громад, що постраждали від кризи, оцінювати, контролювати та впливати на діяльність організацій, що їх підтримують; покращення якості та підзвітності організацій та їхньої роботи; оцінки та верифікації продуктивності та ефективності роботи організацій та демонстрації їх прогресу на шляху до досягнення зобов'язань CHS; сприяння колективним зусиллям забезпечення якості та підзвітності гуманітарного реагування [201, с.2].

Все окреслене має ґрунтуватися на відповідних принципах гуманітарної допомоги і враховуватися у сфері гуманітарної допомоги в умовах російсько-української війни та євроінтеграції України і вже широко застосовується по всій Україні. На рівні ЄС гуманітарні принципи закріплені в Європейському консенсусі про гуманітарну допомогу, підписаному в грудні 2007 р. Радою ЄС, Європейським парламентом і Європейською комісією (далі – Консенсус). Консенсус спрямований на підвищення узгодженості, ефективності та якості гуманітарного реагування ЄС. Основними цілями гуманітарної діяльності, закріпленими в Консенсусі, є: збереження життя; запобігання та полегшення страждань; сприяння збереженню людської гідності перед обличчям стихійних

лих та антропогенних катастроф. На основі положень Консенсусу країни та інституції ЄС погоджуються працювати скоординовано та взаємодоповнюючи один одного, а також підтримувати загальну координуючу роль ООН. Дії варіюються від готовності та зменшення ризиків катастроф, реагування на надзвичайні ситуації, допомоги в затяжних кризах до раннього відновлення та зв'язку з роботою партнерів з розвитку. Аналізований документ також визначає способи використання сил і засобів цивільного захисту та військових ресурсів у реагуванні на надзвичайні ситуації [84].

Разом із Регламентом про гуманітарну допомогу, Консенсус визначає специфічний характер і мандат гуманітарної допомоги: вона надається виключно на основі потреб, відповідно до принципів належного гуманітарного донорства.

Відповідно слушною видається думка Н. Крапчук щодо необхідності врахування ще таких додаткових принципів гуманітарної допомоги, як: *«координації, узгодженості й взаємодоповнюваності між задіяними учасниками; якості, ефективності й підзвітності; різноманітності партнерських відносин»* [155, с.21]. Ми пропонуємо також їх розглядати разом із фундаментальними принципами гуманітарної допомоги і викласти їх у такій редакції: *координація; якість; ефективність; підзвітність; різноманітність партнерських відносин.*

Так, принципи підзвітності та якості безпосередньо корелюються із проаналізованим вище CHS.

Принцип різноманітності партнерських відносин полягає, зокрема, у наявності широкої, розгалуженої мережі різноманітних органів, організацій, окремих осіб-волонтерів тощо. Ці суб'єкти можуть співпрацювати між собою, можуть діяти автономно. Їх гуманітарна діяльність може бути спрямована на конкретну мету або на закриття потреб у певній сфері (наприклад, допомога дітям). Детальніше ці питання ми аналізуємо у підрозділі 1.2.

Принципи якості та ефективності гуманітарної допомоги набувають нового значення після повномасштабного вторгнення РФ до України. Власне з цього моменту держави-партнери почали надавати реальну і змістовну гуманітарну допомогу. Однак подеколи говорити про дотримання якості та ефективності такої допомоги, не доводилося [113, с.15]. Недотримання цих принципів є особливо небезпечним у випадку надання таких об'єктів гуманітарної допомоги, як зброя. Адже непоодинокими є випадки, коли країни-донори надислають Україні фактично списану та майже (або частково) вже непридатну зброю, набої, ракети, обладнання, техніку тощо. Проблема якості гуманітарної допомоги також стосується ліків, продуктів харчування тощо. Крім того, мета гуманітарної допомоги – вирішити відповідну проблему. У цьому зв'язку вкрай важливо є врахування принципу ефективності. Адже йдеться не про «зробити заради зробити», а про реальне вирішення проблеми за допомогою гуманітарної допомоги. Так, деякі види техніки, як-от танки, були надані Європою в більшій кількості, ніж США, причому такі країни, як Польща, передали Україні свої запаси часів Холодної війни і замінили їх на сучасну техніку зі США та інших країн [229].

Ще один важливий, на нашу думку, принцип гуманітарної допомоги, який варто розглянути і включити до переліків базових принципів гуманітарної допомоги, – це *принцип забезпечення захисту*. Він зокрема передбачений у Гуманітарній Хартії і мінімальних стандартах при наданні гуманітарної допомоги 2011 р. У ній слушно наголошено, що принцип забезпечення захисту розкривається через такі його складові:

- ✓ «недопущення заподіяння шкоди;
- ✓ забезпечення доступу до неупередженої допомоги;
- ✓ захист людей від насильства – має на меті захист від насильства і примусу чи спонукання робити проти своєї волі ті чи інші дії (наприклад, братися за зброю), бути насильно переміщеним або обмеженим у свободі пересування, а також зазнавати поводження та покарання, що принижують

гідність. Його метою є запобігання та зменшення фізичної і психологічної шкоди, зокрема й залякування та умисне нагнітання страху або насадження паніки.

✓ надання підтримки у спробі відстоювання своїх прав, у доступі до засобів правового захисту і допомоги у відновленні від неправомірного поводження) – розглядає роль гуманітарних організацій, які надають допомогу постраждалому населенню відстоювати свої права й отримувати доступ до таких засобів правового захисту, як відшкодування збитків, компенсація або відновлення прав власності. До переліку розглянутих питань також входить надання допомоги у подоланні наслідків зґвалтування, а в більш широкому сенсі – наслідків неправомірного поводження фізичного, психологічного, соціального та економічного характеру» [130, с.34].

Власне через це і варто розширити існуючий перелік глобальних принципів гуманітарної допомоги і врахувати положення інших міжнародних нормативно-правових актів та уніфікувати їх у частині переліку цих принципів.

Враховуючи наведений аналіз існуючих міжнародних нормативно-правових актів щодо визначення переліку принципів гуманітарної допомоги, можемо запропонувати такий узагальнений їх перелік: 1) *гуманність*; 2) *нейтральність*; 3) *неупередженість*; 4) *незалежність*; 5) *добровільність*; 6) *єдність*; 7) *універсальність*; 8) *координація*; 9) *якість*; 10) *ефективність*; 11) *підзвітність*; 12) *різноманітність партнерських відносин*; 13) *забезпечення захисту*.

Дослідження принципів гуманітарної допомоги було би не повним без аналізу такої їх вузької сфери застосування, як захист дітей у відносинах гуманітарної допомоги. Виділяють десять принципів, викладених у виданні Мінімальні стандарти захисту дітей в рамках надання гуманітарної допомоги (CPMS), що є основою для належного застосування та досягнення стандартів. До принципів, які мають супроводжувати всі відповідні дії з гуманітарної допомоги, де задіяні діти, віднесено такі: виживання та розвиток;

недискримінація та інклюзія; участь дітей; найкращі інтереси дитини; забезпечувати безпеку людини, її гідність, права та уникати будь-яких ситуацій, в яких люди піддаватимуться подальшим порушенням; забезпечувати рівний доступ людей до адекватної допомоги в залежності від потреб та на умовах недискримінації; допомагати людям подолати фізичні та психологічні наслідки, які є результатом загрози насильства або вчиненого насильства, примусу або умисних утисків; допомагати людям захищати свої права; посилювати системи захисту дітей; посилювати стійкість дітей в умовах здійснення дій гуманітарного характеру [185, с.8].

На реалізацію зазначених принципів визначено відповідно стандарти. Даний документ може застосовуватись на рівні установ та на міжустановчому рівні щоб: планувати та складати кошторис з надання гуманітарної допомоги; розробляти вимоги до якості роботи служб із захисту дітей в різних секторах; розробляти загальні принципи серед різних установ, напр. в рамках координації дій щодо захисту дітей; контролювати та оцінювати якість та ефективність надання гуманітарної допомоги; проводити інструктаж та навчати співробітників чи партнерів; розробляти плани реагування; інформувати про задачі та методи захисту дітей [185, с.7].

У контексті розгляду питання принципів гуманітарної допомоги для захисту дітей варто також згадати діяльність Офісу Спеціального представника Генерального Секретаря ООН з питань дітей та збройних конфліктів. Він функціонує понад 25 років і є провідним захисником ООН у сфері захисту та благополуччя дітей, які постраждали від збройних конфліктів. Якщо звернути увагу на його щорічний звіт «Діти і збройні конфлікти» Доповідь Генерального секретаря (3 червня 2024 року) [7], можна відкрити для себе багато цікавого і сумного водночас. Так, викликають серйозне занепокоєння, зокрема, такі положення цього звіту: «...закликаємо **всі сторони** (виділено нами. – І.Б.) конфлікту дотримуватися своїх зобов'язань за міжнародним гуманітарним правом та міжнародним правом прав людини... Також закликаємо **сторони**

(виділено нами. – І.Б.) конфлікту забезпечити своєчасне та ефективне розслідування повідомлень про порушення прав дітей та забезпечити належне притягнення до відповідальності винних, у тому числі співробітників сил безпеки та осіб, які обіймають командні посади, у вчиненні таких порушень». Хочемо наголосити, що цей звіт не встановлює, що існують випадки порушення прав дітей українською стороною під час російсько-української війни. Тому формулювання мають бути конкретними і спрямованими не до «сторін», а – до держави-агресора – рф.

Цей приклад ілюструє порушення принципу забезпечення захисту та принципу якості. Адже фактично відбувається підміна понять і, як наслідок, українські діти недоотримують гуманітарну допомогу, оскільки немає чіткої позиції щодо постраждалої сторони. Іноземні дослідники та експерти у подібних випадках зазначають, що досвід операцій з надання допомоги у місцях, що знаходяться у стані війни може виявити проблеми надання гуманітарної допомоги, коли вони діють в умовах, що характеризуються відсутністю чітких меж розмежування «хороших» і «поганих», «жертв» і «агресорів» (якщо припустити, що такі розмежування існували раніше і були доступні без проблем) [4]. Дійсно, такі ситуації можуть мати місце. Однак у випадку російсько-української війни ми маємо чіткість у тому, що агресор – рф, а постраждалий – Україна. Між тим, станом на березень 2025 р., через відповідну політику Д. Трампа, Україна змушена доводити, що саме вона є потерпілою і не напала сама на себе, а акт агресії вчинила власне рф.

В останнє десятиліття складним залишається питання щодо пріоритетності чи компромісу між існуючими принципами надання гуманітарної допомоги. На практиці подекуди виявляється, що деякі принципи незручно поєднуються один з одним і гуманітарним організаціям іноді доводиться надавати пріоритет одному або декільком принципам, щоб досягти своєї мети і мати можливість надавати допомогу тим, хто її потребує. Прикладом може бути ситуація, коли доступ дозволений лише частині населення або пов'язаний з певними умовами.

Такі перешкоди є не рідкістю (наприклад, обмеження доступу та/або умови для гуманітарної діяльності для досягнення політичних, військових, релігійних та інших цілей). Такі ризики, пов'язані з не застосуванням одного чи декількох принципів задля досягнення загальної гуманітарної мети, слід мінімізувати. Один із способів, як цього досягти – це колективний та інституційний діалог з відповідними зацікавленими сторонами. Порухення будь-якого з принципів може в кінцевому підсумку зменшити доступ населення до гуманітарної допомоги. Усвідомлюючи, що в різних випадках рішення будуть ухвалюватися відповідно до конкретних обставин, гуманітарні організації повинні переконатися, що гуманітарні принципи були інтегровані в їхні оперативні та стратегічні процеси ухвалення таких рішень. Вони також повинні чітко обговорюватися колективно, в рамках системи координації гуманітарної допомоги у відповідній країні [53, с.3]. Вважаємо таке явище, як конкуренція принципів гуманітарної допомоги, небезпечним і таким, що може загрожувати всій системі надання гуманітарної допомоги. Суб'єкти надання гуманітарної допомоги мають створювати такі умови, аби досягти балансу і мати можливість дотриматися і застосування всі принципи гуманітарної допомоги.

Принципи гуманітарної допомоги потрібно відмежовувати від її *мети, цілей та завдань*. Мета гуманітарної допомоги відображена у Женевській конвенції 1949 р. і розкривається крізь призму принципів гуманності та неупередженості. Гуманність – єдина мета надання будь-якої медичної або соціальної допомоги. Зміст гуманітарної діяльності полягає в захисті людини, задоволенні суспільних, зокрема економічних, соціальних та інших інтересів громадян України та інших осіб, які є жертвами війни, збройної агресії та прирівняних до цих подій. Головною метою гуманітарної допомоги є «полегшення та запобігання стражданню жертв гуманітарних криз» [30, с.27-28].

20 червня 1996 р. було ухвалено «Постанову Ради про гуманітарну допомогу» (Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning

humanitarian aid) [17], де цілі такої допомоги окреслено. Серед іншого зазначено, що йдеться про те, аби «гарантувати й зберегти життя під час надзвичайних ситуацій, їх негайних наслідків та природних катастроф, які спричинили великі втрати життя, фізичні, психологічні або соціальні страждання чи матеріальні збитки; надати необхідну допомогу й сприяння людям, котрі постраждали від довготривалих криз, що виникають, зокрема, від бойових дій чи війни, особливо там, де уряди виявляються неспроможними допомогти; боротися з наслідками переселення населення (біженців, переселенців і репатріантів), викликаних природними та техногенними стихійними лихами, сприяти репатріації в країну походження й переселення, коли встановлено умови чинних міжнародних угод; забезпечити готовність до ризиків стихійних лих або подібних виняткових обставин і використовувати відповідне швидке раннє попередження й систему втручання тощо». Нині цю Постанову частіше називають, як «Інструмент гуманітарної допомоги ЄС» – EU humanitarian aid instrument.

Отже, принципи надання гуманітарної допомоги – це інструмент як саме і за допомогою яких керівних засад має здійснюватися діяльність у сфері гуманітарної допомоги. Тоді як її цілями – є відповідні вектори цієї діяльності. Загалом можна констатувати, що мета – це бажаний результат, недсяжний за певний проміжок часу, але доступний для досягнення в майбутньому. Ціль – це кінцевий результат, на досягнення якого спрямовані зусилля суб'єкта діяльності. Можна також говорити й про ідеал – це результат, якого ніхто ніколи не може досягти, але до якого можна дуже близько підійти [264].

Основними завданнями гуманітарної допомоги визначають такі:

- ✓ «порятунок людського життя;
- ✓ надання допомоги для задоволення основних потреб людини (вода, їжа, проживання);
- ✓ забезпечення базової гігієни та медичної допомоги» [113, с.4].

Варто наголосити, що не лише Україна, враховуючи її євроінтеграційні наміри, зобов'язана імплементувати та дотримуватись виконання зазначених міжнародних актів, принципів тощо, а й міжнародні партнери України також мають дотримуватися вказаних принципів. Проаналізуємо деякі сучасні події з цієї позиції.

По-перше, згадаємо планомірну антиукраїнську політику словацького Прем'єр-міністра Роберта Фіцо. У зв'язку із зупинкою транзиту російського газу через Україну у 2025 р. його політика перейшла до відвертих, прямих погроз у бік України. Він зазначає серед іншого, що Словаччина має намір застосувати право вето щодо низки рішень ЄС, які стосуються України. Це, у свою чергу, може негативно вплинути на надання гуманітарної допомоги Україні з боку ЄС – повне чи часткове її припинення, прийняти рішення про значне скорочення або повне скасування пільг для біженців або зупинити постачання електроенергії [150]. Видається щонайменше дивним те, що цивілізований і демократичний світ «не бачить» чітких паралелей між енергетичним та гуманітарним шантажем, що активно наразі застосовує Р. Фіцо по відношенню до України із нещодавнім багаторічним енергетичним, зокрема, газовим, шантажем В. Путіна по відношенню до європейських країн. У цьому випадку явно порушується вище згадані принципи гуманності та незалежності надання гуманітарної допомоги, коли знекровленій тяжкою війною Україні висуваються нездійсненні умови повернення до енергетичної кабали з РФ. Також порушуються принципи якості та ефективності гуманітарної допомоги.

Інший приклад, який яскраво ілюструє недодержання країнами-партнерами України принципів надання гуманітарної допомоги, – це указ Д. Трампа про 90-денну паузу у наданні іноземної допомоги. Це здійснюється, як зазначається, з метою перевірки ефективності допомоги за кордоном і її відповідності зовнішній політиці США. На виконання цього указу Держдепартамент США видав розпорядження про припинення надання майже всієї допомоги США за

кордоном. При чому йдеться як про чинні програми, так і про нові, а в окремих випадках – й про виконанні [97].

Лише за тиждень після розпорядження адміністрації Д. Трампа про припинення всієї зовнішньої допомоги США наслідки стали відчутними в Україні. Десятки гуманітарних організацій оголосили про зупинку програм, які забезпечували допомогу ветеранам, внутрішньо переміщеним особам та жителям прифронтових територій. США раніше фінансували ремонти шкіл, дитячих садків та житлових будинків для внутрішньо переміщених осіб. Тепер усі ці проекти зупинені [149].

В аналізованій ситуації зі США йдеться не лише про порушення принципів гуманності та незалежності надання гуманітарної допомоги. Адже США – не лише партнер України у боротьбі із агресією рф, це – країна-гарант, що на виконання відмови Україною від свого ядерного озброєння, взяла на себе зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або яким іншим чином згідно зі Статутом ООН.

Звісно, США можуть і мають здійснювати моніторинг щодо допомоги, яка ними надається. Проте випадок із Україною є особливим, адже наша держава має воєнний стан і розраховує на задекларовану ще у 90-х рр. XX ст. підтримку з боку США і на дотримання цією державою своїх зобов'язань. І у цьому контексті доречним було би врахування цих обставин у процесі моніторингу. У сучасних наукових дослідженнях вчені застерігають і наголошують на політизації гуманітарної допомоги. Зокрема, наголошується, що гуманітарні принципи не є беззаперечними. Існує думка, що гуманітарна допомога просто не може бути аполітичною й нейтральною, оскільки вона не може бути відірвана від політичного контексту, в якому вона надається. Крім того, обговорюється бажаність гуманітарного підходу, що ґрунтується на принципах забезпечення доступу допомоги людям, які її потребують. І надання їм такої допомоги може

вимагати переговорів з диктаторськими режимами і озброєними недержавними суб'єктами, надаючи їм, таким чином, владу і легітимність. У гіршому випадку гуманітарна допомога може мати непередбачувані наслідки [30, с.12].

Приклад того, як політизація гуманітарної допомоги напряду корелюється із сучасними процесами її надання можна простежити у діяльності ООН і впливу окремих країн на її позицію в російсько-українській війні. Так, 24.02.2025 р. Генасамблея ООН ухвалила дві версії резолюцій щодо російської війни в Україні – український та американський варіанти.

За український варіант резолюції, який розробив Київ та підтримали країни ЄС, 93 країни проголосували «за», 18 – «проти» та ще 65 послів утримались. Серед країн, які голосували «проти» – США, Ізраїль, Угорщина, рф, Білорусь, Еритрея, Нігер, Малі, Судан та Нікарагуа.

Українська резолюція засуджує російську агресію; вимагає виконати попередні резолюції ГА ООН, зокрема, щоб рф вивела війська з визнаних міжнародних кордонів України; підтверджує відданість країн суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах; підкреслює, що залучення військ КНДР призводить до ескалації конфлікту; наголошує на важливості забезпечити відповідальність за найтяжчі злочини, вчинені на території України, досягти справедливості для всіх жертв і запобігти майбутнім злочинам; закликає до повного обміну військовополонених, незаконно утримуваних осіб і повернення всіх депортованих цивільних, включаючи дітей.

Водночас альтернативна резолюція «Шлях до миру», запропонована США, містить чотири загальні пункти: висловлення співчуттів про трагічну загибель людей внаслідок «конфлікту рф та України»; повторює головна мета ООН – підтримувати міжнародний мир і безпеку; закликає якнайшвидше припинити конфлікт; і також закликає до міцного миру між Україною та рф.

До цієї резолюції, яку запропонувала місія США при ООН, делегати включили також три поправки. По-перше, замінили формулювання «конфлікт

між російською федерацією та Україною» на «повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну». По-друге, додали пункт, у якому країни підтверджують свою відданість суверенітету, незалежності, єдності та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, що поширюються на її територіальні води. По-третє, формулювання про тривалий мир між Україною та рф замінили на «справедливий, міцний і всеосяжний мир між Україною та російською федерацією, відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй та принципів суверенної рівності та територіальної цілісності держав».

Версію американської резолюції із цими трьома поправками підтримали 93 країни, 8 країн проголосували «проти», 73 – утримались. Цікаво, що самі США утримались від голосування за власну резолюцію у зміненому вигляді.

Важливим аспектом є те, що Резолюції Генеральної Асамблеї ООН не є юридично обов'язковими, але вони показують, як змінюються позиції світової спільноти [122]. І показовою позицією США стало зупинення всіх гуманітарні проекти від США до України, у тому числі надання військової допомоги.

Дійсно, проаналізовані нами вище приклади яскраво ілюструють сучасний колапс сфери, пов'язаної із гуманітарною допомогою. Політизація цих відносин напрямку негативно впливає на належне їх функціонування і набуває масштабу гуманітарних шантажів. Віримо, що Україна не залишиться сам на сам із ворогом і країни-партнери та інші донори будуть і надалі підтримувати Україну у боротьбі із російським агресором.

У грудні 2012 р. ЄС отримав Нобелівську премію миру та, натхненний цією нагородою, розробив ініціативу «Діти миру ЄС» (EU Children of Peace initiative), витративши весь призовий фонд. У межах цієї ініціативи фінансуються освітні проекти для дітей по всьому світу. ЄС вирішив спрямувати кошти премії – 930000 євро – на підтримку освітніх проектів для дітей, які постраждали від конфліктів і кризових ситуацій. До цієї суми було додано 2 млн євро з бюджету гуманітарної допомоги ЄС, і з того часу ЄС щороку збільшує фінансування

ініціативи [72]. Цей позитивний випадок надає оптимізму у питанні позитивного вирішення проблем із гуманітарним шантажем сучасності.

ЄС є ключовим суб'єктом, коли йдеться про надання та координацію гуманітарної допомоги, але залишаються труднощі щодо інтеграції програм гуманітарної допомоги в більш комплексні стратегії реагування на катастрофи, особливо тому, що ця тенденція до комплексного підходу ставить під загрозу гуманітарні принципи. Наразі частими є випадки, коли учасники відносин щодо гуманітарної допомоги функціонують несистемно і власне через це маємо наслідком реальну загрозу порушень частини чи більшості принципів гуманітарної допомоги.

Питання сучасних проблем реалізації та дотримання принципів гуманітарної допомоги слід також розглядати з урахуванням цифровізації суспільства і формування у зв'язку із цим новітніх понять, зокрема, поняття «гуманітарні експерименти». Які, в свою чергу, пов'язані з використанням нових цифрових технологій і кореляційного з ними виробництва даних.

Так, фахівці порушують критичні питання про конструювання цифрових органів, збору персональної інформації, що дозволяє ідентифікувати особу, і звернення до нових технологій для покращення доставки допомоги в нерегульованому або недостатньо регульованому повітряному просторі. Вони констатують, що експерименти відбуваються, і що деякі з них суперечать гуманітарним принципам і імперативам. Дійсно, ані технологія, ані сам процес її створення не є нейтральними. Рішення про експеримент і розробка експериментів є глибоко політичними актами, що формують гуманітарний простір. При здійсненні будь-яких гуманітарних експериментів слід враховувати фактор не порушення відповідних принципів гуманітарної допомоги.

Принцип забезпечення захисту («не нашкодь») зобов'язує гуманітарні організації визначати та оцінювати потенціал втручання щодо заподіяння шкоди, а докази впливу є необхідним компонентом такого аналізу. Важко

довести, що неперевірене експериментальне втручання не спричинить абсолютної або відносної шкоди, але тягар доведення лежить на гуманітарній організації, що здійснює втручання, і має бути обов'язковим компонентом будь-якого втручання, що фінансується державою.

Принцип гуманності особливо узгоджується з практичним врахуванням дефіциту ресурсів, оскільки він вимагає визначення пріоритетів полегшення людських страждань і збереження людської гідності. Гуманітарні експерименти, що мають на меті апелювати до принципу гуманності, передбачає необхідність оцінки як відносного впливу на людські страждання, так і що особливо важливо, потребу в механізмах, які дають постраждалим реальну можливість притягнути виконавців до відповідальності.

Принципи нейтралітету та неупередженості, хоча і відрізняються один від одного, разом підкреслюють важливість прозорості в основних компонентах гуманітарного експерименту, включаючи пріоритети оцінки потреб, критерії відбору відповідного втручання, а також прогнозовані результати або наслідки застосування такого втручання. Наприклад, якщо гуманітарна організація розглядає можливість використання біометрії для координації розподілу допомоги таким чином, що непропорційно вигідно, прямо чи опосередковано або неявно, певній групі, це, ймовірно, є порушенням обох принципів.

Принцип незалежності, на додаток до аналізу впливу, також передбачає аналіз мотивації, що включає економічну, політичну та військову вигоди, що суттєво ускладнюють оцифрування. Зростаюча роль суб'єктів приватного сектору – особливо у підтримці розгортання експериментальних підходів до гуманітарних криз – збільшує необхідність проведення аналізу бенефіціарної власності пропонованих втручань, щоб зберегти сприйняття незалежності.

Навіть за наявності такого аналізу, оцифрування втручань, пов'язане з технічною та інфраструктурною вразливістю, що робить його майже неможливим остаточно запобігти втручанням національних та іноземних збройних сил або шкоді, яка може виникнути внаслідок їхнього доступу до

конфіденційної інформації. Однак, як і принцип «не нашкодь», принцип незалежності повинен використовуватися організаціями для розуміння масштабу та виду потенційної шкоди та вжиття заходів для її зменшення [60, с.343].

Висновки до розділу I

У розділі розглянуто загальні положення про гуманітарну допомогу та право на гуманітарну допомогу в Україні в умовах воєнного стану, проаналізовано поняття «гуманітарна допомога» у кореляції із суміжними категоріями; досліджено суб'єктів і принципи надання та отримання такої допомоги. Проведений аналіз дозволив сформулювати, зокрема, такі висновки.

1. Складне питання співвідношення права на гуманітарну допомогу і відповідних міжнародних санкцій, має розглядатися у кожному конкретному питанні максимально ретельно. Ефективне реагування на випадки негативного впливу може слугувати гарантією того, що законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, а не за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів. Водночас потрібно усвідомлювати і зважати на той факт, що підсанкційні фізичні чи юридичні особи можуть під виглядом надання гуманітарної допомоги, таким шахрайським шляхом, обходити санкції і у реальності здійснювати свою підприємницьку діяльність. При цьому, як показує практика застосування санкцій проти РФ, – вони частково є реальним і дієвим інструментом впливу на агресора.

2. Проаналізовано такі суміжні поняття та їх кореляцію, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва, волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування, фандрайзинг, краудфандінг. Констатовано, що більшість із зазначених понять

тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою. Водночас наголошено, що не є гуманітарною допомогою різні види державної допомоги.

3. Гуманітарна допомога надається лише у разі настання визначених у законодавстві екстраординарних подій. Благодійна допомога може надаватися фізичним особам, підприємствам, організаціям чи установам не лише на визначені потреби, але і для їх подальшого розвитку. Наприклад, благодійна діяльність у вигляді меценатства спрямовує благодійну діяльність на розвиток окремих сфер культури, спорту, науки тощо.

4. Спростований підхід про розуміння гуманітарної допомоги як виду благодійної допомоги. Адже можливим є надання гуманітарної допомоги окремими державами чи міжнародними неурядовими організаціями і це не буде благодійністю у розумінні, що закладене у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Власне через специфічний суб'єктний склад складним є питання можливості визнання гуманітарної допомоги благодійністю. Вважаємо, що у певних випадках гуманітарна допомога може бути благодійною допомогою, однак у більшості випадках – це два самостійні види безоплатної допомоги.

5. Досліджено поняття гуманітарні місії, миротворчі місії (операції), гуманітарні операції та гуманітарні інтервенції (гуманітарні війни). Дійшли до висновку, що миротворчі місії (операції) – є найширшою категорією. В той час, як гуманітарні місії та гуманітарні операції здійснюються в межах цих миротворчих місій чи операцій. В сучасних умовах глобальних катаклізмів і військових конфліктів, особливо враховуючи фактор російсько-української війни, видається важливим чітко розмежування зазначених понять. Адже залежно від їх виду, мають застосовуватися відповідні міжнародно-правові та національні нормативно-правові акти. Задля дотримання принципу верховенства права, а саме його стрижневого елемента – юридичної визначеності – і є необхідним чітко формулювання і розмежування аналізованих

понять. Гуманітарні ж інтервенції (війни) є явищем, що може мати позитивний характер, водночас він них варто відмовитися і послуговуватися існуючими механізмами гуманітарних та миротворчих операцій і місій.

6. Проаналізовані суб'єкти відносин у сфері гуманітарної допомоги: донори, отримувачі і набувачі. Наголошено на необхідності поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб.

7. Нині суб'єкти, пов'язані з наданням гуманітарної допомоги, стикаються з дедалі складнішим середовищем, сповненим суперечностей, політичних баталій і численної кількості міжнародних організацій. Наразі конфлікти і катастрофи стають все більш частими і все більш геополітичними. І тому дотримання відповідних принципів надання гуманітарної допомоги стає все більш важливим. Полегшення страждання і пом'якшення наслідків стихійних лих, катастроф і військових конфліктів тощо завжди залишаються наріжним каменем надання допомоги.

8. Аналіз відповідних нормативно-правових актів, у яких містяться переліки принципів гуманітарної допомоги, надав можливість визначити як ті, що залишаються і понині актуальні, так і ті, що наразі не відповідають меті надання гуманітарної допомоги. Сприяння та забезпечення дотримання цих принципів мають важливе значення для ефективної гуманітарної координації та ефективного гуманітарного реагування. Визначено, що в сучасних умовах поділ принципів гуманітарної допомоги на основні (керівні) та додаткові (факультативні) втратив свою актуальність. У зв'язку із чим обґрунтовано доповнити перелік і визначити їх як основні й іншими принципами. Враховуючи існуючі переліки аналізованих принципів на доктринальному на міжнародному рівні, запропоновано такий їх узагальнений перелік: 1) гуманність; 2) нейтральність; 3) неупередженість; 4) незалежність; 5) добровільність; 6) єдність; 7) універсальність; 8) координація; 9) якість; 10) ефективність; 11) підзвітність; 12) різноманітність партнерських відносин; 13) забезпечення

захисту. При цьому принципи гуманітарної допомоги потрібно відмежовувати від її мети, цілей та стандартів.

9. Таке явище, як конкуренція принципів гуманітарної допомоги, є небезпечним і таким, що може загрожувати всій системі надання гуманітарної допомоги. Суб'єкти надання гуманітарної допомоги мають створювати такі умови, аби досягти балансу і мати можливість дотриматися і застосування всі принципи гуманітарної допомоги.

РОЗДІЛ II

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ, ОТРИМАННЯ, ОБЛІКУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги

У теорії права поняття «механізм правового регулювання» розуміється як:

✓ логічно узгоджена, динамічна система уніфікованих юридичних засобів і способів, необхідна й достатня для забезпечення результативного правового регулювання суспільних відносин [142, с.96];

✓ система правових засобів, за допомогою яких здійснюється результативне правове впорядкування суспільних відносин та подолання перепон, які стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права [156, с.547-548];

✓ організаційний вплив правових засобів, які дозволяють так чи інакше досягти поставлених цілей, тобто результативності, ефективності [156, с.548].

Механізм адміністративно-правового регулювання вчені розуміють як упорядковану сукупність правових засобів, які у їх взаємозв'язку забезпечують належне функціонування держави й місцевого самоврядування з метою якнайбільш повного задоволення законних інтересів приватних осіб, громадянського суспільства та досягнення інших цілей адміністративного права у відповідній сфері публічно-правових відносин [152, с.128-129]. Дане визначення варто доповнити також тим, відповідні правові засоби покликані задовольняти інтереси всіх суб'єктів, не лише приватних. Є така категорія, як публічний інтерес, держава, органи державної влади та місцевого самоврядування у публічних правовідносинах мають публічний інтерес, вони

його представляють і мають право його задоволення та захист. Для цього є адміністративні суди.

Спірною є думка про те, що механізм адміністративно-правового регулювання являє собою систему елементів (обов'язкових та факультативних), які урегульовують суспільні відносини, що виникають в сфері публічного управління в процесі виконання владними суб'єктами своїх прав та обов'язків з метою задоволення публічних інтересів громадян [105, с.94]. Такий підхід суперечить загальному розумінню поняття «публічний інтерес», адже «публічний інтерес – це інтерес соціальної спільноти, що визнається державою і забезпечується правом, а реалізація цього інтересу слугує гарантією існування та розвитку конкретної спільноти» [114, с.44].

Є думка, що «система правових засобів, які утворюють механізм адміністративно-правового регулювання, включає норми адміністративного права та акти їх офіційного тлумачення, адміністративні правовідносини (у тому числі відповідні юридичні факти та фактичні склади), акти реалізації прав та обов'язків у цих правовідносинах (у тому числі, акти застосування норм права), а також правосвідомість учасників адміністративних правовідносин (як факультативний елемент)» [152, с.129]. Дане твердження, на наш погляд, потребує уточнення. З практичного погляду досить важко чітко окреслити норми адміністративного права, коректніше видається вести мову про норми адміністративного законодавства.

Очевидно, що вкрай складно (навіть – неможливо) визначити поняття публічного інтересу. Деякі фахівці пропонують розглядати публічний інтерес крізь призму мети або підходу до прийняття рішень, а не як конкретний і незмінний результат, якого потрібно досягти. Значення цього терміна або підхід, на який вказує його використання, полягає в тому, щоб спрямувати розгляд і дії від приватних, особистих, місцевих чи партійних інтересів до питань ширшого (тобто більш «публічного») інтересу... Існує два окремих компоненти публічних інтересів: компонент процес/процедура та компонент

ціль/результат. Щодо компонента цілей/результатів, визначення того, що є публічним інтересом у будь-якій конкретній ситуації, є основним обов'язком публічних службовців, які здійснюють дискреційні повноваження [8, с.24].

З огляду на викладені думки можемо підсумувати, що власне практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Похідними від таких інтересів є інтереси власне громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які використовують у кінцевому рахунку гуманітарну допомогу. Очевидно, що від того, на скільки дієвим є механізм адміністративно-правового регулювання, залежить ефективність і у підсумку – результативність адміністративно-правового регулювання.

Предметом окремого дослідження мають бути питання надання адміністративних послуг, пов'язаних із гуманітарною допомогою в умовах воєнного стану [101, с.272-275].

Отже, розглядаючи питання механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку та використання гуманітарної допомоги, ми спираємось передусім на норми адміністративного законодавства, але не обмежуємось цими нормами. Ми не будемо окремо акцентувати увагу на складових механізму адміністративно-правового регулювання. Натомість ми розглядаємо правовідносини та аналізуємо нормативно-правові акти, як складові цього механізму.

Для справедливої реалізації права на гуманітарну допомогу важливим є належне врегулювання митних відносин у цій сфері. Адже невід'ємною складовою порядку надання гуманітарної допомоги є її оформлення, у першу чергу задля відповідного забезпечення перетину відповідного державного кордону. В ЄС затверджені єдині митні тарифи, які застосовуються до всіх товарів, імпортованих, до ЄС. Зрозуміло, що за певних, чітко визначених обставин, таке оподаткування може визнаватися не виправданим. Саме з цим і

були пов'язані досягнуті домовленості на міжнародному рівні і на рівні ЄС щодо звільнення товарів від сплати мита у певних випадках.

Регламент Ради 1186/2009 щодо встановлення системи звільнення від митних зборів ЄС [20], кодифікує всі випадки звільнення від мита і уповноважує держави-члени надавати ці звільнення за допомогою відповідної процедури (якщо необхідно). Існують різні категорії товарів, які підлягають звільненню від сплати мита, зокрема, – це товари для благодійних організацій.

У Главі 4 Розділу VIII Директиви Ради 2009/132/ЄС від 19.10.2009 р. визначено сферу застосування ст. 143(b) і (c) Директиви 2006/112/ЄС щодо звільнення від ПДВ на остаточне імпортування певних товарів [12]. Зокрема, звільняються від сплати мита за ввезення товари, що імпортовані на користь постраждалих від стихійного лиха, імпортовані державними організаціями чи іншими благодійними організаціями, затверджені компетентними органами, за умови, що вони призначені: для безкоштовного розповсюдження жертвам стихійних лих на території однієї чи кількох держав-членів; для безоплатного надання жертвам таких катастроф, залишаючись при цьому власністю відповідних організацій.

Також підлягають звільненню від сплати мита після ввезення на тих самих умовах товари, що імпортовані організаціями з ліквідації наслідків стихійних лих для задоволення своїх потреб у період їхньої діяльності. Між тим, не надається жодне звільнення від сплати мита для матеріалів і обладнання, що призначені для відновлення зони лиха (ст. 52). Надання звільнення від сплати мита залежить від рішення Комісії, яка діє на прохання відповідної держави-члена або держав-членів відповідно до надзвичайної процедури, що передбачає консультації з іншими державами-членами [102, с.16-17].

Отже, враховуючи євроінтеграційний вектор України, митне законодавство України загалом і в частині, що стосується гуманітарної допомоги, має відповідати стандартам і нормативним актам ЄС.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу» «на митну територію України дозволяється ввезення лише таких товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які, задовольняючи відповідні потреби набувачів гуманітарної допомоги в Україні, не створюють загрози життю чи здоров'ю фізичних осіб-набувачів гуманітарної допомоги та довкіллю України». Розглядаючи це питання, слід звернутися до положень митного законодавства у частині правил ввезення на митну територію України товарів (предметів), розуміючи, при цьому, для ввезення гуманітарної допомоги можуть бути особливі вимоги та умови.

Після запровадження карантинних заходів у зв'язку із гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, з 2020 р. і з лютого 2022 р., у зв'язку із запровадженням воєнного стану, до вітчизняного законодавства з питань ввезення/пересилання на митну територію України товарів (предметів) гуманітарної допомоги зазнавало неодноразових змін. Це було викликано потребою спрощення митних формальностей з метою більш оперативної доставки гуманітарної допомоги її отримувачам. І такі зміни, доповнення, нові норми стосувалися конкретно питань гуманітарної допомоги саме в тих чи інших умовах. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 153 «Про перелік товарів критичного імпорту» (втратила чинність у 2024 р.).

Також деякі галузеві нормативно-правові акти не поширюються на правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги. Наприклад, у Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 [138] (далі – Порядок № 953), встановлено, що на період воєнного стану положення Порядку митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.03.2000 р. № 544 [221], та Порядку взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України «Про гуманітарну

допомогу», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. № 241 [217], не застосовуються до товарів, пропуск яких здійснюється відповідно до Порядку № 953.

Для оперативного та максимально безперешкодного ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України Державна митна служба України рекомендує дотримуватись таких положень [281, с.5-6]:

1. У випадках формування гуманітарного вантажу за кордоном, його слід сортувати по групах окремо та описувати відповідні переліки (продукти харчування, лікарські засоби предмети домашнього вжитку, предмети особистого захисту тощо). Це дозволяє більш організовано проходити митний контроль, оскільки можуть бути задіяні різні контролюючі органи.

2. На товари (предмети) гуманітарної допомоги слід мати товаросупровідні документи. Відповідно до п. 4 Порядку № 953 перед початком декларування товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, отримувач вносить інформацію про такі товари до автоматизованої системи шляхом заповнення електронних форм в електронному кабінеті та/або завантаження в нього документів у порядку, визначеному Положенням про автоматизовану систему. Зразок декларації міститься у цьому ж Порядку (Додаток 1). Внесення до декларації інформації, що не відповідає дійсності, що не може бути підтверджена, може кваліфікуватися як порушення митного законодавства. Наприклад, декларація містять неправдиві відомості щодо відправника товару, а також характеру вантажу. Такі дії кваліфікуються як адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 483 МК України [226]. Також перевіряється інформація про отримувача гуманітарної допомоги, що зазначена в декларації. Приміром, працівники Державної прикордонної служби можуть зв'язатися із вказаним у декларації отримувачем з метою з'ясування того, чи він очікує таку гуманітарну допомогу. Якщо отримувач не підтверджує цього, що вже працівники Державної митної служби України вилучають такий товар і складають протокол про порушення митних правил [208].

3. Інформація про товари (предмети) гуманітарної допомоги має бути задекларована та внесена до автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги (див.: Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927). Трапляються випадки ввезення незадекларованої гуманітарної допомоги. Мета такого ввезення може бути різною: подальша реалізація з метою отримання прибутку; можливі випадки, коли вантаж доукомплектовувався після формування та завантаження декларації і щось не включили у декларацію. У будь-якому випадку це є порушенням. Наприклад, згідно із наданими товаросупровідними документами на територію України ввозилася гуманітарна допомога, зокрема, ліки, але в митній декларації інформація про ліки була відсутня, тому вони підлягали вилученню [230].

4. Після здійснення митного оформлення та пропуску транспортного засобу з гуманітарною допомогою доставити товари гуманітарної допомоги до місця призначення. На цьому етапі також важливо отримати підтверджувальні документи, фото-, відео-фіксацію, що може свідчити про те, що до отримувача вантаж доставлено.

Для обліку надходження, відвантаження та залишків гуманітарної допомоги на крупнооптових транзитних складах, що належать до юрисдикції обласних військових адміністрацій, почали використовувати систему складського обліку «ГУДОК» (ODOO), також використовуються доступні технічні онлайн-інструменти (зокрема, таблиці Excel) [183, с.57-58].

Є Портал гуманітарної допомоги (<https://help.gov.ua/>), розроблений спільно командою Офісу Президента України та Кабінету Міністрів України. Портал дає можливість всім зацікавленим особам, всім, хто має можливість надати Україні, її громадянам, бізнесу не лише гуманітарну, а й фінансову допомогу в період протидії російській агресії.

Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 17.06.2016 р. № 553 (у

редакції наказу Міністерства фінансів України від 28.04.2017 р. № 469) [143], чітко регламентує питання того, як: обліковувати отримання гуманітарної допомоги протягом року; обліковувати розподіл гуманітарної допомоги за цільовим призначенням за звітний (податковий) рік; фіксувати гуманітарну допомогу, використана не за цільовим призначенням; облікувати залишок нерозподіленої гуманітарної допомоги на початок і на кінець звітного (податкового) року.

Як вже зазначалося вище, для ввезення гуманітарної допомоги на територію України необхідно заповнити декларацію про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою (форма декларації міститься у Додатку 1 до Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953). Зазначимо, що до 01.04.2024 р. декларацію можна було заповнити у паперовій чи електронній формі та подати через Державну систему гуманітарної допомоги [131]. Нині діє цифровий порядок ввезення та обліку гуманітарної допомоги (відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності» від 08.11.2023 р. [236]). Декларація завантажується до інформаційної системи Державної митної служби України з присвоєнням їй унікального електронного ідентифікатора (UEI) декларації. Цей ідентифікатор повідомляється на митниці. Завершення митного оформлення засвідчується працівником Державної митної служби України шляхом проставлення особистої номерної печатки на роздруківці електронної декларації.

При оформленні декларації в нагоді стануть, зокрема, такі сервіси: митна Е-декларація (<https://customs.help.gov.ua/ukr/import-notification/>); Єдине вікно для міжнародної торгівлі (<https://cabinet.customs.gov.ua>); гід онлайн Дія (<https://guide.diia.gov.ua/view/podannia-deklaratsii-na-vvezennia-humanitarnoi-dopomohy-v-umovakh-voiennoho-stanu-bbd6a7bf-c005-4d71-9fa7-3190ed00325a>).

Водночас, слід перевіряти актуальність і чинність нормативно-правових актів, на які є посилання на цих порталах і сервісах. Наприклад, на порталі Дія станом на квітень 2025 р. у пункті «Нормативна база» серед нормативних документів, що регулюють надання послуги з декларування гуманітарної допомоги, згадується постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 01.03.2022 р. № 174, яка втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953.

Важливо, що в умовах воєнного стану товари визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом без прийняття відповідних рішень спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги. Це передбачено у ст. 3 Закону України «Про гуманітарну допомогу».

Відповідно до Порядку № 953 ввезення гуманітарної допомоги на територію України за декларацією дозволяється протягом 30 календарних днів з дати її створення. Товари, інформацію про які внесено до автоматизованої системи під відповідним унікальним кодом гуманітарної допомоги та які не ввезені на територію України протягом 90 календарних днів з дати присвоєння унікального коду гуманітарної допомоги, автоматично втрачають статус товарів, визнаних гуманітарною допомогою відповідно до Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927.

Державна митна служба України також неодноразово роз'яснювала, що митне оформлення гуманітарної допомоги здійснюється за місцем перетину митного кордону України. Це означає, що гуманітарна допомога не може пересилається у міжнародних поштових та експрес-відправленнях.

Якщо отримувач гуманітарної допомоги донором не погоджений, то гуманітарна допомога може доставлятися донором до міжнародних чи українських складів (хабів) гуманітарної допомоги.

Указом Президента України «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань» від 02.03.2022 р. № 93/2022 [243] утворено Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, з яким оперативно почали взаємодіяти представники обласних військових адміністрацій. Згодом відповідні координаційні штаби почали створюватися на рівні областей. Такі штаби працювали і надалі працюють з різними благодійними фондами, бізнесом та громадянами. Деяку гуманітарну допомогу також розподіляють через такі штаби.

Міністерство молоді та спорту України спільно з Координаційним штабом з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Міністерством розвитку громад та територій України запустили платформу гуманітарної допомоги цивільному населенню «СпівДія». До організації цієї платформи долучилася благодійна організація «Благодійний фонд «СпівДія» [265], з якою у перші дні повномасштабного вторгнення почав співпрацювати Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань [166]. У межах співпраці з міжнародними організаціями та Координаційним штабом до «СпівДії» долучилися дві великі міжнародні організації – «Карітас» та проект міжнародної технічної допомоги «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), який виконує Alinea International Ltd. за підтримки уряду Канади.

Цікавими є практичні кейси благодійної організації «СпівДія» до впровадження обов'язкового використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги. Так, раніше надавач гуманітарної допомоги чи перевізник міг на митниці назвати практично будь-яку благодійну організацію, якій везе гуманітарну допомогу. А по факту ця допомога потрапляла частково до цієї, а частково – до іншої організації. Таким чином виникла ситуація, коли за даними Державної митної служби України благодійна організація «СпівДія» повинна була би мати більше гуманітарної допомоги, ніж у неї було на обліку

[266]. І таких прикладів, очевидно, чимало. Ці та інші проблеми спонукали владу до внесення змін до законодавства, зокрема, у частині ввезення та обліку гуманітарної допомоги.

Ввезення гуманітарної допомоги може відбуватися як з попередженням отримувача, так і без попередження (тобто відсутня згода отримувача, він взагалі не в курсі, що до нього прямує така допомога). Коли донор гуманітарної допомоги контактує із отримувачами (наприклад, з військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування), то допомога зазвичай доставляється (передається) безпосередньо до них чи максимально територіально наближено до їхнього розташування.

Найчастіше використовується автомобільне та залізничне сполучення. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 р. № 379 «Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану» [247] військові адміністрації, інші визначені Кабінетом Міністрів України отримувачі гуманітарної допомоги укладають в електронній формі з АТ «Укрзалізниця» договори про організацію залізничних перевезень гуманітарних вантажів. Передбачено також, що «витрати АТ «Укрзалізниця», пов'язані з одержанням, збором, обробкою, зберіганням, оформленням та перевезенням гуманітарних вантажів, відшкодовуються за рахунок коштів державного бюджету, які здійснюються для фінансування заходів з безперебійного функціонування залізничного транспорту».

Отримання гуманітарної допомоги, яку донор надсилає без попередження та погодження із військовою адміністрацією, оформлюється актом приймання та оцінки, що оформлюється рішенням комісії отримувача на підставі декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою. Далі відбувається розподіл такої допомоги.

Рішення про розподіл отриманої допомоги, за словами респондентів, та як впливає з окремих проаналізованих локальних актів обласних військових

адміністрацій, приймають гуманітарні штаби при військових адміністраціях або посадові особи військових адміністрацій – єдиного підходу немає.

Отримання гуманітарної допомоги для енергетичного сектору України

Від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України станом на жовтень 2024 р. НЕК «Укренерго» залучено понад 1,5 млрд євро міжнародної підтримки, включаючи гуманітарну допомогу. Йдеться, зокрема, про отримання енергетичного обладнання, трансформаторів, необхідних матеріалів для проведення ремонтно-відновлювальних робіт [215]. У цьому контексті заслуговує на увагу Порядок отримання гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики від донорів, її зберігання, розподілу та передачі набувачам в умовах воєнного стану та протягом 150 календарних днів з дня його припинення або скасування: постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 р. № 824 [222] (далі – Порядок № 824). Відповідно до цього Порядку Міністерство енергетики України координує питання отримання, розподілу, використання та обліку гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики в умовах воєнного стану. З цією метою використовується платформа AidEnergy – «єдине вікно» для збору, актуалізації та інформування донорів щодо потреб набувачів гуманітарної допомоги, опрацювання та підтвердження пропозицій донорів, розподілу гуманітарної допомоги та звітування. AidEnergy розроблено для підтримки Мультидонорського рахунку ЄБРР для стабілізації та сталого розвитку в Україні (MDA). Вкладниками MDA є Австрія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Швеція, Швейцарія, Сполучене Королівство, США та ЄС [3].

Для отримання гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики набувач такої допомоги робить запит в електронній формі з накладенням КЕП. Міністерство енергетики України аналізує отримані запити, визначає їхню пріоритетність з урахуванням таких критеріїв: тип потреб, вид діяльності набувачів, масштаби та ступінь пошкодження їх критичної інфраструктури внаслідок бойових дій та/або окупації, наявність чи відсутність бойових дій

та/або окупації на території, де провадять діяльність набувачі, необхідність негайного відновлення та забезпечення надійного і безпечного постачання природного газу та/або електроенергії, тепла, водопостачання побутовим та іншим споживачам, наявність чи відсутність ризиків для критичної інфраструктури та енергетичної, екологічної та ядерної безпеки тощо. Після цього узагальнені результати щодо потреб у допомозі викладаються у вигляді переліку відповідних потреб та передаються донорам. Останні, у свою чергу, повідомляють про можливість і готовність передати допомогу, а Міністерство енергетики України визначає потенційних набувачів та узгоджує з ними потреби у допомозі, інформує отримувачів шляхом надсилання листа про розподіл допомоги [222]. Порядок № 824 визначає, що отримувачами гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики є: АТ «Хмельницькобленерго»; державне підприємство, установи, організації, що належать до сфери управління Міністерства енергетики України та визначені ним (за умови відсутності в акціонерного товариства «Хмельницькобленерго» технічної можливості приймання, розвантаження, транспортування, доставки, зберігання допомоги); ПАТ «Центренерго», АТ «Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України”» (за погодженням з Міністерством енергетики за умови відсутності як в АТ «Хмельницькобленерго», так і у зазначених підприємств, установ, організацій технічної можливості приймання, розвантаження, транспортування, доставки, зберігання допомоги); військові адміністрації (за умови звернення таких адміністрацій з обґрунтуванням до Міністерства енергетики України).

Також Україна отримує гуманітарну допомогу у межах реалізації проєктів з посилення енергоефективності за підтримки Європейської Комісії з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги European Commission's department for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, ECHO), про що детальніше йдеться у розділі III нашого дослідження.

Наразі невирішеною є доля USAID Проєкту енергетичної безпеки, у межах якого відбувалася робота над «Зеленою книгою з політики у сфері відновлюваної енергетики», що має на меті допомогти Україні розробити напрями національної стратегічної політики та покласти їх в основу майбутнього сталого зростання сектору відновлюваної енергетики.

Отримання гуманітарної допомоги для сфери охорони здоров'я

Наказом Міністерства охорони здоров'я «Деякі питання отримання гуманітарної та благодійної допомоги в умовах воєнного стану» від 12.03.2022 р. № 474 з подальшими змінами [137] уповноважено: ДУ «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України» на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, введеного у зв'язку з військовою агресією рф проти України, які надходять на безоплатній основі (даруються, жертвуються) у вигляді гуманітарної та благодійної допомоги; ДП «Медичні закупівлі України» та комунальне некомерційне підприємство Львівської обласної ради «Обласна база спеціального медичного постачання» на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, введеного у зв'язку з військовою агресією рф проти України, які надходять на безоплатній основі (даруються, жертвуються) у вигляді гуманітарної та благодійної допомоги.

На рис. 2 зображено алгоритм забезпечення гуманітарною допомогою у вигляді товарів медичного призначення з боку МОЗ України в автоматизованій інформаційно-аналітичній системі «MedData».

Рис. 2. Алгоритм забезпечення гуманітарною допомогою у вигляді товарів медичного призначення з боку МОЗ в автоматизованій інформаційно-аналітичній системі «MedData» [196, с.566].

Отримання гуманітарної допомоги для військових потреб, для забезпечення національної безпеки

Методичні рекомендації щодо організації ввезення транспортних засобів, товарів військового призначення та подвійного використання в умовах воєнного стану, затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 30.11.2023 р. № 467-Н [182], також передбачають певні правила для ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України. Йдеться про можливість ввезення визначених транспортних засобів для бюджетних установ з поданням до митного органу декларації в паперовому вигляді без унікального коду гуманітарної допомоги, або із використанням автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги. Проте ми вже зазначали вище, що нині діє виключно автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги і про це слід пам'ятати надавачам гуманітарної допомоги. Також відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.10.2024 р. № 1235 «Деякі питання отримання транспортних засобів, кінцевими набувачами яких є

військовослужбовці, для використання під час здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, безпеки населення та захисту інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» названі транспортні засоби підлягають тимчасовому державному обліку у сервісних центрах. Оформлення обліку покладається на військовослужбовця-набувача такого транспортного засобу.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.10.2024 р. № 1235 «Транспортний засіб, визнаний гуманітарною допомогою, знімається з тимчасового державного обліку у зв'язку із: знищенням такого транспортного засобу; загибеллю (смертю) набувача; призупиненням військової служби набувача; визнанням набувача особою, яка зникла безвісти; перебуванням набувача у полоні; перебуванням набувача на лікуванні протягом періоду, що перевищує один місяць (зокрема у зв'язку з пораненням, контузією, травмою або каліцтвом); перебуванням набувача у розшуку у зв'язку із самовільним залишенням військової частини або дезертирством; звільненням набувача з військової служби; відмовою набувача від транспортного засобу, визнаного гуманітарною допомогою, на користь іншого військовослужбовця.

Транспортні засоби, зняті з тимчасового державного обліку, та щодо яких скасовано тимчасовий державний облік, вважаються не облікованими, а тимчасові реєстраційні талони є не дійсними. Зазначені відомості вносяться до Єдиного державного реєстру транспортних засобів. Також передбачена можливість відомчої реєстрації державними органами, які входять до складу сектору безпеки і оборони України, зазначеними в абз. 3 ч. 2 ст. 6 Закону України «Про гуманітарну допомогу».

До речі, тимчасовому державному обліку підлягають також транспортні засоби, які були примусово відчужені або вилучені в період дії правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також ввезені на митну територію України як гуманітарна допомога в період воєнного стану до набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 «Деякі питання

пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану». Взяття на такий облік відбувається за заявою власника шляхом внесення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру транспортних засобів (п. 16 Подяку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 р. № 1388 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 р. № 1371) з подальшими змінами та доповненнями [211]).

Досить вдало викладено алгоритм ввезення транспортних засобів для ЗСУ у матеріалі Українського незалежного центру політичних досліджень [280]. На наш погляд, якщо підготовка такого матеріалу фінансується зарубіжними і міжнародними партнерами (у даному випадку таким донором виступила, зокрема, організація USAID), то його варто розповсюджувати та поширювати на офіційних веб-сайтах компетентних установ, у сервісних центрах МВС України.

Деякі товари військового призначення та подвійного використання можуть потребувати спеціального дозволу на експорт/імпорт (наприклад, каски, бронежилети).

Згідно із ст. 2 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» вимоги такого контролю в Україні на період запровадження воєнного стану не поширюються на ввезення в Україну спеціальних засобів індивідуального захисту (каски, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи їх еквіваленти та спеціально призначені для них компоненти (тобто підшоломи, амортизатори); бронежилети, виготовлені відповідно до військових стандартів або військових умов для потреб правоохоронних органів тощо).

Відповідно до положень постанови Кабінету Міністрів України від 12.07.1999 р. № 1228 «Про надання суб'єктам господарювання повноважень на

право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» (з подальшими змінами та доповненнями) [246] з березня 2022 р. на період воєнного стану низці суб'єктів господарювання державного і приватного сектору надано право здійснювати імпорт в Україну всіх без винятку товарів військового призначення (позиції ML1 – ML22 Списку товарів військового призначення) для потреб правоохоронних органів, ЗСУ та інших військових формувань, утворених відповідно до законів, інших суб'єктів, що здійснюють боротьбу з тероризмом відповідно до закону. При цьому продовжує діяти Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 р. № 1807 з подальшими змінами [219].

Водночас, для вивезення таких товарів із держави-експортера може вимагатися спеціальний дозвіл. З огляду на це, надавачам гуманітарної допомоги слід опрацьовувати власне внутрішнє законодавство на предмет документів, необхідних для оформлення процедури експорту гуманітарної допомоги, та співпрацювати із суб'єктами, які вже мають ліцензію на експорт таких категорій товарів.

Відмітимо, що ввезення гуманітарної допомоги для військових цілей зазнало певного спрощення. Нині не вимагається гарантійний лист від кінцевого користувача для перевезення таких товарів. Надання гарантійних листів передбачалося постановою Кабінету Міністрів України 01.03.2022 р. № 174, яка втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953. Про проблеми таких гарантійних листів йдеться у звіті Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення

внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави (постанова Верховної Ради України від 21.09.2023 р. № 3395-IX) [242].

Щодо товарів, які ввозяться на митну територію України для здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією РФ проти України та цивільного захисту населення, то деякі із них визнаються гуманітарною допомогою. Йдеться про товари, віднесені до групи 27 Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; бітумінозні речовини; воски мінеральні). Тут варто згадати додаток до Закону України «Про Митний тариф України» від 19.10.2022 р. [244], де власне викладено Митний тариф України, та постанову Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 р. № 238 «Деякі питання визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану» [134]. Так, Кабінет Міністрів України визначив, що отримувачем гуманітарної допомоги є Мінекономіки, Державне агентство резерву, державні підприємства, установи, організації, які мають забезпечити надання гуманітарної допомоги безпосередньо національним мережам автозаправних комплексів з метою здійснення ними заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією РФ проти України, забезпечення життєдіяльності та цивільного захисту населення на безоплатній основі. Потреби в отриманні гуманітарної допомоги подаються до Міністерства економіки листами-запитами, а військовими адміністраціями – телефонограмами. Гуманітарна допомога безоплатно надається ЗСУ, військовим формуванням, перевізникам гуманітарної допомоги та іншим організаціям. Наказом Мінекономіки від 02.04.2022 р. № 681 затверджено перелік набувачів гуманітарної допомоги. Розподіл гуманітарної допомоги здійснюються шляхом надання Міністерством економіки до Державного агентства резерву листа щодо передачі до суб'єктів господарювання гуманітарної допомоги в обсягах потреб за останні сім днів.

Деякі експериментальні проекти гуманітарної допомоги

Гуманітарна допомога для критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва)

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на Порядок реалізації експериментального проекту щодо отримання критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) у вигляді гуманітарної допомоги, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 924 [223]. Координація такого експериментального проекту покладено на Міністерство економіки. Безпосередніми учасниками проекту визначено таких суб'єктів: обласні, Київська міська військові адміністрації, суб'єкти господарювання переробних галузей промисловості незалежно від форми власності та органи, до сфери управління яких вони належать. Обласні та Київська міська військові адміністрації є отримувачами гуманітарної допомоги.

Привертає увагу той факт, що Порядком з-поміж джерел фінансування названо: фінансові ресурси міжнародної технічної допомоги, кошти набувачів гуманітарної допомоги, а також кошти інших джерел, не заборонених законодавством. Очевидно, що значною мірою фінансування забезпечується за рахунок міжнародної технічної допомоги. Відповідно іноземні донори такої допомоги мають повну звітну інформацію про стан наявного в Україні критично важливого промислового обладнання.

Гуманітарна допомога, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів

Порядок реалізації експериментального проекту щодо розподілу гуманітарної допомоги, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів в умовах воєнного стану, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2024 р. № 883 [224]. Учасниками експериментального проекту є: набувачі гуманітарної допомоги; МЗС; Мінреінтеграції; Міненерго; Донецька, Сумська, Харківська і Херсонська обласні військові адміністрації та залучені органи місцевого самоврядування; ПАТ «Укрнафта»; АТ «Укргазвидобування»; ТОВ

«Газорозподільні мережі України», АТ «Донецькоблгаз»; суб'єкти господарювання, що мають відповідні потужності для забезпечення руху скрапленого газу.

І знову ж таки питання щодо фінансування: залучена донорська матеріально-технічна допомога; гуманітарна допомога, що надається іноземними та вітчизняними донорами; фінансові ресурси, що відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння щодо саудівського гранту на нафтопродукти між Міністерством енергетики та Саудівським фондом розвитку, підписаного 26.02.2023 р., надаються на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України; інші джерела фінансування, не заборонені законодавством.

На сьогодні офіційна інформація щодо проблемних моментів отримання та використання такої допомоги як така відсутня. Тому досить складно робити висновки щодо цього питання. Зазначимо лише, що на початку розроблення проєктів даних порядків вони проходили антикорупційну експертизу в НАЗК [119; 147]. Ті положення, які були окреслені як такі, що мають корупційні ризики, було відредаговано та враховано пропозиції НАЗК.

2.2. Особливості використання та оподаткування гуманітарної допомоги

Положенням про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927 [212], і Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності» від 08.11.2023 р. [236] передбачено використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги. Гуманітарна допомога, ввезена без використання автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги, щодо

якої не завантажено звіт до 31.03.2024 р., вважається такою, стосовно якої відсутній облік щодо її отримання та цільового використання, та використаною не за цільовим призначенням (пункт 2-1 постанови Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953 «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» [138]). Якщо гуманітарну допомогу було ввезено в Україну та розподілено до 01.12.2023 р., то не потрібно було подавати звіт в автоматизованій системі до 31.03.2024 р. Такою була і позиція Міністерства соціальної політики України [197].

Треба розрізняти: *нецільове використання гуманітарної допомоги* та *незаконне використання гуманітарної допомоги*. Наприклад, обласний Департамент соціального захисту населення отримав гуманітарну допомогу, яку необхідно було розподілити між територіальними громадами області та/або центрами компактного поселення внутрішньо переміщених осіб області для задоволення базових потреб вимушено переселених осіб, що проживають в області. Проте Департамент розподілив і передав гуманітарну допомогу закладам охорони здоров'я області. Це є використанням гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням. Такі порушення виявляються, зокрема, у результаті проведення контрольних заходів Державною аудиторською службою України. І прикладів таких порушень є чимало [190].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу»: «товари (предмети) гуманітарної допомоги, які не можуть бути використані за цільовим призначенням, можуть бути повернуті донору у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів донора». За ч. 2 ст. 11 цього ж Закону: «відповідні спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги та податкові органи здійснюють контроль щодо використання гуманітарної допомоги за цільовим призначенням».

Незаконне використання гуманітарної допомоги передбачає отримання прибутку і за це передбачена кримінальна відповідальність за ст. 201² КК України. Стан виявлення, розкриття та розслідування таких кримінальних

проваджень перебуває на контролі керівництва Національної поліції України (про йдеться, зокрема, у звіті Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України [242]).

У КК України ст. 201² з'явилася у 2022 р. Станом на вересень 2024 р. за цією статтею було зареєстровано 637 кримінальних правопорушень; до суду надійшло 56 справ за такими правопорушеннями [194].

Непоодинокими є випадки ввезення на митну територію України у формі гуманітарної допомоги товарів (предметів), що у подальшому використовуються для здійснення підприємницької діяльності чи одразу ввозилися з такою метою. Це знижує конкурентоспроможність вітчизняної продукції, шкодить інтересам сумлінних платників податків, які ввозять той самий товар на загальних підставах, сплачують всі належні податки та збори. Такі випадки становлять загрозу фінансовій безпеці України – Державний бюджет України не доотримує кошти. Також виявлені факти порушень, пов'язаних із незаконним і нецільовим використанням гуманітарної допомоги, негативно позначаються на іміджі України у міжнародних відносинах і створюють ризики для неотримання гуманітарної допомоги у майбутньому.

Склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201² КК України, незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та відмежування цього діяння від суміжних, розкрили, зокрема, О.С. Бондаренко та В.О. Савчук [116].

Додамо, що до розслідування справ щодо незаконного використання гуманітарної допомоги долучаються:

✓ НАЗК: саме НАЗК займається з-поміж іншого аналізом та оцінкою корупційних та інших ризиків, притаманних системі забезпечення гуманітарною допомогою, у процедурах забезпечення державою набувачів гуманітарною допомогою, розробкою пропозицій щодо удосконалення цієї системи на засадах ефективності та прозорості [183];

✓ Бюро економічної безпеки: забезпечує досудове розслідування у кримінальних провадженнях, вживає всіх необхідних заходів для повного та всебічного з'ясування обставин вчинення злочинів і притягнення винних осіб до відповідальності [112]. Якщо аналізувати звіти про роботу БЕБ за 2023 р. і 2024 р., то відмічаємо не дуже значну кількість питань, пов'язаних із гуманітарною допомогою. Так, у звіті за 2024 р. згадується про викриття схеми незаконного ввезення транспортних засобів з-за кордону без сплати відповідних митних платежів: встановлено, що посадові особи благодійного фонду та їхні співники незаконно ввезли з метою реалізації 21 автомобіль під виглядом гуманітарної допомоги для благодійних організацій. Фігуранту справи повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 201-4 КК України. Обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою з можливістю внесення застави в сумі 1,7 млн грн. Досудове розслідування триває [145, с.32]. У звіті за 2023 р. згадується про співпрацю з Тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України у питаннях розслідування фактів порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги [144, с.30];

✓ інші органи. Наприклад, За результатами спільних внутрішніх аудитів з березня по липень 2024 р. Міністерство оборони України у співпраці з Державною митною службою України виявили потенційні ризики незаконного використання гуманітарної допомоги на суму 171.78 млн грн. Було зафіксовано та доведено факти пропуску через митний контроль транспортних засобів, продуктів харчування, інших товарів. Проте у Міністерстві не змогли підтвердити факт отримання цієї номенклатури військовими підрозділами. Розпочали розслідування [186].

Заслуговує на увагу звіт Рахункової палати про результати фінансового аудиту Державної інспекції ядерного регулювання України, затверджений рішенням Рахункової палати від 02.07.2024 р. № 31-3 [146]. Під час аудиту

встановлено суттєві, але невсеохоплюючі викривлення у фінансовій та зведеній бюджетній звітності, зокрема: неправильний облік гуманітарної та міжнародної технічної допомоги – в обліку занижено вартість активів, зносу та витрат на загальну суму 73550,6 тис. грн (рис. 2).

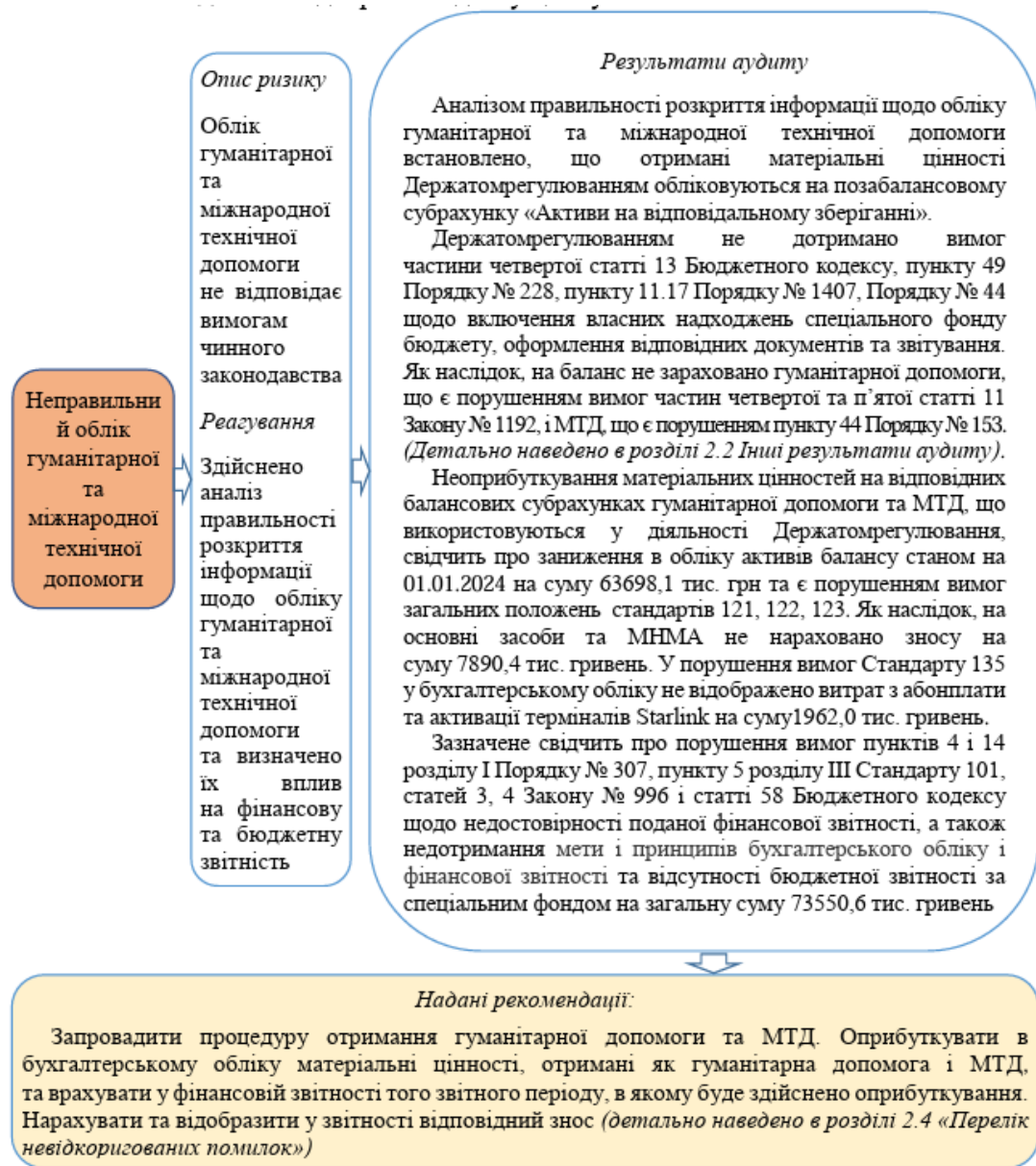

Рис. 2. Неправильний облік гуманітарної та міжнародної технічної допомоги: опис ризику, результати аудиту, рекомендації [146].

На думку НАЗК, нездійснення належного обліку гуманітарної допомоги, яка надходить на склад, фіксування факту її видачі зі складу, обліку залишків

гуманітарної допомоги на складі має ризик її використання з метою задоволення приватних інтересів осіб, відповідальних за роботу складів [195]. Власником такого ризику визначено військові адміністрації, які у цьому питанні підзвітні Офісу Президента України.

Бухгалтерський облік гуманітарної допомоги здійснюється відповідно до положень Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. [233]. Такий облік здійснюють: донори – резиденти й нерезиденти, які надають гуманітарну допомогу; перевізники, які доставляють гуманітарні вантажі; отримувачі гуманітарної допомоги; набувачі гуманітарної допомоги (юридичні особи) – у порядку, встановленому Міністерством фінансів України як центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики допомоги [128, с.3].

Також є Порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 14.12.1999 р. № 298 [216], дія якого поширюється на юридичних осіб незалежно від видів діяльності та форм власності (крім бюджетних установ), які одержали гуманітарну допомогу (отримувачі), які її потребують і яким вона безпосередньо надається (набувачі). Проте цей Порядок не містить норм щодо обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Ці питання врегульовано згадуваним Порядком пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953.

Експерти зазначають, що є проблеми з обліком та звітністю за розподілом/використанням, переданням набувачам гуманітарної допомоги на місцевому рівні: від обласних військових адміністрацій і до так званих складів останньої милі; відсутні уніфіковані правила маркування та сортування товарів гуманітарної допомоги за категоріями, які би використовувались на всьому логістичному шляху та відповідно надавали можливість точно визначити категорії вантажів, що надходять, та надалі передаються набувачам; ваги

вантажів, трекінгування вантажів по всьому маршруту руху від донора до набувача [140, с.3].

Відповідно до ст. 9 Закону України «про гуманітарну допомогу» та ст. 319 МК України заходи офіційного контролю за товарами (предметами) гуманітарної допомоги, що ввозяться на митну територію України, проводяться першочергово та безкоштовно.

Трапляються випадки ввезення в Україну товарів гуманітарної допомоги неналежної якості, небезпечних (наприклад) прострочених товарів тощо. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу» «відповідальність за якість і безпеку товарів, отриманих як гуманітарна допомога, на підставі висновків відповідних експертиз несе отримувач гуманітарної допомоги». У такій ситуації слід звернутися до норм Порядку вивезення за межі України або знищення неякісних та непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.04.2000 р. № 728 [218] (далі – Порядок № 728). Порядок містить вимоги до різних товарів і предметів, що ввозяться як гуманітарна допомога.

Перш за все, не допускаються на митну територію України:

- ✓ товари (предмети) гуманітарної допомоги мають термін придатності і на момент перетину державного кордону він сплинув, і подальше споживання таких товарів неможливе;

- ✓ харчові продукти та інші товари (предмети) гуманітарної допомоги, якщо на момент перетинання державного кордону термін їх придатності становить менш як $\frac{1}{3}$ терміну, визначеного виробником, а щодо лікарських засобів, медичних виробів (крім медичної техніки) та ветеринарних препаратів – менш як $\frac{1}{2}$ строку, визначеного виробником;

- ✓ вживані одяг, взуття, білизна, якщо їх зношення не перевищує 30%.

Усі види контролю у пунктах пропуску через державний кордон здійснюють органи, які безпосередньо займаються санітарним, ветеринарним,

фітосанітарним, радіологічним та екологічним контролем товарів (предметів) гуманітарної допомоги. Їх висновок за результатами контролю є остаточним. Якщо вантаж чи частина вантажу не отримує схвальний висновок відповідних органів, то, весь вантаж підлягає вивезенню за межі України (п. 3 Порядку № 728).

Якщо під час здійснення контролю товарів (предметів) гуманітарної допомоги явних ознак непридатності до споживання та загрози життю і здоров'ю населення, а також довіллію не виявлено, вантаж пропускається до місця призначення для остаточного встановлення якості та придатності до споживання. Очевидно, що при ввезені тон гуманітарної допомоги, серед якої продукти харчування, одяг, взуття, що були у вжитку, практично неможливо перевірити кожен одиницю. Так такі товари потрапляють на митну територію України. Далі отримувач гуманітарної допомоги може відмовитись від її отримання. Отримувач, який виявляє неналежну якість чи/та непридатність до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, складає про це відповідний висновок, копію якого надсилає відповідному спеціально уповноваженому державному органу з питань гуманітарної допомоги, за поданням якого Мінсоцполітики України приймає рішення про вивезення за межі України або знищення таких товарів (предметів) гуманітарної допомоги (п. 5 Порядку № 728). За наявності такого рішення Мінсоцполітики України, донор або отримувач гуманітарної допомоги зобов'язаний вивезти їх у місячний термін з дня отримання рішення (п. 7 Порядку № 728).

Також передбачена можливість знищення (утилізації) гуманітарної допомоги, яка не відповідає встановленим стандартам. Це мають забезпечувати підприємства та установи, що мають на це відповідний дозвіл (п. 11 Порядку № 728). Наприклад, є Правила утилізації та знищення лікарських засобів, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.04.2015 р. № 242 [228], та Порядок знищення та утилізації товарів (предметів) гуманітарної допомоги юридичними особами, уповноваженими Міністерством

охорони здоров'я України на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України 15.01.2024 р. № 73 [220]. До цих процесів долучається Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками й підрядні організації, які отримали відповідну ліценцію.

Окремо від порядку знищення (утилізації) гуманітарної допомоги, є порядок її списання. Так, Порядок списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які мають певний термін експлуатації, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2000 р. № 514 [225], визначає правила списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які належать до основних засобів та мають певний термін експлуатації. Порядок передбачає наявність акта (рішення у різі дострокового списання) юридичної особи про списання основних засобів у вигляді гуманітарної допомоги, що перебувають на балансі такої юридичної особи.

Окремий порядок встановлено для списання військового майна в ЗСУ. Це питання регулюється Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1225 [213]. Передбачено, що списання військового майна проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями, єдиними актами списання та за актами списання (п. 18 Положення).

У процесі використання гуманітарної допомоги важливе місце посідає звітність. Форма звіту про наявність і розподіл гуманітарної допомоги міститься у додатку 3 до Порядку № 953. Отримувачі подають звіти за допомогою автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги. Отримувачам і набувачам гуманітарної допомоги також слід бути готовими до того, що донор

може власні вимоги до формування звіту про отримання і видачу гуманітарної допомоги [281, с.7].

Гуманітарна допомога є важливим заходом допомоги та захисту людей, які опинились у кризовій ситуації в силу об'єктивних причин та обставин. Зрозуміло, що держава, яка зацікавлена у залученні гуманітарної допомоги, має створити умови для донорів (надавачів) такої допомоги. Якщо надавач має бажання та можливості допомогти, то держава щонайменше має сприяти реалізації такого прагнення. Йдеться, зокрема, про спрощення процедур митного оформлення гуманітарної допомоги (якщо вона надходить ззовні) та недопущення додаткового податкового навантаження на надавачів й отримувачів гуманітарної допомоги.

Наведемо норми ПК України, які встановлюють податкові пільги та звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою:

✓ п. «в» підпункт 135.2.1.6 п. 135.2 ст. 135 ПК України: не є базою оподаткування вартість майна (робіт, послуг), наданого (наданих) особі, яка не є резидентом Дія Сіті-платником податку на особливих умовах, без висування вимог щодо компенсації його (їх) вартості (у тому числі безоплатно наданих товарів (робіт, послуг), якщо вартість такого майна (робіт, послуг) підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб відповідно до розділу IV ПК України або не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу згідно із ст. 165 ПК України та/або не оподатковується згідно з п. 170.7 ст. 170 ПК України. Аналогічні положення є й щодо сум фінансової допомоги (підпункт 135.2.1.7 ст. 135);

✓ п. 197.11 ст. 197 ПК України: звільняються від оподаткування ПДВ операції із ввезення на митну територію України майна як гуманітарної допомоги;

✓ абз. 3 п. 197.2 ст. 197 ПК України: звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання товарів/послуг на митній території України, передбачених для надання гуманітарної допомоги в Україні

дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав і представництвами міжнародних організацій в Україні згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу»;

✓ підпункт 213.3.9 п. 213.3 ст. 213 ПК України: звільняються від оподаткування акцизним податком операції з ввезення на митну територію України підакцизних товарів (продукції) (крім алкогольних напоїв і тютюнових виробів) як гуманітарної допомоги;

✓ підпункт 14.1.212 п. 14.1 ст. 14 ПК України: на період дії правового режиму воєнного стану, надзвичайного стану не вважаються реалізацією пального: операції з фізичної передачі (відпуску, відвантаження) пального на митній території України як гуманітарної допомоги у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

✓ підпункт 170.7.1 п. 170.7 ст. 170 ПК України: не оподатковується та не включається до загального місячного або річного оподатковуваного доходу платника податку благодійна, у тому числі гуманітарна допомога (далі – благодійна допомога), яка надходить на його користь у вигляді коштів або майна (безоплатно виконаної роботи, наданої послуги) та відповідає вимогам, визначеним цим пунктом. Одразу викликає зауваження поєднання у терміні «благодійна допомога» власне благодійної та гуманітарної допомоги. Це окремі види допомог, зі своїми окремими правовими режимами;

✓ підпункт в) п. 216.3 ст. 216 ПК України: податкове зобов'язання щодо втраченого підакцизного товару (продукції) не виникає, якщо такий товар (продукцію) надано як гуманітарну допомогу.

Відповідно до законодавства, що регулює діяльність неприбуткових організацій, використання їхніх доходів (прибутків) має корелюватися із реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених їх установчими документами. В іншому випадку є ризик того, що організація втратить статус неприбуткової. Водночас, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану неприбутковим організаціям дозволено робити

відхід від цього положення і здійснювати передачу майна, надання послуг, використання доходів (прибутків) для фінансування видатків, не пов'язаних з реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами таких організацій. Це є можливим, якщо робиться в інтересах національної безпеки та оборони. У п. 63 підрозділу 4 розділу XX ПК України чітко визначено яким суб'єктам можна передавати майно, надавати послуги, на користь яких суб'єктів можна використовувати доходи (прибутки) неприбуткової організації. Подібна норма стосується й резидентів Дія Сіті (п. 63¹ підрозділу 4 розділу XX ПК України).

Важливо, що у перелічених нормах йдеться саме про податкові пом'якшення, враховуючи норми Закону України «Про гуманітарну допомогу», зокрема, ст. 6. І тут слід чітко розмежовувати гуманітарну допомогу та благодійну допомогу. Оскільки люди не завжди чітко усвідомлюють, про яку допомогу йдеться. Нашу увагу привернула публікація Т. Савчук «Оподаткування благодійної (гуманітарної) допомоги наданої військовослужбовцю» [260]. У назві публікації вже закладено проблему ототожнення різних видів допомог. Автор постійно пише про благодійну (гуманітарну) допомогу, ніби вони мають однаковий правовий режим, і у підсумку робиться такий висновок: «норми ПКУ не дають підстав передати у якості гуманітарної (благодійної) допомоги автомобіль військовослужбовцю та застосувати звільнення від оподаткування податком на доходи з фізичних осіб та військовим збором. Висновок ґрунтується на аналізі та співставленні положень п. 170.7 ст. 170 і підпункту 165.1.54 п. 165.1 ст. 165 ПК України.

У підпункті 165.1.54 п. 165.1 ст. 165 ПК України йдеться про доходи, які не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку на доходи фізичних осіб, а саме: про суми (вартість) благодійної допомоги з прив'язкою до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та до волонтерів. Водночас є ще підпункт 165.1.4 п. 165.1 ст. 165 ПК України, де закріплено, що не включаються до

загального місячного (річного) оподатковуваного доходу сума виплат чи відшкодувань (крім заробітної плати чи інших виплат та відшкодувань за цивільно-правовими договорами), що здійснюються певними неприбутковими організаціями з урахуванням п. 170.7 ст. 170 ПК України. Тобто, у випадку передання військовослужбовцю транспортного засобу у вигляді благодійної допомоги, з нього буде стягнуто податок на доходи фізичних осіб і військовий збір. До військового збору такі самі вимоги та пільги, що й до адміністрування податку на доходи фізичних осіб.

Водночас, військовослужбовець може отримати транспортний засіб, який надійшов у вигляді гуманітарної допомоги і був розподілений, наприклад, на військову частину. Але такий транспортний засіб він використовуватиме у певних визначених цілях і при звільненні з лав ЗСУ не матиме жодних на нього прав. Оскільки, як ми вже писали раніше, предмети (товари) гуманітарної допомоги підлягають обліку, є особливі вимоги щодо їхнього списання чи/та утилізації. З благодійною допомогою питання стоять зовсім інакші. Проте це вже за межами предмета нашого дисертаційного дослідження.

У п. 170.7 ст. 170 ПК України йдеться як про благодійну, так і про гуманітарну допомогу і ці два види допомоги об'єднано одним терміном «благодійна допомога». Згідно із п. 2 «в» підпункту 170.7.2 ст. 170 ПК України: не включається до оподатковуваного доходу цільова або нецільова благодійна допомога (розуміємо, що йдеться також про гуманітарну допомогу. – *І.Б.*), що надається визначеними у ПК України суб'єктами (надавачами гуманітарної допомоги у розумінні Закону України «Про гуманітарну допомогу») платнику податку, який постраждав внаслідок: збройної агресії рф у період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану. Якщо ж допомога надається не надавачами гуманітарної допомоги, а іншими резидентами-юридичними або фізичними особами, не включається до оподатковуваного доходу сума, яка дорівнює розміру податкової соціальної пільги, визначеної абз. 1 підпункту

169.4.1 п. 169.4 ст. 169 ПК України (підпункт 170.7.3. п. 170.7 ст. 170 ПК України).

Також у підпункті 170.7.8 п. 180.7 ст. 170 ПК України закріплено, що не включається до оподаткованого доходу благодійна допомога, що надається згідно із підпунктом 165.1.54 п. 165.1 ст. 165 ПК України. Конкретно до цього пункту ми маємо застосовувати положення Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» і тут йдеться саме про благодійну, а не про гуманітарну допомогу. І тут встановлюються обмеження до сум і вартості благодійної допомоги, що не включається до оподаткованого доходу.

Отже, нині в Україні створено максимально прозорі та ручні механізми ввезення, тримання, розподілу, використання, обліку, списання, оподаткування гуманітарної допомоги. Всім учасникам відповідних відносин варто ретельно ознайомлюватися з нормативно-правовою базою, що регулює відносини у сфері гуманітарної допомоги, пильнувати зміни і діяти у межах норм права.

Висновки до розділу II

У розділі знайшли висвітлення питання окремих елементів механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку та використання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану. На підставі проведеного дослідження зроблено, зокрема, такі висновки.

1. Механізм адміністративно-правового регулювання являє собою сукупність взаємопов'язаних правових засобів і способів, покликані задовольняти інтереси всіх суб'єктів адміністративних та інших публічних правовідносин. У цьому контексті слід зважати на публічний інтерес, носієм якого є держава, органи державної влади та місцевого самоврядування, уповноважені ними підприємства, установи, організації. Практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних

правовідносин. Похідними від таких інтересів є інтереси власне громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які використовують у кінцевому рахунку гуманітарну допомогу. Очевидно, що від того, на скільки дієвим є механізм адміністративно-правового регулювання, залежить ефективність і у підсумку – результативність адміністративно-правового регулювання.

2. Правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги передбачено, зокрема, ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу» та низкою підзаконних нормативно-правових актів. Після запровадження карантинних заходів у зв'язку із гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, з 2020 р. і з лютого 2022 р., у зв'язку із запровадженням воєнного стану, до вітчизняного законодавства з питань ввезення/пересилання на митну територію України товарів (предметів) гуманітарної допомоги зазнавало неодноразових змін. Це було викликано потребою спрощення митних формальностей з метою більш оперативної доставки гуманітарної допомоги її отримувачам. І такі зміни, доповнення, нові норми стосувалися конкретно питань гуманітарної допомоги саме в тих чи інших умовах. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 153 «Про перелік товарів критичного імпорту» (втратила чинність у 2024 р.).

3. Для максимально безперешкодного ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України слід дотримуватись всіх митних формальностей і митних процедур ще до початку перетику державного кордону. Задля цього Державна митна служба України рекомендує завчасно забезпечувати сортування та групування гуманітарного вантажу (це дозволяє більш організовано проходити митний контроль, оскільки можуть бути задіяні різні контролюючі органи). Також слід звертати особливу увагу на товаросупровідні документи на товари (предмети) гуманітарної допомоги (внесення до декларації інформації, що не відповідає дійсності, що не може бути підтверджена, може кваліфікуватися як порушення митного законодавства. Наприклад, декларація

містять неправдиві відомості щодо відправника товару, а також характеру вантажу. Такі дії кваліфікуються як адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 483 МК України). Також перевіряється інформація про отримувача гуманітарної допомоги, що зазначена в декларації. Приміром, працівники Державної прикордонної служби можуть зв'язатися із вказаним у декларації отримувачем з метою з'ясування того, чи він очікує таку гуманітарну допомогу. Якщо отримувач не підтверджує цього, що вже працівники Державної митної служби України вилучають такий товар і складають протокол про порушення митних правил. Важливо також пам'ятати про необхідність декларування та внесення інформації про товари (предмети) гуманітарної допомоги до автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги (відповідно до Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927). Трапляються випадки ввезення незадекларованої гуманітарної допомоги. Мета такого ввезення може бути різною: подальша реалізація з метою отримання прибутку; можливі випадки, коли вантаж доукомплектовувався після формування та завантаження декларації і щось не включили у декларацію. У будь-якому випадку це є порушенням. Наприклад, згідно із наданими товаросупровідними документами на територію України ввозилася гуманітарна допомога, зокрема, ліки, але в митній декларації інформація про ліки була відсутня, тому вони підлягали вилученню.

На етапі доставки товарів гуманітарної допомоги до місця призначення важливо отримати підтверджувальні документи, фото-, відео-фіксацію, що може свідчити про те, що до отримувача вантаж доставлено.

4. У контексті міжнародних правовідносин та адміністративно-правових відносин особлива увага приділяється питанням функціонування та діяльності міжнародних та українських складів (хабів) гуманітарної допомоги. Такі склади практично продемонстрували своє надважливе значення, починаючи з лютого 2022 р., коли в Україну почали надходити численні гуманітарні вантажі без

вказівки їх отримувача. З метою найбільш оптимального приймання та подальшого розподілу гуманітарної допомоги Указом Президента України «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань» від 02.03.2022 р. № 93/2022 утворено Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, з яким оперативно почали взаємодіяти представники обласних військових адміністрацій. Згодом відповідні координаційні штаби почали створюватися на рівні областей. Такі штаби працювали і надалі працюють з різними благодійними фондами, бізнесом та громадянами. Особливе значення мають контрольні заходи з боку органів державної влади за діяльністю таких штабів, адже є проблеми ввезення, перерозподілу та обліку гуманітарної допомоги. Задля вирішення цих та інших проблем з квітня 2024 р. передбачено виключно електронне декларування гуманітарної допомоги та її облік. Це було зроблено, зокрема, з тією метою, аби отримувач отримував саме ту допомогу і в тому обсязі, що задекларовано.

5. На час відсутності офіційної інформації про реалізацію експериментальних проєктів гуманітарної допомоги (зокрема, гуманітарної допомоги для критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) і гуманітарної допомоги, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів) складно оцінити наслідки фінансування таких проєктів переважно за рахунок міжнародної технічної допомоги. Слід враховувати той факт, що іноземні донори такої допомоги мають повну звітну інформацію про стан наявного в Україні критично важливого промислового обладнання, розташування розподільних систем тощо. У випадку розголошення такої інформації, вона може бути використана не на користь України.

6. В Україні гостро стоїть питання нецільового використання гуманітарної допомоги та незаконного використання гуманітарної допомоги. Тут особливе значення має налагоджена співпраця, зокрема, таких органів, як НАЗК, Бюро економічної безпеки, Державної митної служби України, міністерств, інших

органів державної влади та місцевого самоврядування. Також є проблеми із ввезенням в Україну товарів гуманітарної допомоги неналежної якості, небезпечних (наприклад) прострочених товарів тощо, її поверненням, списанням, утилізацією.

7. Позитивно оцінюються норми ПК України, які встановлюють податкові пільги та звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою (зокрема, п. «в» підпункт 135.2.1.6 п. 135.2 ст. 135; п. 197.11 ст. 197; абз. 3 п. 197.2 ст. 197; підпункт 213.3.9 п. 213.3 ст. 213 ПК України; підпункт 14.1.212 п. 14.1 ст. 14; підпункт 170.7.1 п. 170.7 ст. 170; підпункт в) п. 216.3 ст. 216).

8. Відповідно до законодавства, що регулює діяльність неприбуткових організацій, використання їхніх доходів (прибутків) має корелюватися із реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених їх установчими документами. В іншому випадку є ризик того, що організація втратить статус неприбуткової. Водночас, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану неприбутковим організаціям дозволено робити відхід від цього положення і здійснювати передачу майна, надання послуг, використання доходів (прибутків) для фінансування видатків, не пов'язаних з реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами таких організацій. Це є можливим, якщо робиться в інтересах національної безпеки та оборони. У п. 63 підрозділу 4 розділу XX ПК України чітко визначено яким суб'єктам можна передавати майно, надавати послуги, на користь яких суб'єктів можна використовувати доходи (прибутки) неприбуткової організації. Подібна норма стосується й резидентів Дія Сіті (п. 63¹ підрозділу 4 розділу XX ПК України). Важливо, що у перелічених нормах йдеться саме про податкові пом'якшення, враховуючи норми Закону України «Про гуманітарну допомогу», зокрема, ст. 6. І тут слід чітко розмежовувати гуманітарну допомогу та благодійну допомогу та правове регулювання відповідних правовідносин.

РОЗДІЛ III

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, НАДАНОЇ ВІД МІЖНАРОДНИХ ГУМАНІТАРНИХ ФОНДІВ: АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВІ ТА СУМІЖНІ ПИТАННЯ

3.1. Правовий режим гуманітарної допомоги від ООН

Після Другої світової війни ООН, заснована у 1945 р. як глобальна міжнародна організація, розпочала координацію гуманітарної допомоги у світі загалом, та в Європі зокрема. Виникли такі напрями безпеки, як «колективна безпека» і «гуманітарна безпека», «міжнародний режим гуманітарної безпеки».

У резолюції ООН 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 25.09.2015 р. зазначається, що цілі та завдання стимулюватимуть дії протягом наступних п'ятнадцяти років у сферах, які мають критичне значення для людства та планети: люди, планета, процвітання, мир, партнерство. Також наголошується на тому, що в ООН сповнені рішучості: забезпечити, щоб усі люди могли насолоджуватися процвітаючим і повноцінним життям і щоб економічний, соціальний і технологічний прогрес відбувався в гармонії з природою; підтримувати мирне, справедливе та інклюзивне суспільства, вільне від страху та насильства. Не може бути сталого розвитку без миру і миру без сталого розвитку; мобілізувати засоби, необхідні для реалізації цього Порядку денного через активізацію Глобального партнерства для сталого розвитку, заснованого на дусі зміцнення глобальної солідарності, зосередженого, зокрема, на потребах найбідніших і найуразливіших верств населення та за участю всіх країн, усі зацікавлені сторони та всі люди. Взаємозв'язки та інтегрований характер Цілей сталого розвитку мають вирішальне значення для забезпечення досягнення мети нового Порядку денного [87]. Очевидно, що досягнення

визначених цілей розвитку можливе за умови сприяння дотриманню режиму міжнародної гуманітарної безпеки.

У п. 3 Вступу до Резолюції зазначається: «Ми вирішуємо відсьогодні до 2030 року повсюдно покласти край бідності та голоду; боротися з нерівністю всередині та між країнами; будувати мирні, справедливі та інклюзивні суспільства; захищати права людини та сприяти гендерній рівності та розширенню прав і можливостей жінок і дівчат; і забезпечити тривалий захист планети та її природних ресурсів. Ми також сповнені рішучості створити умови для стійкого, інклюзивного та сталого економічного зростання, спільного процвітання та гідної роботи для всіх, беручи до уваги різні рівні національного розвитку та потенціалу». На наше глибоке переконання, закріплення такого положення у Резолюції Генеральної асамблеї ООН у 2015 р. виглядає максимально декларативним і малореалізованим на практиці. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України є підтвердженням цьому: ООН виявилось тією організацією, що неспроможна виконувати покладені на неї завдання, неспроможна максимально сприяти сталому розвитку держав через представництво у Раді безпеки ООН держав-терористів і тих держав, що прямо чи побічно сприяють терористичній діяльності у світі загалом та в Україні зокрема. ООН неспроможна протидіяти таким державам.

Проголошені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019 [254], прийнятому на виконання Резолюції Генасамблеї ООН 70/1 2015 р., також на сьогодні не можуть бути досягнуті повною мірою, оскільки і в ООН їх досягнути не можуть. І на додачу у державі, де введено режим воєнного стану, навряд чи це можна досягнути, як те планувалося. Водночас, попри складну ситуацію, що має місце в Україні, й надалі ведеться робота по досягненню Цілей сталого розвитку. Так, Кабінетом Міністрів України у 2024 р. визначено завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх

досягнення [136]. Тож Україна все ж таки рухається шляхом досягнення визначених Цілей.

Особливе значення має діяльність Служби допомоги ООН у кризових ситуаціях керується Управлінням ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). Пожертви спрямовуються до глобальних об'єднаних фондів, які управляються ОСНА та призначені для вирішення кризових ситуацій.

ООН керує коштами та надає їх NGO, організаціям Червоного Хреста/Червоного Півмісяця та агентствам ООН, які працюють на місцях, щоб допомогти людям, які найбільше потребують допомоги. ООН виступає свого роду посередником між тими, хто перебуває у кризових ситуаціях, і тими, хто готовий їм допомогти та підтримувати.

Саме через ОСНА відбувається фінансування такої гуманітарної допомоги через такі найбільші об'єднані фонди багатьох донорів: Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (The Central Emergency Response Fund, CERF) та Об'єднані фонди країн (Country-Based Pooled Funds, CBPL). Є також регіональні глобальні фонди (Regional Humanitarian Funds, RHF) [96].

Питання гуманітарної допомоги ООН ми розглядали у статті [109].

Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (CERF)

Створений як фонд для всіх і всіма, CERF дозволяє гуманітарним службам надавати життєво необхідну допомогу будь-коли і де б не сталася криза. CERF об'єднує внески з усього світу в єдиний фонд і виділяє гроші гуманітарним партнерам на передовій реагування на надзвичайні ситуації, коли це найважливіше.

CERF дозволяє гуманітарним організаціям розпочати операції з надання термінової допомоги по всьому світу протягом кількох годин після раптової надзвичайної ситуації та охопити людей, які постраждали від кризи, які не отримують необхідної уваги та фінансування. Він також може збільшувати та розширювати допомогу, коли ситуація раптово погіршується, і підтримує важливу допомогу в кризових ситуаціях, коли не вдається залучити достатніх

ресурсів . CERF цілий рік отримує внески від донорів – головним чином урядів, а також фондів, компаній, благодійних організацій та окремих осіб – до єдиного глобального фонду. Асигнування CERF доступні для агенцій, фондів і програм ООН, і вони базуються на спільній оцінці потреб, експертних порадах гуманітарних працівників і пріоритетах, викладених у планах на рівні країни. Щорічне фінансування CERF становить 1 мільярд доларів США, і воно повністю нецільове, щоб забезпечити задоволення найбільш нагальних потреб, що рятують життя.

Об'єднані фонди на основі країни (CBPF) створюються, коли виникає надзвичайна ситуація або коли існуюча криза погіршується. Ними керує ОСНА під керівництвом координаторів гуманітарних питань (HCs) або постійних координаторів ООН (RCs) і в тісній консультації з гуманітарним співтовариством. Внески збираються в єдині нецільові фонди. Ці кошти підтримують високопріоритетні проекти, які здійснюються тими, хто найкраще підходить для реагування (включно з міжнародними та національними НУО та агентствами ООН) через інклюзивний та прозорий процес, який підтримує пріоритети, визначені в Планах гуманітарного реагування. Це гарантує, що фінансування доступне та пріоритетне для тих, хто найближче до потребуючих людей.

Гуманітарні фонди. Об'єднані кошти, якими керує ОСНА, є ефективним способом підтримки гуманітарної діяльності. Вони дозволяють урядам і приватним донорам об'єднувати свої внески в загальні нецільові фонди для надання життєво необхідної допомоги людям, які її найбільше потребують. Є два типи об'єднаних фондів: CERF, який може фінансувати надзвичайну ситуацію будь-де у світі, і CBPF, які є конкретними країнами. Ці кошти становлять відносно невелику частину глобального гуманітарного фінансування, але вони мають вирішальне значення для доставки життєво необхідної допомоги. Вони зміцнюють колективне гуманітарне реагування, розширюють можливості керівництва та покращують координацію.

Асигнування CERF і CBPF призначені для доповнення інших джерел гуманітарного фінансування, наприклад двостороннього фінансування. Їх можна використовувати незалежно, але вони також працюють у взаємодії з іншими потоками фінансування. Завдяки внескам національних урядів, фондів і приватних осіб об'єднані кошти ОСНА допомагають надати допомогу, яка врятує життя найбільш уразливим людям у світі. Від екстреного водопостачання для громад, які постраждали від повені Ель-Ніньо в Сомалі, до безпечних місць для людей, які перебувають у групі ризику, у Колумбії; допомога гуманітарним організаціям у реагуванні на мільйони людей, які гостро потребують у Газі; ці людські історії допомагають проілюструвати, як об'єднана фінансова підтримка справді впливає на життя реальних людей, коли вони мають справу з серйозними кризами. Об'єднані кошти ОСНА допомагають нашим партнерам очистити землю від залишків війни в Україні; забезпечити дітей ресурсами, необхідними для навчання в школі в Лівані; та багато інших рятувальних заходів по всьому світу [71]. Гуманітарні фонди ООН включають Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (The Central Emergency Response Fund, CERF), глобальний фонд, який надає негайну допомогу швидкого реагування, коли трапляються стихійні лиха, а також окремі гуманітарні фонди для поточних криз у певних країнах. Основні цілі кожного фонду включають:

- ✓ підтримка життєво важливих заходів, таких як надання їжі, притулку та навчання;
- ✓ заповнення критичних прогалин у фінансуванні, коли гуманітарні потреби перевищують обсяг доступних коштів;
- ✓ розширення допомоги у важкодоступних районах [29].

Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (CERF) – це гуманітарний фонд, заснований Генеральною Асамблеєю ООН 15.12.2005 р., розпочав роботу у 2006 р. Є важливим засобом глобальної гуманітарної діяльності, одним із найшвидших і найефективніших способів забезпечення

термінового надходження необхідної гуманітарної допомоги до людей, які опинились у кризовій ситуації. CERF призначений для надзвичайних ситуацій із недостатнім фінансуванням і допомагає збільшити масштаби та підтримувати тривалі операції з надання допомоги, щоб уникнути критичних прогалин за відсутності іншого фінансування.

Координатор надзвичайної допомоги керує CERF від імені Генерального секретаря ООН і отримує підтримку від секретаріату CERF. Консультативна група CERF надає Генеральному секретарю політичні вказівки щодо використання коштів фонду.

Внески до CERF роблять держави-члени ООН, спостерігачі, регіональні уряди, міжнародні організації, приватний сектор (корпоративні донори, корпорації, неурядові організації, окремі особи). Країни-реципієнти також можуть бути донорами CERF [2]. Наприклад, у 2024 р. (станом на листопад) внески у загальній сумі 539,6 млн дол США надійшли від 61 донора, зокрема, від: 54-х держав-членів ООН і спостерігачів, 3-х міжнародних організацій, регіональних і місцевих органів влади, 3-х представники приватного сектору і громадянського суспільства [6].

Через CERF реалізуються різноманітні гуманітарні проекти по всьому світу. Розглянемо деякі приклади [48].

CERF займається фінансуванням гуманітарних потреб, що виникають у наслідок кліматичних змін, ураганів, штормів тощо. Наприклад, на *Остріві Гренада та Сент-Вінсент і Гренадини* у 2024 р. обрушився найсильніший ураган в історії Атлантики – Берил. Майже всі споруди на островах зазнали значних пошкоджень, серйозно постраждали системи водо- та електропостачання, зв'язок, пошкоджено критичну інфраструктуру. Незважаючи на логістичні труднощі, ООН швидко підтримала гуманітарні зусилля під керівництвом уряду для подолання катастрофи. CERF швидко виділив 4 млн дол. США для вирішення гуманітарних потреб у відповідь на ураган Берил [48].

Ліван. Між Ліваном та Ізраїлем триває багаторічна війна. За даними військової розвідки Ізраїлю у Лівані є численні осередки розміщення Хезболли, які Ізраїль намагається знищити. Очевидно, що за таких дій страждає цивільне населення, яке не бажає лишати свої домівки, і, як наслідок, зазнає матеріальних і людських втрат. Влада Ізраїлю всіляко закликає таке населення до переміщення, водночас громадяни Лівану не завжди реагують на такі заклики. Через CERF пожертви надсилаються Ліванському гуманітарному фонду (LHF), кошти якого виділяються на задоволення нагальних потреб цивільного населення. Хезболла – це визнана провідними країнами світу терористична організація, яка контролює значну частину території Лівану.

Сектор Гази. Тут ситуація, подібна до Лівану. За даними CEFR понад 3 млн людей на окупованій палестинській території потребують термінової гуманітарної допомоги та захисту. Фінансова допомога розподіляється через Гуманітарний фонд окупованих палестинських територій. На цій території панує ХАМАС, що також визнаний багатьма країнами як терористична операція (повністю, або лише військове крило). Тут також заслуговує на увагу боротьба ХАМАСу за виключення зі списку терористичних операцій. Так, у грудні 2014 р. Суд загальної юрисдикції (ЄС) ухвалив рішення про виключення руху ХАМАС зі списку терористичних організацій [58]. Цікаво, що рішення суду пояснювалося тим, що звинувачення проти ХАМАСу ґрунтувалися не на аналізі діяльності цього руху, цієї організації, а на інформації з медіа та різноманітних інтернет-ресурсів. У 2017 р. Суд ЄС скасував рішення першої інстанції [59]. Далі ХАМАС безрезультатно оскаржував це рішення та деякі рішення Ради ЄС про збереження палестинського воєнізованого руху ХАМАС у європейському списку терористичних організацій.

І Ліванський гуманітарний фонд, і Гуманітарний фонд окупованих палестинських територій, і CERF керуються Об'єднаним офісом з координації гуманітарних справ (UNOCHA), щоб забезпечити швидке та ефективне надходження допомоги до тих, хто її найбільше потребує. Складається така

ситуація, коли держави, що роблять внески у CEFR, практично фінансують громадян, які можуть бути залучені до цієї організації.

Демократична Республіка Конго (ДРК). У державі частими є руйнівні повені та зсуви ґрунту, через що гинуть сотні людей чи безслідно зникають, сотні тисяч лишаються без даху над головою. Пошкоджені чи знищені навчальні заклади та заклади охорони здоров'я; наявною є продовольча криза, епідемії тощо. Кошти через CEFR перераховуються до Гуманітарного фонду ДРК.

До речі, дипломатичні відносини Україна-ДРК розвиваються, після відкриття відповідних посольств в Україні та ДРК у 2024 р. Відзначимо, що ДРК була однією з небагатьох країн цього регіону в Африці, яка підтримала резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України» у березні 2014 р. [75], підтримала чотири з шести українських резолюцій Генеральної Асамблеї ООН після початку повномасштабної війни РФ на території України у 2022 р. Водночас, президент ДРК мав зустрічі з президентом РФ у 2024 р., отримав від нього орден пошани. Це, у свою чергу, свідчить про неоднозначність позиції щодо підтримки України проти РФ цією африканською країною.

Нігерія. У державі майже відсутня продовольча безпека. За прогнозами CERF у 2024 р. тут голодує 4,8 млн людей, майже 8 млн людей потребують термінової гуманітарної допомоги. Конфлікт у штатах Борно, Йобе та Адамава на північному сході Нігерії зруйнував міста та села та залишив мільйони сімей без дому та засобів до існування. Цивільне населення продовжує нести основний тягар кризи, жінки та дівчата часто стикаються з підвищеним ризиком насильства. CERF фінансує гуманітарні проблеми через Нігерійський гуманітарний фонд (NHF).

Сахель (тропічна савана в Африці). Сахель відноситься до Буркіна-Фасо, північного Камеруну (район Крайньої Півночі), Чаду, Малі, Нігеру та північно-східної Нігерії (штати Борно, Адамава та Йобе). Різного роду конфлікти є

основною рушійною силою зростання потреб, регіон є гарячою точкою зміни клімату, людям не вистачає їжі. Понад 35,2 млн людей терміново потребують життєво необхідної допомоги та захисту. Без достатніх ресурсів для гуманітарного реагування криза ризикує подальшою ескалацією, підриваючи стійкість громад і піддаючи ризику ще більше мільйонів дітей, жінок і чоловіків. Внески спрямовуються через Регіональний гуманітарний фонд для Західної та Центральної Африки, об'єднаний фонд ООН, який може охоплювати гуманітарну діяльність у 24 країнах Західної та Центральної Африки з упором на Сахель (головним чином Буркіна-Фасо, Камерун, Чад, Малі та Нігер).

Судан. З 2019 р. у державі триває збройний громадянський конфлікт, поглиблюється гуманітарна криза, майже половина населення країни – 25 млн людей потребують невідкладної допомоги. Ці проблеми доповнюються економічними труднощами, спалахами захворювань, небезпеками, пов'язаними з кліматичними змінами; двоє з трьох жителів Судану не мають доступу до медичної допомоги, а кожна третя людина відчуває гострий голод. Також Судан стикається з найбільшою кризою внутрішнього переміщення у світі. Кошти розподіляються через Суданський гуманітарний фонд.

М'янма. Близько третини населення цієї держави (а це понад 18 млн громадян) потребують гуманітарної підтримки та захисту. Воєнні конфлікти, значна внутрішня міграція, стихійні лиха, насилля та стрімке зростання інфляції загострюють гуманітарні потреби в державі. У 2023 р. гуманітарії змогли надати гуманітарну допомогу 3,2 мільйонам людей.

Сирія. У 2011 р. у державі розпочалися воєнний і політичний конфлікти, що переросли у багатостороннє військове протистояння. Також у 2023 р. трапився землетрус біля турецько-сирійського кордону. Через ці та інші обставини сотні тисяч сирійців були вбиті чи скалічені, мільйони вимушено лишили свої домівки, населення значно зубожіло. Понад 14,6 млн громадян

потребують гуманітарної допомоги. Кошти CERF перерозподіляються через Гуманітарний фонд ООН для Сирії.

Ефіопія. Мільйони людей у цій державі не доїдають, сотні тисяч людей є вимушено переміщеними через громадянський і воєнний конфлікт у регіоні Тиграй. Хоча ще у листопаді 2022 р. Уряд Ефіопії та регіональні сили Тиграю дійшли домовленості про припинення бойових дій і уклали мирну угоду. Водночас політичні, економічна та гуманітарна ситуація в державі є напруженою.

Ємен (Демократична Республіка Ємен). Проблеми у цій державі також пов'язані із військовими діями. Воєнізоване угруповання шіїтів-зейдитів – хусити, яке діє на території держави, борються із владою Ємену. Хусити підтримують ХАМАС, хуситів підтримує РФ, а протидіє їм США. Понад 18 млн громадян потребують термінової гуманітарної допомоги. Погіршення економіки, руйнування державних послуг і руйнівні наслідки конфлікту та зміни клімату призвели до того, що незліченна кількість сімей переміщено та бореться за виживання.

Центральноафриканська Республіка (ЦАР). Більше половини жителів ЦАР потребують гуманітарної допомоги. За даними CERF кожна четверта людина в ЦАР зазнала вимушеного переселення, а кожна сьома новонароджена дитина не доживає до 5 років. Мільйони людей розраховують лише на гуманітарну допомогу, щоб отримати їжу, медичне обслуговування, воду та житло.

Сомалі. Життя понад 4 млн людей у Сомалі знаходяться під загрозою через відсутність продовольчої безпеки на рівні кризи, посухи, а потім – сильних дощів і повені, що посилюються через кліматичний і природний феномен Ель-Ніньо. Значно погіршує ситуацію громадянська війна, яка триває декілька десятиліть, хоча тимчасовий уряд Сомалі і деякі представники опозиції підписали перемир'я ще у 2008 р. Також Сомалі має політичний конфлікт з Ефіопією, який загострився у 2024 р., коли Ефіопія погодилася визнала

сепаратистську територію Сомаліленд і отримала можливість побудувати там порт.

Південний Судан. За прогнозами CERF, у 2024 р. близько 9 млн людей у Південному Судані потребують критичної гуманітарної допомоги та/або захисту. Щоб задовольнити потреби 6 млн людей у 2024 р. необхідно 1,8 млрд дол. США. Також у державі триває громадянська війна.

Афганістан. Поглиблення гуманітарної кризи. Гуманітарна криза в Афганістані поглиблюється через багаторічний воєнний конфлікт, регулярні стихійні лиха, хронічну бідність населення тощо. Також захисту потребує жіноче населення держави, чиї колись важко здобуті, а тепер – втрачені права, необхідно захистити [48].

Аналізуючи наведені проблеми у деяких державах, можна підсумувати, що однозначно ці проблеми викликані у деяких випадках природними факторами, але передусім – військовими заколотами, воєнними конфліктами (збройними конфліктами, агресією), протистоянням між легітимною владою (законно обраною чи/та законно призначеною) та її противниками, посадовими особами, працівниками, задіяними на публічній службі. І ці конфлікти розпалюються за рахунок підтримки протестувальників і противників законної влади тими, хто світовою спільнотою визнані терористичними організаціями, а також державами, що визнані такими, які що фінансують тероризм. Ніби все відбувається за одним і тим самим сценарієм... І тут вбачається нерозривний зв'язок між корупційною діяльністю посадових осіб, залучених у протистояння, та бюджетними відносинами, оскільки гуманітарні проблеми потребують фінансування. А за значного рівня корупції у вищих органах влади, які можуть бути фінансово зацікавлені у такому протистоянні, бюджет держави економічно не може покривати як заплановані, так і не заплановані видатків. Жодних резервних фондів у державі не вистачить для фінансування гуманітарних проблем. Публічні фінанси, кошти, що виділяються у межах різноманітних міжнародних, міждержавних місій, спрямовані на допомогу тим, хто потребує

допомоги. Водночас, є ситуації, за яких держави самі створюють гуманітарні проблеми, за яких їх громадяни потребують додаткової допомоги. Єдине, що може вплинути на вирішення ситуації, – це лише політичні рішення керівництва конфліктуючих держав чи влади всередині однієї держави. Проте є держави (наприклад, Україна), де вирішення гуманітарних проблем не залежить виключно від політичної волі представників нашої влади, і це треба чітко розуміти. Україна, як отримувач гуманітарної допомоги від ООН, є не типовою державою, якщо порівнювати із державами, проблеми яких ми розглянули, але посилена допомога нашій державі та громадянам потрібна і надалі.

Про особливий статус України як держави бенефіціара гуманітарної допомоги від ООН свідчить також і те, що Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агентство ООН у справах біженців та Stellar Development Foundation (SDF), некомерційна організація, яка підтримує зростання та розвиток мережі блокчейн Stellar, у грудні 2022 р. оголосили про запуск першого пілотного блокчейн-платіжного рішення для розподілу коштів через цифрові активи внутрішньо переміщеним особам та іншим постраждалим від війни людям в Україні. Цей пілотний етап проекту розроблений спеціально для України, але може бути адаптований у всьому світі. УВКБ ООН підтверджує право на участь і розподіляє допомогу в монеті «Circle Internet Financial's USD Coin» в доларах США (USDC) – тобто у стейблкоїнах, де один USDC дорівнює одному долару США, безпосередньо до одержувачів у їхній електронний гаманець Vibrant. Конвертувати кошти у готівкові долари США, євро чи іншу валюту, одержувачі можуть в відділенні MoneyGram по всьому світу, включно і в Україні. Програма пілотувала у Києві, Львові та Вінниці з подальшим її географічним розширенням [268].

Отже, як бачимо, Україна навіть у такі скрутні часи демонструє впровадження новітніх блокчейн-технологій у складній гуманітарній сфері. І ООН, і інші міжнародні організації, інші держави можуть бачити реальний потенціал України та краще розуміти, за що бореться Український народ.

Гуманітарна допомога ООН Україні

ООН та її гуманітарні партнери надають допомогу та захист народу України. Багаторічний конфлікт через вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р. переріс у повномасштабну війну, що різко вплинуло на життя мільйонів людей.

Україна у 1945 р. виступила однією з держав-співзасновниць ООН, тому не виникає запитань, чому Україна бере активну участь у роботі головних органів ООН: Раді Безпеки, Генеральній Асамблеї, Економічної і Соціальної Ради (ЕКОСОР), в органах системи ООН у сфері прав людини. З квітня 2014 р. організації системи ООН (UNHCR, ОСНА, UNDP, WHO, UNFPA, UNICEF тощо) реалізують в Україні плани гуманітарного реагування, підготовка яких здійснюється у координації з відповідними органами виконавчої влади України. З березня 2014 р. в Україні діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, що забезпечує фіксацію наслідків російської агресії.

У січні 2025 р. ООН оголосила про нові плани гуманітарної допомоги Україні на \$3,32 млрд. [262]. Детальніше про це йдеться у Плані гуманітарних потреб України [269]. Цей документ підготовлено Управлінням ООН з координації гуманітарних справ (ОСНА) від імені Гуманітарної команди країни та партнерів. У ньому викладено спільне розуміння кризової ситуації, що має місце в Україні, нагальні гуманітарні потреби, оціночна кількість людей, які потребують допомоги. Даний План містить консолідовану доказову базу й допомагає інформувати спільне стратегічне планування гуманітарного реагування. Також підраховано, що на реалізацію гуманітарного плану у 2025 р. необхідно \$2,63 млрд. Ці кошти мають бути розподілені та спрямовані на продовольчу безпеку (23%), житлову підтримку (21%), багатофункціональну грошову допомогу (16%) та водопостачання і санітарію (14%).

Гуманітарний фонд для України (UNF)

Служба допомоги ООН у кризових ситуаціях, що керується Управлінням ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА), надає допомогу також Україні через Гуманітарний фонд для України (UNF).

UNF заснований у 2019 р., є швидким і гнучким механізмом фінансування, що підтримує національні та міжнародні неурядові організації та агентства ООН, які реагують на найнагальніші чи критичні гуманітарні надзвичайні ситуації в умовах, що швидко змінюються. Війна в Україні продовжує спустошувати прифронтові території, спричиняючи вимушене переміщення, завдаючи руйнування, несучи громадянам України смерті та страждання, створюючи серйозні гуманітарні потреби. У 2024 р. гуманітарної допомоги потребуватимуть понад 14,6 млн громадян, тобто близько 40% населення України, яке проживає в Україні.

UNF є найбільшим об'єднаним фондом країни (CBPF) у світі, отримавши майже 17% від загального обсягу внесків для CBPF у всьому світі у 2023 р. та 7% від загального фінансування Плану гуманітарних проблем і реагування для України 2024 р. [269]. Під керівництвом Координатора гуманітарної допомоги UNF підтримує своєчасне виділення та виплату донорських ресурсів на найважливіші гуманітарні потреби, визначені в Плані реагування на гуманітарні потреби в Україні.

Як і всі CBPF, UNF призначений для доповнення інших джерел гуманітарного фінансування, таких як двостороннє фінансування та Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації (CERF).

За даними з Річного звіту Українського гуманітарного фонду за 2023 р. до Фонду надійшло 191,9 млн дол. США, допомогу отримали 3,2 млн громадян. У 2023 р. UNF отримав внески від 26 донорів, у тому числі 41,5 млн дол. США від Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, 25 млн дол. США від США, 21,5 млн від Нідерландів, 19,5 млн від Норвегії, 19,2 млн від Німеччини та багатьох інших. Протягом року UNF мав майже таку саму

кількість донорів, як і у 2022 році (30 донорів). У 2023 р. UNF залишався найбільшим Спільним фондом фінансування країни (СФФК) у світі: його частка склала майже 17% від загального обсягу надходжень до спільних фондів фінансування країн у світі та 7% від загального обсягу фінансування Плану гуманітарного реагування на 2023 р. в Україні [255]. У 2023 р. кошти виділялися і допомога надавалася, зокрема: для термінових заходів у східних та південних областях у зв'язку із руйнуванням енергетичних об'єктів (52 млн дол. США); надання комплексної міжсекторальної допомоги у сільських прифронтових громадах і районах повернення на півночі країни у межах Плану гуманітарного реагування (69 млн дол. США); для негайного реагування після руйнування Каховської ГЕС (3 млн дол. США); термінова допомога упродовж осінньо-зимового періоду реагування (60 млн дол. США).

Грошова допомога в Україні від Всесвітньої продовольчої програми ООН (United Nations World Food Programme, WFP)

Вперше пропозиція започаткувати WFP була представлена у 1961 р. на конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO). Перша програма почала реалізуватися у 1963 р. у Судані.

До держав, яким надає допомогу WFP у зв'язку із надзвичайними ситуаціями, наразі віднесені такі: Афганістан, Центральний Сахель, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Гаїті, Ліван, Мозамбік, М'янма, Північно-Східна Нігерія, Сомалі, деякі держави у Південній Африці через посуху, Південний Судан, Держава Палестина, Судан, Сирія, Ємен. Також у цьому переліку є й Україна [93].

WFP діє в Україні за запрошенням Уряду. Допомога ВПП фінансується державними донорами, а також приватними донорами (приватними особами та корпораціями). Наразі продовольча та грошова допомога WFP в Україні фінансується Бюро USAID з питань гуманітарної допомоги, іноземними публічними та приватними донорами (фізичними особами та корпораціями) [227].

В Україні WFP реалізує такі гуманітарні програми:

- ✓ допомога продуктами харчування. WFP доставляє продовольчі набори, харчові пайки, переважно у важкодоступні та прифронтові райони, а також туди, де ведуться бойові дії, де порушені ланцюги постачання;

- ✓ підтримка українських біженців у Молдові. WFP щоденно забезпечує гарячим харчуванням понад 1700 українських біженців, які проживають у центрах розміщення, а також надає кожні два місяці грошову допомогу сім'ям, які приймають українських біженців;

- ✓ екстрені телекомунікації та логістика. WFP здійснює доставку вантажів, а також від імені ООН координує гуманітарну логістику та телекомунікаційні послуги в Україні як головна організація Кластеру логістики та Кластеру телекомунікацій у надзвичайних ситуаціях. Логістичний кластер консолідує та обмінюється інформацією про логістичні послуги, об'єкти та обмеження доступу, надає послуги автомобільного транспорту, доставки та зберігання вантажів, а також підтримує консолідацію вантажів і планування для гуманітарних конвоїв;

- ✓ системи розмінування та харчування. WFP співпрацює зі спеціалізованими організаціями з розмінування в Харківській та Миколаївській областях, щоб допомогти виробникам харчових продуктів безпечно відновити сільське господарство. Також WFP продовжує нарощувати закупівлі в українських виробників продуктів харчування як для надання продовольчої допомоги всередині країни, так і для гуманітарних операцій у всьому світі;

- ✓ грошова допомога. З березня 2022 р. через WFP вже розподілено понад 708 млн дол. США [92].

WFP в Україні реалізовує декілька грошових програм. Кожна програма має унікальні критерії вразливості, правила (тривалість допомоги, розмір переказу), а також географічне покриття. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 р. № 781 «Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно

додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення» [248] за пропозицією Міністерства соціальної політики України реалізується спільний із WFP проект стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки пенсіонерів, які проживають на територіях активних або можливих бойових дій. У межах реалізації цього проекту:

- ✓ право на виплату додаткової грошової допомоги за рахунок коштів WFP мають одержувачі пенсій, зокрема з числа ВПО, які проживають на територіях активних або можливих бойових дій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф [206], а також на територіях, щодо яких визначено дату завершення бойових дій (дату припинення можливості бойових дій), протягом 30 календарних днів з такої дати;

- ✓ виплата допомоги в межах реалізації проекту проводиться щомісяця протягом чотирьох місяців і може продовжуватися за узгодженим рішенням сторін проекту особам, у яких розмір пенсійної виплати (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації, щомісячної компенсаційної виплати, щомісячної компенсації у разі втрати годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи, інших доплат до пенсій, установлених законодавством), за даними, що містяться в автоматизованих базах даних одержувачів пенсій (електронних пенсійних справах), становить менш як 3000 грн на місяць, а починаючи з 24.11.2023 р. – менш як 3250 грн на місяць;

- ✓ виплата допомоги проводиться без подання отримувачами звернення в межах фінансування, визначеного WFP на відповідний місяць, якщо вони не отримували з 01.03.2023 р. додаткових грошових виплат від міжнародних організацій відповідно до визначених та закріплених домовленостей стосовно виконання програм (реалізації проектів) між Міністерством соціальної політики України та відповідною міжнародною організацією (після заповнення форми на інформаційній платформі «ЄДопомога» (edopomoga.gov.ua) та/або допомоги на

проживання ВПО відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [135] у розмірі, що визначається як різниця між 3000 грн, а починаючи з 24.11.2023 р. – 3250 грн, та пенсійною виплатою, але не менш як 100 грн;

✓ виплата допомоги проводиться шляхом перерахування на рахунки отримувачів, відкриті в банках, через АТ комерційний банк «ПриватБанк» із зазначенням призначення платежу «додаткова грошова допомога», за наявності технічної можливості – шляхом доставки допомоги виконавцем послуг, обраним WFP.

Пенсійний фонд України після отримання від Міністерства соціальної політики України щомісячної інформації про пенсіонерів надсилає:

✓ WFP – знеособлений перелік осіб, які відповідають встановленим вимогам із зазначенням категорії отримувача, його задекларованого/зареєстрованого місця проживання (область і район), року народження, статі;

✓ АТ комерційний банк «ПриватБанк» та обраному WFP виконавцю послуг з доставки допомоги отримувачу – перелік отримувачів із зазначенням встановлених відомостей про них.

Розмір отриманої допомоги не враховується під час обчислення сукупного доходу домогосподарства для всіх видів соціальної допомоги, що надаються відповідно до законодавства, та не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу.

Також через WFP з 2024 р. реалізується проект стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю [249].

Нині WFP в Україні співпрацює з Пенсійним фондом України та Міністерством соціальної політики України щодо надання додаткової грошової допомоги пенсіонерам, які проживають у районах активних чи можливих

бойових дій (критерії програми визначені постановою Кабінету Міністрів України № 781 від 28.07.2023 р.) та з Міністерством соціальної політики щодо надання додаткової грошової допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю по всій Україні окрім територій, окупованих Російською Федерацією (критерії визначені постановою Кабінету Міністрів України № 110 від 02.02.2024 р.). Допомога надається до березня місяця включно.

У 2023–2024 роках WFP в Україні допомагає окремим особам, домогосподарствам, громадам і державі загалом, продовжуючи переглядати критерії адресності грошової допомоги з урахуванням нагальних потреб [227].

Допомога від Агентства ООН у справах біженців (the UN Refugee Agency, UNHCR)

UNHCR розпочало свою діяльність в Україні у 1994 р. У 2002 р. Україна ратифікувала Конвенцію 1951 р. про статус біженців та Протокол до неї 1967 р. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» прийнято 08.07.2011 р. [231].

У 2013 р. Україна ратифікувала Конвенцію ООН 1954 р. про статус апатридів і Конвенцію ООН 1961 р. про скорочення безгромадянства. Роль UNHCR в Україні полягає в тому, щоб надавати консультації та допомогу Уряду, а також здійснювати моніторинг виконання міжнародних зобов'язань країни стосовно захисту біженців.

Багатоцільова грошова допомога від UNHCR надається населенню, яке постраждало від воєнних дій. UNHCR проводить збір даних для надання своєї допомоги, у тому числі грошової, людям, які постраждали внаслідок воєнних дій з метою допомогти їм задовольнити свої нагальні потреби, зокрема, на тимчасове житло, харчування та предмети особистої гігієни. Особи, які претендують на отримання такої допомоги, мають відповідати певним критеріям вразливості. Нові критерії відповідності включають:

ВПО, протягом 6 місяців з моменту переміщення, та відповідають встановленим критеріям. Особи, які відповідають критеріям вразливості,

повинні також відповідати соціально-економічним критеріям та мати місячний дохід менше 5400 грн. на одного члена родини. Ті ВПО, які вже надали свої дані для включення у програму грошової допомоги від UNHCR, отримують свої виплати за умови, що вони не отримували грошову допомогу від іншої організації [68].

Гуманітарні проєкти в Україні

Гуманітарні проєкти в Україні реалізуються через міжнародні організації (ООН, Європейська комісія, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ЄБРР, ОБСЄ тощо), урядові донори (уряди, урядові установи, агентства зарубіжних держав, посольства тощо), міжнародні фонди і програми (наприклад, Глобальний фонд кліматичного партнерства (Global Climate Partnership Fund, GCPF), USAID), неурядові організації (зокрема, благодійні фонди, громадські організації).

За інформацією Міністерства національної єдності України (колишнє Міністерство з питань реінтеграції окупованих територій України) станом на 2024 р. гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів реалізували 53 українські неурядові організації [207].

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 18.06.2024 р. № 160 затверджено Порядок взаємодії з Товариством Червоного Хреста України, іншими українськими неурядовими організаціями, які реалізують гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів, для включення їх до переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, та розгляду списків військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час, а також затверджено Положення про Комісію з питань визначення переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проєкти за кошти міжнародних партнерів, які є критично

важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, та розгляду списків військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час [133].

Загалом, як бачимо, в Україні та світі створена розширена мережа органів та організацій, які беруть участь у багатьох гуманітарних програмах і проєктах.

3.2. Правовий режим гуманітарної допомоги від ЄС

У ст. 196 Лісабонського договору (Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС) [165] зазначено наступне: «Союз заохочує співпрацю між державами-членами з метою поліпшення ефективності систем запобігання та захисту від природних або антропогенних стихійних лих». Глава 3 цього документу має назву «Гуманітарна допомога». Детальніше положення цієї глави ми розглядали у розділі I нашого дослідження.

Хоча закріплення принципу недискримінації відповідає іншому документу ЄС, а саме – Регламенту Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги [17]. У Регламенті було передбачено, що гуманітарна допомога ЄС включає операції з допомоги, надання допомоги та захисту на недискримінаційній основі для допомоги людям у третіх країнах, особливо найбільш уразливим серед них, і, як пріоритет, державам, що розвиваються, жертвам стихійних лих, жертвам криз, спричинених людиною (війни, бойові дії), а також у виняткових ситуаціях чи обставинах (наприклад, природні або техногенні катастрофи). Це робиться протягом часу, необхідного для задоволення гуманітарних потреб, що випливають із цих різних ситуацій. Така допомога повинна також включати операції з підготовки до ризиків або запобігання катастрофам чи подібним винятковим обставинам (ст. 1 Регламенту).

Також деякі вчені наголошують на тому, що стосовно ЄС принципи гуманітарної допомоги пов'язані з європейським інтеграційним процесом,

розширенням повноважень ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки, застосуванням комплексного підходу до їх реалізації [267, с.107].

Європейська Комісія підтримує фінансування проектів і поширення знань міжнародного гуманітарного права та адвокації в країнах, які постраждали від конфлікту (наприклад, Сирія, Палестина, Ємен, Ірак, Сирія, Ефіопія, Нігерія, Демократична Республіка Конго, Колумбія та Україна) [54]. Як бачимо, Україна знову опинилася у переліку держав, громадяни якої постраждали (і продовжують страждати) від конфлікту.

У 2022 р. ЄС розпочав 3-річне пілотне програмне партнерство з Міжнародним комітетом Червоного Хреста щодо запобігання порушенням міжнародного гуманітарного права.

Детальніше питання гуманітарної допомоги ЄС ми розглядали у статті [110].

Розглядаючи це питання, передусім варто звернути увагу на «Настанови ЄС щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права» (EU guidelines on the promotion of compliance with international humanitarian law) [35] 2009 р., які встановлюють оперативні інструменти ЄС для сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права через його відносини з рештою світу. Ці Настанови (керівні принципи) адресовані всім тим, хто вживає заходів у контексті відносин ЄС з рештою світу з метою обмеження впливу збройних конфліктів на цивільних осіб і в'язнів. Вони доповнюють керівні принципи та інші спільні позиції, прийняті ЄС щодо прав людини (наприклад, щодо тортур і смертної кари). Задля цього у розпорядженні ЄС є кілька засобів: 1) політичний діалог з країнами, що не входять до ЄС, як у разі конфлікту, так і в мирний час; 2) загальні публічні заяви, за допомогою яких ЄС виступає за дотримання гуманітарного права; 3) ініціативи та публічні заяви, через які ЄС засуджує ситуації чи окремі дії; 4) обмежувальні заходи та санкції, які можуть бути застосовані до держав або осіб, залучених у конфлікт. Такі заходи мають бути відповідними та відповідати міжнародному праву; 5) співпраця з міжнародними

органами; 6) операції з врегулювання кризових ситуацій, які можуть включати місії зі збору інформації, корисної для Міжнародного кримінального суду або для розслідування воєнних злочинів; 7) притягнення до відповідальності осіб, відповідальних за порушення міжнародного гуманітарного права; 8) навчання населення, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів; 9) контроль за продажем зброї, відповідно до Спільної позиції 2008/944/CFSP, яка вимагає, щоб експортні ліцензії залежали від дотримання прав людини державами-імпортерами зброї.

У 2009 р. ЄС видав рекомендації щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права [34]. З 2018 р. публікуються звіти про впровадження заходів міжнародного гуманітарного права, висвітлюючи широкомасштабні заходи, які ЄС здійснює на його підтримку. У березні 2021 р. Комісія ухвалила Повідомлення про гуманітарну діяльність ЄС: нові виклики, ті самі принципи, де підкреслюється, наскільки для ЄС є важливим просування та застосування міжнародного гуманітарного права у центрі своєї зовнішньої діяльності [11].

Також у 2024 р. ЄС прийняв переглянуті Керівні принципи щодо дітей і збройних конфліктів, спрямовані на захист дітей від наслідків збройних конфліктів і забезпечення відповідальності за злочини проти них [19]. У цьому документі в одному абзаці згадується також Україна у такому контексті: Рада серйозно стурбована зростанням порушень прав дітей, пов'язаних із збройним конфліктом, загострення поширення конфлікту, включно з війною Росії та агресії проти України та незаконної депортації та передачі нею українських дітей; наростанням насильства в Судані та ескалацією конфлікту на Близькому Сході, зокрема катастрофічною гуманітарною ситуацією в Газі та її непропорційного впливу на цивільне населення, особливо дітей. Рада висловлює жаль з приводу серйозних порушень щодо дітей – вбивство і каліцтва, вербування та використання в якості солдатів або в інших небойових ролях, викрадення, зґвалтування та інші форми сексуального та гендерного

насилства, напади на школи та лікарні та відмова в гуманітарному доступі – значно зросла за останнє десятиліття.

У грудні 2012 р. ЄС отримав Нобелівську премію миру та згодом розробив ініціативу «Діти миру ЄС» (EU Children of Peace initiative [32]). Звісно, ще це високе визнання досягнень ЄС. Проте, з погляду сьогодення, питання гуманітарних потреб українських дітей потребує більшої уваги, зокрема, з боку ЄС. З приводу гуманітарної кризи в Україні у контексті дітей пише професор Л. Музика [**Error! Reference source not found.**].

ЄС надає гуманітарну допомогу на основі потреб людям, які постраждали від техногенних катастроф і стихійних лих, приділяючи особливу увагу найбільш уразливим жертвам. Гуманітарна допомога ЄС базується на міжнародних гуманітарних принципах (схвалені 2 резолюціями Генеральної Асамблеї ООН – 46/182 і 58/114) і відповідно до Європейського консенсусу щодо гуманітарної допомоги (підписаний Радою, Європейським парламентом та Європейською комісією у 2007 р., спрямований на підвищення узгодженості, ефективності та якості гуманітарної допомоги ЄС; окреслює рамки політики для ЄС під час дій у відповідь на гуманітарні кризи. Консенсус визначає, чому, як і коли діє ЄС). Детальніше зміст Європейського консенсусу щодо гуманітарної допомоги ми розглядали у підрозділі 1.4 нашої роботи.

Європейська Комісія надає гуманітарну допомогу з 1992 р. у понад 110 країнах, щороку охоплюючи мільйони людей по всьому світу. Гуманітарна допомога, що фінансується ЄС, надається в надзвичайних і кризових ситуаціях у партнерстві з агентствами ООН, міжнародними організаціями та неурядовими організаціями та охоплює такі сфери: їжа та харчування, житло, охорона здоров'я, водопостачання та санітарія, освіта. Фінансування операцій з гуманітарної допомоги призначене для держав за межами ЄС, у виняткових випадках – для держав-членів ЄС [50].

Гуманітарна допомога від ЄС може бути грошовою (у готівковій і безготівковій формі) та негрошовою. Вибір відповідних переказів (у

натуральній формі, готівкою чи ваучерами) або їх комбінації має ґрунтуватися на ретельній оцінці та аналізі конкретного контексту, включаючи економічну ефективність, вплив на вторинний ринок, гнучкість переказу, місцеву доступність товарів і послуг, пріоритезацію та цільову орієнтацію, гендерні аспекти, міркування щодо захисту, а також ризики незахищеності та корупції. У минулому гуманітарна допомога доставлялася у вигляді продуктових наборів, ковдр, ліків тощо, а нині все частіше надається у грошовому вигляді (цільова грошова допомога), або у комбінованій формі [1; 46].

Початковий бюджет Європейських операцій із цивільного захисту та гуманітарної допомоги (ЕЧНО), запланований у Багаторічній фінансовій програмі (Multi-annual Financial Framework, MFF) ЄС на 2021-2027 роки [67], становить приблизно 1,65 млрд євро на рік (загалом 11,57 млрд євро, у цінах 2021 р. прийнято на всі 7 років MFF). Слід зауважити, що щороку сума коштів, що виділяється, переглядається і чітко визначається Бюджетним органом ЄС (Європейським парламентом і Радою) відповідно до річної бюджетної процедури. На додаток до початкового бюджету, резерв ЄС для солідарності та екстреної допомоги (Solidarity and Emergency Aid Reserve, SEAR) може бути використаний для реагування на непередбачені події та значні кризи, фінансуючи, зокрема, гуманітарні операції, операції з управління кризою цивільного населення та операції захисту в державах, що не входять до ЄС. Крім того, невикористані суми з інших програм фінансування ЄС можуть бути перераховані на гуманітарну допомогу протягом року.

У цьому напрямі Європейська комісія співпрацює близько із 200 партнерськими організаціями для надання гуманітарної допомоги по всьому світу. До них належать гуманітарні неурядові організації (НУО, NGO), міжнародні організації (такі як агентства ООН) і спеціалізовані установи держав-членів.

Отже, бюджет ЄС на 2021-2027 роки реагує на непередбачені обставини за допомогою інструментів гнучкості. Такі інструменти використовуються у

випадках конкретних непередбачуваних подій (стихійні лиха, надзвичайні ситуації тощо). За їх допомоги можна акумулювати додаткову фінансову підтримку. Спеціальні інструменти перевищують межі видатків довгострокового бюджету як для зобов'язань, так і для асигнувань на платежі. Однак суми, зарезервовані для інструментів гнучкості, ніколи не можуть перевищувати межу власних ресурсів. Максимальна загальна сума, яка може бути використана для спеціальних інструментів у 2021–2027 роках, становитиме близько 21 млрд євро (у цінах 2018 р.). Існує два види спеціальних інструментів:

✓ «Тематичні спеціальні інструменти» (Резерв солідарності та екстреної допомоги (Solidarity and Emergency Aid Reserve, SEAR), Європейський фонд адаптації до глобалізації (European Globalisation Adjustment Fund, EGF), Резерв адаптації до Brexit (Brexit Adjustment Reserve)), які забезпечують гнучкість і додаткові засоби для конкретних подій або бюджетних статей;

✓ «Нетематичний спеціальний інструмент» (Інструмент гнучкості (Flexibility Instrument), Інструмент єдиної маржі (Single Margin Instrument, SMI)), який надає можливість розглядати більш загальні непередбачені обставини або нові/виникаючі пріоритети протягом усього терміну дії Багаторічної фінансової програми [45].

Очевидно, що фінансові інструменти гнучкості в ЄС частково пов'язані із наданням гуманітарної допомоги. Кошти можуть спрямовуватися на покриття непередбачуваних витрат, у зв'язку із виникненням рівного роду проблем у державах-членах ЄС і не членах ЄС, коли такі проблеми впливають на ринки послуг у ЄС. Інструмент гнучкості застосовували, зокрема, для реагування на виклики міграції та загрози безпеці в ЄС. Резерв коригування Brexit спрямовувався, зокрема, на: підтримку економічних секторів, підприємств і громад, які залежали від рибальської діяльності у водах Великобританії; підтримку працевлаштування, перекваліфікації та навчання; забезпечення функціонування прикордонного, митного, санітарного та фітосанітарного контролю та контролю безпеки, контролю рибальства, інформування та

підвищення обізнаності громадян та бізнесу з цих питань тощо. Через Європейський фонд адаптації до глобалізації фінансуються проекти, які допомагають людям, які втратили роботу, знайти іншу роботу чи відкрити власний бізнес. У цьому контексті слід розмежовувати гуманітарну допомогу (фінансування гуманітарної допомоги за рахунок різних фондів ЄС) та фінансову підтримку держав-членів ЄС (переважно через фінансові інструменти гнучкості в ЄС).

Гуманітарні партнери ЄС

Діяльність, пов'язана із гуманітарною допомогою на міжнародному рівні, передбачає наявність певного кола суб'єктів. Наприклад, Генеральний директорат Європейської комісії з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO) співпрацює із близько 200 партнерськими організаціями для надання гуманітарної допомоги по всьому світу. До таких партнерів належать: європейські гуманітарні неурядові організації [63], міжнародні організації (включаючи агентства ООН) [61], а також спеціалізовані установи держав-членів [62]. Наявність такого широкого кола партнерів дозволяє комплексно задовольнити потреби, що постійно зростають, у складних ситуаціях у всьому світі. Задля цього ЄС й надалі розвиває робочі відносини зі своїми партнерами на рівні як питань політики, так й управління гуманітарними операціями [51].

Відносини між DG ECHO та його неурядовими партнерами регулюються Сертифікатом гуманітарного партнерства ЄС 2021 р. Для того, аби отримувати фінансування від ЄС для реалізації заходів гуманітарної допомоги, неурядова організація повинна відповідати певним вимогам.

Сертифікат гуманітарного партнерства ЄС надається організаціям, які в результаті позитивної оцінки їхньої заявки на партнерство вважаються придатними для подання заявки на фінансування ЄС для реалізації акцій гуманітарної допомоги. Такий сертифікат визначає основні принципи та зобов'язання, які бере на себе сертифікована організація (наприклад, повага

відповідного законодавства ЄС, міжнародного та національного права, відданість гуманітарним принципам тощо); встановлює мінімальні стандарти підготовки та реалізації гуманітарних акцій. Лише після отримання сертифікату неурядова організація може подати запит на фінансування DG ECHO. У разі схвалення запиту неурядова організація підписує типову грантову угоду, де визначено всі відповідні аспекти гуманітарної діяльності.

Є декілька видів сертифікатів, які залежать від типу поданої заявки та типу очікуваного партнерства:

- ✓ Сертифікат про гуманітарне партнерство ЄС 2021 р. (надається всім прийнятим некомерційним неурядовим організаціям, які подали заявку на стандартне партнерство);

- ✓ Сертифікат партнерства у гуманітарній ніші ЄС (надається таким неурядовим організаціям, які мають спеціалізовані напрями реалізації проектів для підтримки операцій з гуманітарної допомоги (наприклад, створення мап, розмінування, телекомунікації, організації, що пропонують спеціалізовані гуманітарні транспортні послуги);

- ✓ Сертифікат програмного гуманітарного партнерства ЄС (надається неурядовими організаціями, з якими DG ECHO потенційно може налагодити програмне партнерство (для підтримки та впровадження інноваційних способів роботи).

Строк дії сертифікату сім років – з 1 січня 2021 р. до 31 грудня 2027 р. При цьому організації можуть подати заявку на сертифікат у будь-який час. Також сертифікат може бути виданий на менший термін (один рік) – тимчасовий сертифікат (це залежить від рівня відповідності неурядової організації встановленим критеріям) [36]. На наш погляд, відносини, пов'язані із такими сертифікатами, регулюються нормами адміністративного права.

З метою врегулювання відносин між DG ECHO та міжнародними організаціями (включаючи агентства ООН) укладаються спеціальні угоди, які окреслюють загальні цілі та умови співпраці щодо надання фінансування

партнерським організаціям. На практиці вони реалізуються через угоди про фінансування конкретних заходів.

Так, DG ECHO підписав рамкові угоди про партнерство з Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ) і Міжнародною федерацією національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФЧХ). Про це детальніше йдеться нижче.

Також є Рамкова фінансова та адміністративна угода (FAFA), прийнята у 2003 р. і переглянута у 2014 р. [42], яка встановлює загальну правову основу для всіх угод між ЄС та ООН. У FAFA визначаються цілі, принципи та особливості співпраці між двома сторонами тощо.

У преамбулі до угоди можна знайти перелік агентств ООН, яких стосується даний документ: WFP (Всесвітня продовольча програма); UNHCR (Верховний комісар ООН у справах біженців); UNICEF (Дитячий фонд ООН); FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН); UNRWA (Агентство ООН з питань допомоги та організації робіт); OCHA (Управління з координації гуманітарних справ); WHO (Всесвітня організація охорони здоров'я); UNOPS (Офіс ООН з обслуговування проєктів); PAHO (Панамериканська організація охорони здоров'я); ПРООН (Програма розвитку ООН); UNISDR (Міжнародна стратегія ООН щодо зменшення катастроф); UNFPA (Фонд народонаселення ООН); HABITAT (Центр ООН з населених пунктів); UNESCO (ООН з питань освіти, науки та культури); UNMAS (Служба ООН з протимінної діяльності); UNWOMEN (Організація ООН з гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок); IOM (Міжнародна організація з міграції).

Під час виконання гуманітарних дій, які повністю або частково фінансуються ECHO, агентства ООН повинні посилатися на такі юридичні документи:

✓ Угода про непряме делегування управління (Indirect Management Delegation Agreement, IMDA) – це угода, укладена між ECHO та агентствами ООН для кожної схваленої гуманітарної дії;

✓ Загальні умови (General Conditions) – правила, які застосовуються до IMDA щодо гуманітарних дій, що фінансуються ЄС, і регулюють виконання дій від пропозиції до стадії остаточного звіту [98].

Відносини між ЄС та спеціалізованими установами держав-членів ЄС (Member states' specialized agencies, MSSA) [99]. Почнемо із того, що Регламент Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги [17] не містить визначення того, що таке «спеціалізована установа держави-члена ЄС (MSSA). Проте є вимога заснування такої організації в ЄС та є вказівки щодо критеріїв, яким повинен відповідати будь-який потенційний партнер DG ECHO, який бажає здійснювати гуманітарні дії за рахунок фінансування ЄС.

Слід позитивно відмітити той факт, що DG ECHO організовує навчання, наприклад, щодо гуманітарної продовольчої допомоги [25; 27].

Наприклад, DG ECHO Humanitarian Aid Learning – це онлайн-навчальна платформа DG ECHO, на якій пропонується низка курсів і матеріалів, пов'язаних з управлінням проектами гуманітарної допомоги, що фінансуються DG ECHO. Ці курси охоплюють різні адміністративні, правові, фінансові та процедурні аспекти управління діями, що фінансуються DG ECHO, і політикою DG ECHO. Курси, розміщені на платформі, навчальні та освітні ресурси призначені для осіб й організацій, які займаються гуманітарною допомогою та інших зацікавлених осіб [26].

Європейський гуманітарний форум (European Humanitarian Forum, EHF)

Європейський гуманітарний форум (EHF) був створений з метою привернення уваги політичних лідерів до гуманітарних питань, збираючись при цьому за межами звичайної гуманітарної спільноти. Він також має потенціал для об'єднання країн, які не входять до Комітету сприяння розвитку ОЕСР (Development Assistance Committee of the OECD, DAC), і представлення їхніх точок зору представникам глобальної системи допомоги за умови перегляду наративу, використаного для їх залучення. Таким чином, за результатами

Форуму формується бачення на користь більш інклюзивного та комплексного підходу до міжнародних зусиль з надання гуманітарної допомоги [55].

Перший Європейський гуманітарний форум відбувся у Брюсселі у 2022 р., об'єднавши політичних лідерів і гуманітарних діячів з міжнародних і неурядових організацій. Форум став продовженням Французької національної гуманітарної конференції 17.12.2020 р. Очевидно, що від тоді гуманітарні потреби досягли історичного рівня через збройні конфлікти, зміну клімату та соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19. Безпечний і безперешкодний гуманітарний доступ до населення опинився під загрозою, зокрема через порушення міжнародного гуманітарного права різними суб'єктами. Тому призначенням Форуму було формування європейського погляду на гуманітарні виклики, пошук рішень і дій для вирішення цих історичних потреб, беручи до уваги обмеження, з якими стикаються донори та бенефіціари гуманітарної допомоги. Форум став глобальною платформою для відкритих стратегічних дебатів між політиками ЄС та міжнародною гуманітарною спільнотою [39].

Другий Європейський гуманітарний форум відбувся у березні 2023 р. Міністр міжнародного співробітництва та зовнішньої торгівлі Швеції Йохан Форсселл наголосив на наступному: «Європейський гуманітарний форум відбувається в час стрімкого зростання гуманітарних потреб у всьому світі. Незаконна та неспровокована агресія Росії проти України загострила ситуацію. Ще ніколи гуманітарні перспективи не були такими жахливими. Більше країн повинні активізуватись і взяти на себе відповідальність за задоволення потреб у порятунку життя. Європейський гуманітарний форум є проявом глобальної солідарності ЄС і підтвердив провідну роль ЄС у гуманітарній діяльності» [41].

Янез Ленарчіч, Європейський комісар з питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями, зазначив: «Гуманітарні потреби досягли історичного максимуму та постійно зростають, посилюючись наслідками зміни клімату та триваючими збройними конфліктами. З огляду на рекордну кількість

людей, які потребують допомоги, і незмінно вузьку базу донорів, потреба в розширенні ресурсної бази для гуманітарної діяльності (як всередині ЄС, так і за його межами) є як ніколи гострою. Минулого року було забезпечено лише 55% потреб у фінансуванні. Другий Європейський гуманітарний форум, у якому взяли участь понад 2000 учасників, сприяв пошуку спільних рішень для глобальних викликів, з якими стикається гуманітарна система» [41].

На Форумі 2023 р. були розглянуті такі ключові теми:

✓ збільшення розриву між гуманітарними потребами та ресурсами: учасники високо оцінили зобов'язання ЄС та його держав-членів працювати над забезпеченням додаткового гуманітарного фінансування та забезпечення більш стійкого та збалансованого розподілу фінансування в межах ЄС. Форум визначив пріоритетом розширення донорської бази – з акцентом на «нетрадиційних» донорах (міжнародні фінансові установи, приватний сектор, нові донори);

✓ забезпечення ефективності та результативності гуманітарного реагування: Форум підкреслив важливість забезпечення ефективності та результативності надання допомоги, зокрема, шляхом кращого визначення пріоритетів за обмежених ресурсів, збільшення частки багаторічного та гнучкого фінансування та активізації участі місцевих і національних учасників, а також жіночих організацій;

✓ прогнозування та реагування на кризи, пов'язані з кліматом: на Форумі розглядалися шляхи пом'якшення наслідків кліматичних катастроф, важливість випереджувальних дій і поєднання підходів для подолання основних факторів кризи з одночасним вирішенням нагальних потреб і посилення стійкості. Акцентовано увагу на проблемах зміни клімату та погіршенні стану навколишнього середовища, що є суттєвими факторами гуманітарних потреб. Європейська комісія взяла на себе зобов'язання посилити випереджувальні дії та продовжить скликати підписантів Декларації донорів про клімат і навколишнє середовище двічі на рік;

✓ забезпечення безпечної та ефективної гуманітарної діяльності в зонах конфлікту. Так, учасники Форуму наголосили на необхідності: більш систематичного підходу до посилення гуманітарної дипломатії та інвестування в потенціал для гуманітарних переговорів та ініціатив для покращення поваги до міжнародного гуманітарного права озброєними особами; створення безпечного і постійного доступу до тих, хто потребує гуманітарної допомоги; розблокування адміністративних перешкод для ефективної гуманітарної діяльності [41].

Третій Європейський гуманітарний форум відбувся у Брюсселі у березні 2024 р. Організатором Форуму виступив DG ECHO (точніше – спільно організовували Європейська комісія та Бельгія, яка головує в Раді ЄС на той час). Форум відбувся в умовах різкого зростання гуманітарних потреб, зміни геополітичних реалій та звуження гуманітарного простору. Традиційно Форум слугує спільному висуванню інноваційних, стійких та ефективних підходів до вирішення поточних викликів.

До початку Форуму 2024 DG ECHO доручив Егмонтському Королівському інституту міжнародних відносин (Royal Institute for International Relations EGMONT – незалежний некомерційний аналітичний центр у Брюсселі, який займається міждисциплінарними дослідженнями) сприяти експертним дискусіям за ключовими темами Форуму у 2024 р. Завдяки цьому вдалося зробити і зібрати рідкісну добірку представників гуманітарних донорів і донорів розвитку, практиків, дослідників, експертів тощо. У результаті було визначено конкретні рекомендації щодо внутрішніх і зовнішніх підходів, які були викладені у двох коротких незалежних політичних записках: Розрив циклу: чи може інтеграція механізмів фінансування бути відповіддю на забуті кризи?; Запрошення поглядів, які не належать до Комітету сприяння розвитку ОЕСР (Development Assistance Committee of the OECD, DAC), до обговорення дефіциту фінансування: необхідність зміни парадигми [40].

Четвертий Європейський гуманітарний форум проводиться у травні 2025 р. Організатором виступає Європейська Комісія та Польща, яка головує в Раді ЄС.

Також у контексті порушу партнерів заслуговує на увагу Форум підбору партнерів у сфері електроенергетики (The Electric Energy matchmaking Forum), який безпосередньо стосується України. Форум відбувається за підтримки Enterprise Europe Network у співпраці з Кластерами ЄС, за підтримки Європейської Комісії та EISMEA та під патронатом Міністерства енергетики України та Міністерства закордонних справ України. Форум об'єднує: українські державні та приватні компанії, які потребують відновлення електричних систем; виробників/розповсюджувачів різних типів енергетичного обладнання в ЄС, які можуть продавати або дарувати його [83].

Грошова допомога ЄС

Грошові перекази є одним із способів надання гуманітарної допомоги від ЄС. Задля цього проводиться ретельний аналіз кризової ситуації, ринку та потреб населення. Використання готівкових коштів ґрунтується на політиці гуманітарної діяльності ЄС. Це також підтверджено Висновком Ради ЄС щодо спільних принципів багатоцільової грошової допомоги [18], Спільною заявою донорів про гуманітарні грошові перекази (JDS) [57], Спільним донорським підходом до програмування гуманітарних грошових коштів» (CDA, де викладено бачення використання готівки в гуманітарній діяльності та встановлено загальні керівні принципи для керівництва програмуванням) [10]. Для донорів важливо, аби кошти надходили до людей, які постраждали від криз; щоб використання допомоги було ефективним і кошти спрямовувалися на задоволення найбільш нагальних потреб людей у спосіб, що забезпечує найкращі результати. Донори очікують, що програми грошових коштів будуть сплановані на основі спільної та неупередженої оцінки потреб і надійного аналізу відповіді, де найбільш відповідний спосіб обирається на основі доказів й узгодженої методології для його оцінки. Також донори: визнають цінність залучення різних учасників, але хочуть бачити узгоджену систему та спільні

підходи до програмування; очікують, що програми грошових коштів будуть використовувати, пов'язувати або узгоджувати з місцевими та національними механізмами, зокрема, соціального захисту, де це можливо й доречно.

Також варто звернути увагу на 10 загальних принципів багатоцільової грошової допомоги для задоволення гуманітарних потреб Ради ЄС 2015 р. [1]:

1. Реагування на гуманітарну кризу має бути дієвим і результативним, відповідати найнагальнішим потребам постраждалих людей і представляти найкраще співвідношення ціни та якості.

2. Гуманітарні заходи вимагають задоволення потреб у багатьох секторах, оцінених на міжсекторальній основі та надається для задоволення базових потреб.

3. Гуманітарна допомога повинна надаватися таким чином, щоб покращити захист і підтримувати безпеку, гідність і переваги бенефіціарів.

4. Інноваційні підходи.

5. Багатоцільова допомога повинна розглядатися поряд з іншими способами надання з самого початку – ми повинні завжди ставити питання: «Чому не готівкою?»

6. Залежно від характеру та контексту кризи може знадобитися поєднання способів передачі та механізмів надання послуг і використовуватися на різних етапах кризи – оптимальна відповідь може вимагати їх використання в поєднанні.

7. Належна детальна оцінка спроможності ринків і послуг задовольняти гуманітарні потреби необхідно перевіряти на початку кризи, інтегрувати в загальну оцінку, регулярно контролювати та переглядати.

8. Агентства, які беруть участь у реагуванні на кризу, повинні від самого початку створити чітку структуру координації та управління, а також упорядкувати оцінку, реєстрацію бенефіціарів, цільове визначення та моніторинг.

9. Зв'язки з національними системами соціального захисту необхідно використовувати, коли це можливо.

10. Міркування підзвітності вимагають використання надійних показників впливу та результатів, кількість яких повинна бути обмежена і які будуть поєднанням специфічних для агентства та більш широких показників [1].

Повідомлення Комісії про гуманітарну діяльність ЄС наголошує на зв'язку між готівкою та безпечним і ефективним використанням цифрових інструментів. ЄС заохочує касові операції, які базуються на технологічних досягненнях та інноваціях і використовують технології для посилення сумісності та зв'язку з довгостроковими рішеннями. Гуманітарна допомога ЄС віддає перевагу цифровим рішенням, таким як електронні грошові перекази та цифрові ідентифікатори.

У Повідомленні Комісії про гуманітарну діяльність ЄС 2021 р. наголошується на зв'язку між готівкою та використанням цифрових інструментів, які мають бути безпечними та ефективними, а касові операції мають ґрунтуватися на технологічних досягненнях та інноваціях. Йдеться також про електронні грошові трансферти [82]. Зауважимо, що у цьому контексті йдеться саме про безготівкові грошові трансферти, а не про електронні гроші. Справа у тому, що, наприклад, за українським валютним законодавством (ст. 1 Закону України «Про валюту і валютні операції» [234]), електронні гроші – це не безготівкові розрахунки, а саме вид валютних цінностей, що номіновані в гривні (національна валюта) чи у грошових одиницях іноземних держав та (або) банківських металах (іноземна валюта). Проте через проблеми дослівного перекладу інколи електронні гроші інколи підміняються національними грошовими одиницями, що можуть знаходитися в готівковому чи безготівковому обігу, а електронні гроші перебувають виключно у безготівковому обігу.

Також розглядуване Повідомлення Комісії про гуманітарну діяльність ЄС датується 2021 р., а це період пандемії COVID-19. Зрозуміло, що у тих умовах

багато держав і громадян потребували допомоги, яку фізично інколи складно було доставляти через обмеження у пересуванні. З огляду на це підвищилося значення саме грошової допомоги у безготівковій формі. Завдяки чому люди мали більше можливостей придбати необхідні медикаменти, речі, продукти харчування тощо.

Ще один документ Європейської Комісії – Тематичний політичний документ щодо грошових переказів містить вказівки для гуманітарних партнерів ЄС щодо використання грошових переказів [28]: сприяє узгодженій системі надання грошової допомоги та спільному підходу серед гуманітарних партнерів, що фінансуються ЄС; заохочує інновації через діджиталізацію та взаємодію партнерів.

Приклади гуманітарної грошової допомоги, що фінансується ЄС:

✓ 2016 – 2023 рр. найбільша в історії гуманітарна програма ЄС Emergency Social Safety Net (ESSN) розрахована на надання безперервної грошової допомоги біженцям у Туреччині за допомогою фінансованих ЄС дебетових карток із бюджетом понад 2,3 млрд євро. Згодом програму було передано до Генерального директорату ЄС із питань сусідства та переговорів про розширення, біженці в Туреччині продовжили отримувати допомогу в рамках нової програми ЄС Social Safety Net (SSN);

✓ у Східній та Південній Африці ЄС разом з іншими донорами фінансує програму надання продовольчої та грошової допомоги в натуральній формі населенню, що відчуває нестачу їжі;

✓ з початку 2022 р. ЄС надали 208 млн євро грошових переказів для надання житла, захисту, водопостачання та санітарії, засобів до існування, освіти в надзвичайних ситуаціях, охорони здоров'я та продовольчої безпеки громадянам в Україні [5].

Угоди, відсортовані за гуманітарними організаціями (бенефіціарами гуманітарного фінансування ЄС) з посиланням на країну операції, предмет гранту та суму фінансування ЄС, викладено на веб-сайті Системи фінансової

прозорості (Financial Transparency System, FTS) [43]. Завдяки акумульованій інформації дана система пропонує пошук серед бенефіціарів фінансування з бюджету ЄС, яке здійснюється безпосередньо Комісією (у штаб-квартирі чи в делегаціях ЄС у державах, що не входять до ЄС) та іншими органами ЄС (зокрема, виконавчими агентствами, які здійснюють так зване «пряме управління», або здійснюється опосередковано через інші міжнародні організації або держави, що не входять до ЄС, які здійснюють так зване «непряме управління»), а також бенефіціари Європейського фонду розвитку.

У 2022 р. ЄС розпочав програмне партнерство з Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC), національними товариствами Червоного Хреста ЄС та національними товариствами в країнах, куди надходить гуманітарна допомога. Передбачається, що це партнерство має забезпечувати ефективну та адаптовану місцеву реакцію на потреби вразливих громадян шляхом надання грошової допомоги для задоволення їхніх основних потреб і доступу до медичної допомоги [5]. Водночас в умовах повномасштабної війни гуманітарні місії IFRC в Україні є проблемними.

Передусім зауважимо, що IFRC є міжнародною організацією, представники якої мають право, наприклад, відвідувати військовополонених, а національні товариства, зокрема, Товариство Червоного Хреста України (Український Червоний Хрест, що працює лише на території України [252]) такого права не має. Також, на жаль, непоодинокими є випадки продажу гуманітарної допомоги через працівників національних організацій Червоного хреста, що тягне за собою відкриття кримінальних проваджень (зокрема, за ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем») [148]. Також за інформацією від Українського Червоного Хреста станом на листопад 2024 р. загинули шість волонтерів цієї організації, допомагаючи та рятуючи громадян у різних областях України [279].

Політико-правові та історичні питання діяльності IFRC та Українського Червоного Хреста розглядають у своїх наукових працях, зокрема, О.В. Олійник

[198], О.Г. Грибан [125], С. Кармалюк та В. Ореховський [153], Т.Р. Короткий та Д.В. Кібець [167], В.М. Лисик [174].

Не зовсім зрозумілою є позиція IFRC щодо співпраці з національними організаціями. Так, у грудні 2023 р. було призупинено членство Білоруського Червоного Хреста, зокрема, через його сприяння депортації українських дітей та невиконання вимоги про зняття з посади генерального секретаря організації Дмитра Шевцова, який публічно підтримував викрадення українських дітей. Водночас, станом на вересень 2024 р. членство Російського Товариства Червоного Хреста не призупинено, хоча його представники регулярно відвідують тимчасово окуповані українські території, не маючи права проводити там будь-яку діяльність, і підтримують політику держави-агресора. Рішення РНБО України від 26.02.2023 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», введеного в дію Указом Президента України від 26.02.2023 р. № 115/2023, запроваджено санкції проти Російського Червоного Хреста, зокрема й проти його очільника Павла Савчука.

Розглядаючи питання надання/отримання/використання гуманітарної допомоги від ЄС, слід акцентувати увагу на деяких Регламентах ЄС, що стосуються правила запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів або фінансування тероризму: Регламент (ЄС) 2024/1620 від 31.05.2024 р. про заснування Управління з питань боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1093/2010, (ЄС) № 1094/ 2010 та (ЄС) № 1095/2010 [73] (у Регламенті йдеться про створення органу для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму – AMLA. Регламент набирає чинності з 01.07.2025 р., а окремі положення – з 26.06.2024 р. та 31.12.2025 р.); Регламент ЄС 2024/1624 від 31.05.2024 р. [74] (вступає в силу 10.07.2027 р., за винятком нових зобов'язаних суб'єктів, для яких набирає чинності 10.07.2029 р.). Також є Директива ЄС 2024/1640 від 31.05.2024 р. та Директива ЄС 2024/1654 від 31.05.2024 р., що

стосуються впровадження механізмів запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму у фінансовій системі на національному рівні.

Що стосується гуманітарної допомоги ЄС Україні, то ця допомога є життєво необхідною. У січні 2025 р. ЄС оголосив про виділення нового пакету допомоги на 148 млн євро. Ці кошти продовжуватимуть підтримувати життєво важливу гуманітарну допомогу як в Україні, так і в Молдові, а загальний обсяг гуманітарної допомоги, виділеної Європейською Комісією, перевищить 1,1 млрд євро. У новому пакеті допомоги передбачено виділення коштів:

1) 140 млн євро – на гуманітарні проекти в Україні. Фінансування буде спрямовано на екстрену допомогу, включаючи їжу, житло, чисту воду, медичне обслуговування та захист взимку. Основними пріоритетами є підтримка вразливих верств населення в регіонах східної та південної України, які сильно постраждали від війни;

2) 8 млн євро – на гуманітарні проекти в Молдові. Підтримка буде зосереджена на допомозі українським біженцям і приймаючим громадам Молдови, приділяючи пріоритет грошовій допомозі, доступу до критично важливих послуг, таких як медичне обслуговування та освіта, а також психосоціальної підтримки [69].

З початку російської агресії ЄС координує свою найбільшу в історії операцію в рамках Механізму цивільного захисту ЄС [33], доставляючи в Україну понад 150000 тонн допомоги в натуральній формі. ЄС також надав Україні допомогу зі своїх запасів rescEU, включно з генераторами електроенергії, медичним обладнанням, тимчасовими притулками та водоочисними станціями. У прес-релізі Європейської Комісії наголошується на тому, що ЄС надає гуманітарну допомогу Україні з початку конфлікту в 2014 р., задовольняючи потреби вразливих громадян. Після повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 р. ЄС значно посилив свою відповідь, щоб подолати безпрецедентні гуманітарні виклики, спричинені війною. Хоча триваюча агресія РФ продовжує серйозно загрожувати життю цивільного

населення та серйозно пошкоджує критичну інфраструктуру, ЄС як і раніше глибоко стурбований порушеннями рф міжнародного гуманітарного права. Станом на січень 2025 р. Європейська Комісія виділила понад 1,1 млрд євро на гуманітарну допомогу, включаючи новий пакет – 148 млн євро [69].

Відмітимо, що Україна, як активний суб'єкт міжнародних відносин, максимально дотримується вимог ЄС, що передують набуттю членства у ЄС, зокрема, у частині гуманітарної допомоги.

Висновки до розділу III

У розділі розглянуто адміністративно-правові та суміжні питання правового режиму гуманітарної допомоги, наданої від міжнародних гуманітарних фондів. На підставі проведеного дослідження сформульовано, зокрема, такі висновки.

1. Цілі сталого розвитку, проголошені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019, прийнятому на виконання Резолюції Генасамблеї ООН 70/1 2015 р., на сьогодні не можуть бути досягнуті повною мірою, оскільки і в ООН їх досягнути не можуть. І на додачу у державі, де введено режим воєнного стану, навряд чи це можна досягнути, як те планувалося.

2. Нині загострюється питання міжнародного співробітництва, міжнародних та адміністративних правовідносин у контексті надання гуманітарної допомоги від ООН, діяльності ОСНА, через яку відбувається фінансування такої гуманітарної допомоги через такі найбільші об'єднані фонди багатьох донорів: CERF і CBPL; важливою також є співпраця із RHF.

3. Різноманітні гуманітарні проєкти по всьому світу, що реалізуються через CERF у таких державах, як: Острови Гренада та Сент-Вінсент і Гренадини, Ліван, Сектор Гази, Демократична Республіка Конго, Нігерія, Сахель, Судан, М'янма, Сирія, Ефіопія, Демократична Республіка Ємен,

Центральноафриканська Республіка, Сомалі, Південний Судан, Афганістан, мають багато спільних рис. Гуманітарні кризи у цих державах викликані у деяких випадках природними факторами, але передусім – військовими заколотами, воєнними конфліктами (збройними конфліктами, агресією) тощо.

4. Фінансування гуманітарної допомоги від ЄС ґрунтується на низці актів ЄС, що мають різну правову привиду. Йдеться, зокрема, про такі документи: «Настанови ЄС щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права» 2009 р.; Повідомлення Європейської комісії 2021 р. про гуманітарну діяльність ЄС: нові виклики; Керівні принципи ЄС 2024 р. щодо дітей і збройних конфліктів. Ці документи є своєрідними орієнтирами для здійснення гуманітарної діяльності. Безпосередньо ж кошти виділяються з бюджету ЄС, бюджету ЕЧНО, що запланований у програмі MFF ЄС на 2021-2027 роки. Особливе значення мають спеціальні інструменти гнучкості: SEAR, EGF, BAR, Flexibility Instrument, SMI.

5. У контексті діяльності, пов'язаної із гуманітарною допомогою на міжнародному рівні, досліджуються особливості діяльності гуманітарних партнерів ЄС. Наприклад, DG ECHO співпрацює із близько 200 партнерськими організаціями для надання гуманітарної допомоги по всьому світу: неурядовими організаціями (відносини між DG ECHO та його неурядовими партнерами регулюються Сертифікатом гуманітарного партнерства ЄС 2021 р.), міжнародними організаціями, включаючи агентства ООН (у межах такого партнерства укладаються спеціальні угоди), спеціалізованими установами держав-членів (відносини регулюються, зокрема, Регламентом Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги).

6. Гуманітарна допомога від ЄС, як і від будь-якого іншого донора може бути у грошовій та негрошовій формі. *Грошова допомога ЄС у вигляді грошових переказів не є популярною формою, але має місце. Це питання в роботі досліджується з урахуванням Висновку Ради ЄС щодо спільних принципів багатоцільової грошової допомоги, Спільної заяви донорів про гуманітарні*

грошові перекази (JDS), Спільного донорського підходу до програмування гуманітарних грошових коштів (CDA), 10 загальних принципів багатоцільової грошової допомоги для задоволення гуманітарних потреб Ради ЄС 2015 р., Системи фінансової прозорості (FTS), Тематичний політичний документу Європейської Комісії щодо грошових переказів.

7. Гуманітарна діяльність Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC) та національних товариств у країнах, куди надходить гуманітарна допомога, оцінюється досить критично, незадовільно. Передусім юридично та політично необґрунтованою є співпраця IFRC з російським і білоруським товариствами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Констатовано, що у умовах повномасштабної війни гуманітарні місії IFRC в Україні є проблемними, такими, що дискредитують високу місію самої організації.

ВИСНОВКИ

У дисертації комплексно досліджено питання адміністративно-правового регулювання гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану, наведено теоретичні та практичні узагальнення. Виконано наукові завдання щодо: здійснення теоретико-правового аналізу міжгалузевої юридичної природи відносин, пов'язаних із гуманітарною допомогою; висвітлення механізму адміністративно-правового регулювання надання, отримання, обліку та використання гуманітарної допомоги; міжгалузевого аналізу правового режиму гуманітарної допомоги, наданої з міжнародних гуманітарних фондів. У межах дослідження сформульовано науково-теоретичні рекомендації та пропозиції щодо удосконалення відповідного українського законодавства, сформульовані, зокрема, такі висновки.

1. Здійснено аналіз права на гуманітарну допомогу у кореляції із правом на життя та із санкціями, що застосовує світове співтовариство до рф чи/та пов'язаних суб'єктів через її агресію щодо України. Зроблено висновок про те, що складне питання співвідношення права на гуманітарну допомогу і відповідних міжнародних санкцій, має розглядатися у кожному конкретному питанні особливо ретельно. Ефективне реагування на випадки негативного впливу може слугувати гарантією того, що законна мета підтримання міжнародного миру і безпеки за допомогою санкцій, а не за рахунок задоволення потреб жертв відповідних конфліктів. Водночас потрібно усвідомлювати і зважати на той факт, що підсанкційні фізичні чи юридичні особи можуть під виглядом надання гуманітарної допомоги, таким шахрайським шляхом, обходити санкції і у реальності здійснювати свою підприємницьку діяльність. При цьому, як показує практика застосування санкцій проти рф, – вони не завжди є реальним та дієвим інструментом впливу на агресора.

2. Проаналізовано такі суміжні поняття, як: безоплатна допомога, гуманітарна допомога, благодійна допомога, донорська допомога, пожертва,

волонтерська допомога, спонсорство, меценатство, дарування, фандрайзинг, краудфандінг. Констатовано, що більшість із зазначених понять тією чи іншою мірою можуть перетинатися із гуманітарною допомогою. Водночас наголошено, що не є гуманітарною допомогою різні види державної допомоги.

3. Спростовано підхід про розуміння гуманітарної допомоги як виду благодійної допомоги. Адже можливим є надання гуманітарної допомоги окремими державами чи міжнародними неурядовими організаціями і це не буде благодійністю у розумінні Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Власне через специфічний суб'єктний склад складним є питання можливості визнання гуманітарної допомоги благодійністю. Вважаємо, що у певних випадках гуманітарна допомога може бути благодійною допомогою, однак у більшості випадків – це два самостійні види безоплатної допомоги.

4. Досліджено поняття гуманітарні місії, миротворчі місії (операції), гуманітарні операції та гуманітарні інтервенції (гуманітарні війни). Доведено, що миротворчі місії (операції) – є найширшою категорією. В той час, як гуманітарні місії та гуманітарні операції здійснюються в межах цих миротворчих місій чи операцій. У сучасних умовах глобальних катаклізмів і військових конфліктів, особливо враховуючи фактор російсько-української війни, видається важливим чітко розмежування зазначених понять. Адже залежно від їх виду, мають застосовуватися відповідні міжнародно-правові та національні нормативно-правові акти. Задля дотримання принципу верховенства права, а саме його стрижневого елемента – юридичної визначеності – і є необхідним чітко формулювання і розмежування аналізованих понять. Гуманітарні ж інтервенції (війни) вважаємо за явище, яке може мати позитивний характер, але, на наше глибоке переконання, він них варто відмовитися і послуговуватися існуючими механізмами гуманітарних та миротворчих операцій і місій.

5. Проаналізовані суб'єкти відносин у сфері гуманітарної допомоги: донори, отримувачі і набувачі. На підставі аналізу чинного законодавства та практики зроблено висновок про необхідність поширення статусу отримувача гуманітарної допомоги на фізичних осіб.

6. Проаналізовано відповідні нормативно-правові акти, у яких містяться переліки принципів гуманітарної допомоги. Визначено ті, що залишаються і понині актуальні, так і ті, що наразі не відповідають меті надання гуманітарної допомоги. Акцентовано на тому, що сприяння та забезпечення дотримання цих принципів мають важливе значення для ефективної гуманітарної координації та ефективного гуманітарного реагування. Визначено, що в сучасних умовах перелік поділ принципів гуманітарної допомоги на основні (керівні) та додаткові (факультативні) втратив свою актуальність. У зв'язку із чим обґрунтовано необхідність доповнити перелік і визначити їх як основні й іншими принципами.

7. Сформовано такий узагальнений перелік принципів гуманітарної допомоги: 1) гуманність; 2) нейтральність; 3) неупередженість; 4) незалежність; 5) добровільність; 6) єдність; 7) універсальність; 8) координація; 9) якість; 10) ефективність; 11) підзвітність; 12) різноманітність партнерських відносин; 13) забезпечення захисту. За умови комплексного застосування всіх зазначених принципів можливим буде досягнення мети гуманітарної допомоги.

Зазначено, що таке явище, як конкуренція принципів гуманітарної допомоги, є небезпечним і таким, що може загрожувати всій системі надання гуманітарної допомоги. Суб'єкти надання гуманітарної допомоги мають створювати такі умови, аби досягти балансу і мати можливість дотриматися і застосування всі принципи гуманітарної допомоги.

8. Принципи гуманітарної допомоги потрібно відмежовувати від її мети, цілей та стандартів. Принципи надання гуманітарної допомоги – це інструмент як саме, за допомогою яких керівних засад має здійснюватися діяльність у сфері гуманітарної допомоги. Тоді як її цілями є відповідні вектори цієї діяльності.

Констатовано, що мета – це бажаний результат, недосяжний за певний проміжок часу, але доступний для досягнення в майбутньому; ціль – це кінцевий результат, на досягнення якого спрямовані зусилля суб'єкта діяльності.

9. Проаналізовано відповідні стандарти здійснення гуманітарної допомоги. Основними стандартами надання гуманітарної допомоги є: Гуманітарна хартія та базові стандарти надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного конфлікту; Мінімальні стандарти у сфері надання медичної допомоги; Кодекс поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця і неурядових організацій (НУО) при наданні допомоги у випадку стихійних лих і катастроф; Мінімальні стандарти щодо забезпечення тимчасовим житлом, організації розміщення і непродуковольчої допомоги; Мінімальні стандарти водопостачання, санзабезпечення та сприяння дотриманню гігієни; Мінімальні стандарти освіти: готовність, програма, відновлення; Мінімальні стандарти продовольчої безпеки.

Основні гуманітарні стандарти якості та підзвітності – це добровільний кодекс, який описує основні елементи принципової, підзвітної та якісної гуманітарної діяльності. Ці стандарти є глобально визнаним, вимірюваним стандартом. Вони сприяють справедливим та партнерським відносинам між людьми та громадами та тими, хто працює над їхньою підтримкою. Їх мета – вирішити проблему нерівності сил. Вони можуть бути застосовані усіма, хто індивідуально або колективно працює над підтримкою людей та громад. Вони можуть бути використані як орієнтир для: підвищення спроможності людей та громад, що постраждали від кризи, оцінювати, контролювати та впливати на діяльність організацій, що їх підтримують; покращення якості та підзвітності організацій та їхньої роботи; оцінки та верифікації продуктивності та ефективності роботи організацій та демонстрації їх прогресу на шляху до досягнення зобов'язань; сприяння колективним зусиллям забезпечення якості та підзвітності гуманітарного реагування.

10. Механізм адміністративно-правового регулювання являє собою сукупність взаємопов'язаних правових засобів і способів, покликані задовольняти інтереси всіх суб'єктів адміністративних та інших публічних правовідносин. У цьому контексті слід зважати на публічний інтерес, носієм якого є держава, органи державної влади та місцевого самоврядування, уповноважені ними підприємства, установи, організації. Практичне застосування механізму адміністративно-правового регулювання відносин, зокрема тих, що пов'язані із гуманітарною допомогою, спрямовується на забезпечення реалізації та дотримання інтересів суб'єктів відповідних правовідносин. Похідними від таких інтересів є інтереси власне громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які використовують у кінцевому рахунку гуманітарну допомогу. Очевидно, що від того, на скільки дієвим є механізм адміністративно-правового регулювання, залежить ефективність і у підсумку – результативність адміністративно-правового регулювання.

11. Правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги передбачено, зокрема, ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу» та низкою підзаконних нормативно-правових актів. Після запровадження карантинних заходів у зв'язку із гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, з 2020 р. і з лютого 2022 р., у зв'язку із запровадженням воєнного стану, до вітчизняного законодавства з питань ввезення/пересилання на митну територію України товарів (предметів) гуманітарної допомоги зазнавало неодноразових змін. Це було викликано потребою спрощення митних формальностей з метою більш оперативної доставки гуманітарної допомоги її отримувачам. І такі зміни, доповнення, нові норми стосувалися конкретно питань гуманітарної допомоги саме в тих чи інших умовах. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 р. № 153 «Про перелік товарів критичного імпорту» (втратила чинність у 2024 р.).

12. Досліджено положення деяких галузевих нормативно-правових актів, що не поширюються на правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги. Наприклад, у Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953, встановлено, що на період воєнного стану положення Порядку митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22.03.2000 р. № 544, та Порядку взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України «Про гуманітарну допомогу», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. № 241, не застосовуються до товарів, пропуск яких здійснюється відповідно до Порядку № 953.

13. Для максимально безперешкодного ввезення гуманітарної допомоги на митну територію України слід дотримуватись всіх митних формальностей і митних процедур ще до початку перетику державного кордону. Задля цього Державна митна служба України рекомендує завчасно забезпечувати сортування та групування гуманітарного вантажу (це дозволяє більш організовано проходити митний контроль, оскільки можуть бути задіяні різні контролюючі органи). Також слід звертати особливу увагу на товаросупровідні документи на товари (предмети) гуманітарної допомоги (внесення до декларації інформації, що не відповідає дійсності, що не може бути підтверджена, може кваліфікуватися як порушення митного законодавства. Наприклад, декларація містять неправдиві відомості щодо відправника товару, а також характеру вантажу. Такі дії кваліфікуються як адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 483 МК України). Також перевіряється інформація про отримувача гуманітарної допомоги, що зазначена в декларації. Приміром, працівники Державної прикордонної служби можуть зв'язатися із вказаним у декларації отримувачем з метою з'ясування того, чи він очікує таку гуманітарну допомогу. Якщо отримувач не підтверджує цього, що вже працівники

Державної митної служби України вилучають такий товар і складають протокол про порушення митних правил. Важливо також пам'ятати про необхідність декларування та внесення інформації про товари (предмети) гуманітарної допомоги до автоматизованої системи реєстрації гуманітарної допомоги (відповідно до Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 927). Трапляються випадки ввезення незадекларованої гуманітарної допомоги. Мета такого ввезення може бути різною: подальша реалізація з метою отримання прибутку; можливі випадки, коли вантаж доукомплектовувався після формування та завантаження декларації і щось не включили у декларацію. У будь-якому випадку це є порушенням. Наприклад, згідно із наданими товаросупровідними документами на територію України ввозилася гуманітарна допомога, зокрема, ліки, але в митній декларації інформація про ліки була відсутня, тому вони підлягали вилученню.

На етапі доставки товарів гуманітарної допомоги до місця призначення важливо отримати підтверджувальні документи, фото-, відео-фіксацію, що може свідчити про те, що до отримувача вантаж доставлено.

14. У контексті міжнародних правовідносин та адміністративно-правових відносин особлива увага приділяється питанням функціонування та діяльності міжнародних та українських складів (хабів) гуманітарної допомоги. Такі склади практично продемонстрували своє надважливе значення, починаючи з лютого 2022 р., коли в Україну почали надходити численні гуманітарні вантажі без вказівки їх отримувача. З метою найбільш оптимального приймання та подальшого розподілу гуманітарної допомоги Указом Президента України «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань» від 02.03.2022 р. № 93/2022 утворено Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, з яким оперативно почали взаємодіяти представники обласних військових адміністрацій. Згодом відповідні координаційні штаби почали створюватися на рівні областей. Такі штаби працювали і надалі

працюють з різними благодійними фондами, бізнесом та громадянами. Особливе значення мають контрольні заходи з боку органів державної влади за діяльністю таких штабів, адже є проблеми ввезення, перерозподілу та обліку гуманітарної допомоги. Задля вирішення цих та інших проблем з квітня 2024 р. передбачено виключно електронне декларування гуманітарної допомоги та її облік. Це було зроблено, зокрема, з тією метою, аби отримувач отримував саме ту допомогу і в тому обсязі, що задекларовано.

15. На час відсутності офіційної інформації про реалізацію експериментальних проєктів гуманітарної допомоги (зокрема, гуманітарної допомоги для критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) і гуманітарної допомоги, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів) складно оцінити наслідки фінансування таких проєктів переважно за рахунок міжнародної технічної допомоги. Слід враховувати той факт, що іноземні донори такої допомоги мають повну звітну інформацію про стан наявного в Україні критично важливого промислового обладнання, розташування розподільних систем тощо. У випадку розголошення такої інформації, вона може бути використана не на користь України.

16. В Україні гостро стоїть питання *нецільового використання гуманітарної допомоги та незаконного використання гуманітарної допомоги*. Тут особливе значення має налагоджена співпраця, зокрема, таких органів, як НАЗК, Бюро економічної безпеки, Державної митної служби України, міністерств, інших органів державної влади та місцевого самоврядування.

17. Непоодинокими є випадки ввезення в Україну товарів гуманітарної допомоги неналежної якості, небезпечних (наприклад) прострочених товарів тощо, її повернення, списання, утилізація. Якщо під час здійснення контролю товарів (предметів) гуманітарної допомоги явних ознак непридатності до споживання та загрози життю і здоров'ю населення, а також довкіллю не виявлено, вантаж пропускається до місця призначення для остаточного

встановлення якості та придатності до споживання. Очевидно, що при ввезені тон гуманітарної допомоги, серед якої продукти харчування, одяг, взуття, що були у вжитку, практично неможливо перевірити кожну одиницю. Так такі товари потрапляють на митну територію України. Далі отримувач гуманітарної допомоги може відмовитись від її отримання. Виникає питання: у межах яких правовідносин може бути реалізовано таке право? Скоріш за все тут включається механізм адміністративно-правового регулювання. Водночас є й митні правовідносини.

18. Гуманітарна допомога є важливим заходом допомоги та захисту людей, які опинились у кризовій ситуації в силу об'єктивних причин та обставин. Зрозуміло, що держава, яка зацікавлена у залученні гуманітарної допомоги, має створити умови для донорів (надавачів) такої допомоги. Якщо надавач має бажання та можливості допомогти, то держава щонайменше має сприяти реалізації такого прагнення. Йдеться, зокрема, про спрощення процедур митного оформлення гуманітарної допомоги (якщо вона надходить ззовні) та недопущення додаткового податкового навантаження на надавачів й отримувачів гуманітарної допомоги. У цьому контексті позитивно оцінюються норми ПК України, які встановлюють податкові пільги та звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних із гуманітарною допомогою (зокрема, п. «в» підпункт 135.2.1.6 п. 135.2 ст. 135; п. 197.11 ст. 197; абз. 3 п. 197.2 ст. 197; підпункт 213.3.9 п. 213.3 ст. 213 ПК України; підпункт 14.1.212 п. 14.1 ст. 14; підпункт 170.7.1 п. 170.7 ст. 170; підпункт в) п. 216.3 ст. 216).

19. Відповідно до законодавства, що регулює діяльність неприбуткових організацій, використання їхніх доходів (прибутків) має корелюватися із реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених їх установчими документами. В іншому випадку є ризик того, що організація втратить статус неприбуткової. Водночас, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану неприбутковим організаціям дозволено робити відхід від цього положення і здійснювати передачу майна, надання послуг,

використання доходів (прибутків) для фінансування видатків, не пов'язаних з реалізацією мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами таких організацій. Це є можливим, якщо робиться в інтересах національної безпеки та оборони. У п. 63 підрозділу 4 розділу XX ПК України чітко визначено яким суб'єктам можна передавати майно, надавати послуги, на користь яких суб'єктів можна використовувати доходи (прибутки) неприбуткової організації. Подібна норма стосується й резидентів Дія Сіті (п. 63¹ підрозділу 4 розділу XX ПК України). Важливо, що у перелічених нормах йдеться саме про податкові пом'якшення, враховуючи норми Закону України «Про гуманітарну допомогу», зокрема, ст. 6. І тут слід чітко розмежовувати гуманітарну допомогу та благодійну допомогу та правове регулювання відповідних правовідносин.

20. Цілі сталого розвитку, проголошені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. № 722/2019, прийнятому на виконання Резолюції Генасамблеї ООН 70/1 2015 р., на сьогодні не можуть бути досягнуті повною мірою, оскільки і в ООН їх досягнути не можуть. І на додачу у державі, де введено режим воєнного стану, навряд чи це можна досягнути, як те планувалося. Водночас, попри складну ситуацію, що має місце в Україні, й надалі ведеться робота по досягненню Цілей сталого розвитку. Так, Кабінетом Міністрів України у 2024 р. визначено завдання щодо досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року та індикатори їх досягнення. Тож Україна все ж таки рухається шляхом досягнення визначених Цілей.

21. Нині загострюється питання міжнародного співробітництва, міжнародних та адміністративних правовідносин у контексті надання гуманітарної допомоги від ООН. Так, через ОСНА, пожертви спрямовуються до глобальних об'єднаних фондів, які управляються ОСНА, та призначені для вирішення кризових ситуацій. Саме ООН керує коштами та надає їх неурядовим громадським організаціям, організаціям Червоного Хреста/Червоного Півмісяця

та агентствам ООН, які працюють на місцях, щоб допомогти людям, які найбільше потребують допомоги. ООН виступає свого роду посередником між тими, хто перебуває у кризових ситуаціях, і тими, хто готовий їм допомогти та підтримувати. ОСНА співпрацює з іншими фондами та донорами: CERF, CBPL, RHF.

22. Різноманітні гуманітарні проєкти по всьому світу, що реалізуються через CERF у таких державах, як: Острови Гренада та Сент-Вінсент і Гренадини, Ліван, Сектор Гази, Демократична Республіка Конго, Нігерія, Сахель, Судан, М'янма, Сирія, Ефіопія, Демократична Республіка Ємен, Центральноафриканська Республіка, Сомалі, Південний Судан, Афганістан, мають багато спільних рис. Гуманітарні кризи у цих державах викликані у деяких випадках природними факторами, але передусім – військовими заколотами, воєнними конфліктами (збройними конфліктами, агресією), протистоянням між легітимною владою (законно обраною чи/та законно призначеною) та її противниками, посадовими особами, працівниками, задіяними на публічній службі.

Жодних резервних фордів у державі не вистачить для фінансування гуманітарних проблем. Публічні фінанси, кошти, що виділяються у межах різноманітних міжнародних, міждержавних місій, спрямовані на допомогу тим, хто потребує допомоги. Водночас, є ситуації, за яких держави самі створюють гуманітарні проблеми, за яких їх громадяни потребують додаткової допомоги. Єдине, що може вплинути на вирішення ситуації, – це лише політичні рішення керівництва конфліктуючих держав чи влади всередині однієї держави. Проте є держави (наприклад, Україна), де вирішення гуманітарних проблем не залежить виключно від політичної волі представників нашої влади, і це треба чітко розуміти. Україна, як отримувач гуманітарної допомоги від ООН, є не типовою державою, якщо порівнювати із державами, проблеми яких ми розглянули, але посилена допомога нашій державі та громадянам потрібна і надалі.

23. Критично оцінюються положення ст. 214 Лісабонського договору (Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС) про те, що «операції з гуманітарної допомоги проводяться згідно з принципами міжнародного права та згідно з принципами неупередженості, нейтральності та недискримінації». Дана норма є де в чому недолугою, оскільки включення принципу недискримінації значною мірою в одних випадках обмежує, а в інших – зобов'язує ЄС надавати гуманітарну допомогу. Водночас, очевидно, що надання такої допомоги, планується відповідно до можливостей ЄС та держав-членів. У випадку виникнення між такими державами конфлікту щодо надання/не надання допомоги третій державі, держава-член ЄС завжди зможе апелювати до порушення принципу недискримінації.

24. Розглядаються особливості надання та отримання гуманітарної допомоги від ЄС. Європейська Комісія підтримує фінансування проектів і поширення знань міжнародного гуманітарного права та адвокації в країнах, які постраждали від конфлікту (наприклад, Сирія, Палестина, Ємен, Ірак, Сирія, Ефіопія, Нігерія, Демократична Республіка Конго, Колумбія та Україна). Україна у переліку держав, громадяни якої постраждали (і продовжують страждати) від конфлікту, у переліку держав, які проголосували проти резолюції ООН 24.02.2025 р., адже Конго, Афганістан, Центральноафриканська Республіка, Судан, які гуманітарно підтримуються ООН та ЄС, проголосували проти резолюції ООН щодо третьої річниці російської війни «Просування всеосяжного, справедливого і тривалого миру в Україні» 24.02.2025 р.

25. Аналізуються «Настанови ЄС щодо сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права» (EU guidelines on the promotion of compliance with international humanitarian law) 2009 р., які встановлюють оперативні інструменти ЄС для сприяння дотриманню міжнародного гуманітарного права через його відносини з рештою світу; Повідомлення Європейської комісії 2021 р. про гуманітарну діяльність ЄС: нові виклики, ті самі принципи, де підкреслюється, наскільки для ЄС є важливим просування та

застосування міжнародного гуманітарного права у центрі своєї зовнішньої діяльності; Керівні принципи ЄС 2024 р. щодо дітей і збройних конфліктів, спрямовані на захист дітей від наслідків збройних конфліктів і забезпечення відповідальності за злочини проти них.

Високо оцінено діяльність ЄС у напрямі гуманітарної підтримки України. Станом на січень 2025 р. Європейська Комісія виділила понад 1,1 млрд євро на гуманітарну допомогу, включаючи новий пакет – 148 млн євро, про який було оголошено у січні 2025 р.

26. У контексті діяльності, пов'язаної із гуманітарною допомогою на міжнародному рівні, досліджуються особливості діяльності гуманітарних партнерів ЄС. Наприклад, Генеральний директорат Європейської комісії з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO) співпрацює із близько 200 партнерськими організаціями для надання гуманітарної допомоги по всьому світу: неурядовими організаціями (відносини між DG ECHO та його неурядовими партнерами регулюються Сертифікатом гуманітарного партнерства ЄС 2021 р.), міжнародними організаціями, включаючи агентства ООН (у межах такого партнерства укладаються спеціальні угоди, які окреслюють загальні цілі та умови співпраці щодо надання фінансування партнерським організаціям. На практиці вони реалізуються через угоди про фінансування конкретних заходів), спеціалізованими установами держав-членів (відносини регулюються, зокрема, Регламентом Ради (ЄС) № 1257/96 від 20.06.1996 р. щодо гуманітарної допомоги).

27. Критично оцінюється гуманітарна діяльність Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC) та національних товариств у країнах, куди надходить гуманітарна допомога. Передусім юридично та політично необґрунтованою є співпраця IFRC з російським і білоруським товариствами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Констатовано, що у умовах повномасштабної війни гуманітарні місії IFRC в

Україні є проблемними, такими, що дискредитують високу місію самої організації.

28. Україна є активним суб'єктом міжнародних відносин, перебуває у процесі адаптації законодавства передусім до вимог європейського законодавства вже не одне десятиліття, ратифікує міжнародні договори, угоди, конвенції. У цьому контексті слід ретельно опрацьовувати та впроваджувати механізм й правові принципи надання й використання грошової допомоги Україні від Всесвітньої продовольчої програми ООН (United Nations World Food Programme, WFP), від Агентства ООН у справах біженців (the UN Refugee Agency, UNHCR). Профільним міністерством України слід розробляти відповідні дорожні карти реалізації гуманітарних проєктів в Україні в Україні у співпраці з міжнародними організаціями (ООН, Європейська комісія, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, ЄБРР, ОБСЄ тощо), урядовими донорами (уряди, урядові установи, агентства зарубіжних держав, посольства тощо), міжнародними фондами і програмами (наприклад, Глобальний фонд кліматичного партнерства (Global Climate Partnership Fund, GCPF), USAID), неурядовими організаціями (зокрема, благодійні фонди, громадські організації). У контексті політики нового президента США та його адміністрації, наразі складно аналізувати адміністративно-правові механізми надання, отримання та використання такої допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 10 Common Principles for MultiPurpose Cash-based Assistance to respond to Humanitarian Needs. URL: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/concept_paper_common_top_line_principles_en.pdf.
2. About CERF. URL: <https://cerf.un.org/about-us/who-we-are>.
3. AidEnergy – це єдине вікно координації енергетичної допомоги. URL: <https://energy-aid.mev.gov.ua/auth/login>.
4. Campbell David. Why Fight? Humanitarianism, Principles and Poststructuralism. Millennium: Journal of International Studies. Vol. 27. №. 3. 1998. PP 132-160. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230520455_7
5. Cash transfers. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/cash-transfers_en.
6. CERF. Contributions. URL: <https://cerf.un.org/our-donors/contributions>.
7. Children and armed conflict. Report of the Secretary-General. 3 June 2024. General Assembly Security Council. United Nations. URL: <https://www.un.org/unispal/document/unsg-report-children-and-armed-conflict-2023-3jun24/>
8. Chris Wheeler. The public interest we know it's important, but do we know what it means. AIAL FORUM No. 48. P.12-25. URL: <https://www5.austlii.edu.au/au/journals/AIAdminLawF/2006/2.pdf>.
9. Code of conduct of the ICRC. URL: <https://www.icrc.org/en/document/code-conduct-employees-icrc>
10. Common Donor Approach for humanitarian cash programming. URL: <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/common-donor-approach-feb-19.pdf>.

11. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on the EU's humanitarian action: new challenges, same principles. URL: <https://ec.europa.eu/echo/files/aid/hacommunication2021.pdf>.

12. Consolidated text: Council Directive 2009/132/EC of 19 October 2009 determining the scope of Article 143(b) and (c) of Directive 2006/112/EC as regards exemption from value added tax on the final importation of certain goods (codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/132/oj/eng>

13. Consolidated version of the Treaty on European Union – Title I – Common provisions – Article 3 (ex Article 2 TEU) (OJ C 202, 7.6.2016, p. 17). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:12016M003>

14. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

15. Convention Establishing an International relief Union (adopted 12 July 1927), 35 L.N.T.S. 249.

16. Core Humanitarian Standard on Quality and Accountability. URL: <https://psea.interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/Core%20Humanitarian%20Standard.pdf>.

17. Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning humanitarian aid. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996R1257:20090420:EN:PDF>.

18. Council Conclusions on Common Principles for Multi-Purpose Cash-Based Assistance to Respond to Humanitarian Needs. 22 June 2015. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10184-2015-INIT/en/pdf>

19. Council Conclusions on the update of the EU Guidelines on Children and Armed Conflict. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11296-2024-INIT/en/pdf%20>.

20. Council Regulation (EC) No 1186/2009 of 16 November 2009 setting up a Community system of reliefs from customs duty (Codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/1186/oj/eng>.

21. Council Regulation (EC) No 1257/96 of 20 June 1996 concerning humanitarian aid. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1996R1257:20090420:EN:PDF>.

22. Crisis and Emergency Response. URL: https://www.un.org/en/global-issues/crisis-and-emergency-response?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwna6_BhCbARIsALId2Z15JJxSI6UpDQZ0r82CsjiLQ5vWX5z2CrOZquv7aApfjxdeADrvXIgaAsC3EALw_wcB.

23. Daniel Wolf. Humanitarian Intervention. Michigan Journal of International Law. Volume 9. P. 333-366. 1988. URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1760&context=mjil>.

24. Dany C. Beyond Principles vs. Politics Humanitarian Aid in the European Union. ARENA Working Paper II. November. University of Oslo: ARENA Centre for European Studies, 2014. 26 p. URL: <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-working-papers/2014/wp11-14.pdf>.

25. DG ECHO e-learning on Humanitarian Food Assistance URL: <https://echo-elearninghfa.eu/>.

26. DG ECHO Humanitarian Aid Learning. URL: <https://academy.europa.eu/local/euacademy/pages/course/community-overview.php?title=dg-echo-humanitarian-aid-learning>.

27. DG ECHO Partners website: Learning and training. URL: <https://2014-2020.dgecho-partners-helpdesk.eu/learning-and-trainings>.

28. DG ECHO Thematic Policy Document No 3. Cash Transfers Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. March 2022. URL:

https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/thematic_policy_document_no_3_cas_h_transfers_en.pdf.

29. Donations from Crisis Relief go towards the United Nations' efforts to fund critical work in humanitarian crises around the world. URL: <https://crisisrelief.un.org/about>.

30. Elsuwege V. P., Orbie J. The EU's Humanitarian Aid Policy after Lisbon: Implications of a New Treaty Basis. EU Management of Global Emergencies: Legal Framework for Combating Threats and Crises, edited by Inge Govaere and Sara Poli, Brill Nijhoff, 2014. P. 21–46. URL: https://www.sieps.se/en/publications/2016/humanitarian-aid-policy-in-the-eus-external-relations-the-post-lisbon-framework-20163/Sieps_2016_3.pdf.

31. Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022. URL: https://nashigroshi.org/wp-content/uploads/2022/07/ukraine_review_2022_copy.pdf.

32. EU Children of Peace initiative. URL: https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/eu_children_of_peace_np_en.pdf.

33. EU Civil Protection Mechanism. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en.

34. EU Guidelines on promoting compliance with international humanitarian law (IHL). URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/04_hr_guidelines_humanitarian_en_0.pdf.

35. EU guidelines on the promotion of compliance with international humanitarian law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:ah0004>.

36. EU humanitarian partnership certificate 2021 – 2027. URL: <https://www.dgecho-partners-helpdesk.eu/ngo/humanitarian-partnership-2021-2027/eu-humanitarian-partnership-certificate-2021-2027>.
37. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Humanitarian principles. European Commission. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/who/humanitarian-principles_en.
38. European Consensus on Humanitarian Aid, 2007. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/who/european-consensus_en.
39. European Humanitarian Forum (Brussels, 21-23 Mar. 2022). URL: <https://se.ambafrance.org/European-Humanitarian-Forum-Brussels-21-23-Mar-2022>.
40. European Humanitarian Forum 2024. URL: <https://europeanhumanitarianforum.eu/>.
41. European Humanitarian Forum: Commission and Swedish Presidency set the goals for EU's humanitarian action. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1683.
42. Financial and Administrative Framework Agreement between the UN and the Commission (FAFA). URL: https://ec.europa.eu/health/ph_international/documents/un_ec_fafa_en.pdf.
43. Financial Transparency System. URL: <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/index.html>.
44. Fletcher Tom. Global Humanitarian Overview 2025. URL: <https://www.unocha.org/publications/report/world/global-humanitarian-overview-2025-enarfres>.
45. Flexibility and special instruments. URL: [https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending/flexibility-and-special-instruments_en#:~:text=Solidarity%20and%20Emergency%20Aid%20Reserve%20\(S](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/spending/flexibility-and-special-instruments_en#:~:text=Solidarity%20and%20Emergency%20Aid%20Reserve%20(S%20EAR),-)
EAR),-

Maximum%20%E2%82%AC1.2&text=The%20aid%20from%20this%20instrument, or%20counter%20immediate%20health%20risks.

46. Funding for humanitarian aid. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/funding-evaluations/funding-humanitarian-aid_en.

47. Global Humanitarian Assistance Report 2024. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/global-humanitarian-assistance-report-2024_en.

48. Help people in need when crisis strikes. URL: https://crisisrelief.un.org/?_gl=1*d8k741*_ga*MTM4MDQ0MTM0NC4xNzMxNzc0MzMw*_ga_E60ZNX2F68*MTczMTc3NDMyOS4xLjAuMTczMTc3NDMyOS42MC4wLjA.

49. Humanism. The Britannica Dictionary. URL: <https://www.britannica.com/topic/humanism>

50. Humanitarian aid. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid_en.

51. Humanitarian partners. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/partnerships/humanitarian-partners_en.

52. Humanitarian principles and standards. URL: <https://higuide.elrha.org/humanitarian-parameters/humanitarian-principles-and-standards/>

53. Humanitarian principles in practice. Position paper. July 2016. 4 p. URL: <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/position-papers/humanitarian-principles-in-practice/2016-humanitarian-principles-in-practice.pdf>

54. International Humanitarian Law. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/international-humanitarian-law_en.

55. Inviting Non-DAC Perspectives to the Funding Gap Discussion: the Need for a Paradigm Shift. URL: https://europeanhumanitarianforum.eu/files/system-files/Benlahsen_Rodier_Non-DAC_Policy_Brief_334_vFinalLogoEU-1.pdf.

56. J.L. Holzgrefe and Robert O. Keohane Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas. Cambridge University Press, 2003. URL: <https://www.cambridge.org/ua/universitypress/subjects/law/human-rights/humanitarian-intervention-ethical-legal-and-political-dilemmas?format=PB>

57. Joint Donor Statement on Humanitarian Cash Transfers. URL: <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/03/190329cash-donor-statement-1.pdf>.

58. Judgment in Case T-400/10 Hamas v Council. The Court annuls, on procedural grounds, the Council measures maintaining Hamas on the European list of terrorist organisations. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-12/cp140178en.pdf>.

59. Judgments in Cases C-599/14 P and C-79/15 P Council v Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) and Council v Hamas. The Court of Justice declares that the General Court should not have annulled Hamas' retention on the European list of terrorist organisations and refers the case back to the General Court. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2017-07/cp170085en.pdf>.

60. Kristin Bergtora Sandvik, Katja Lindskov Jacobsen and Sean Martin McDonald. Do no harm: A taxonomy of the challenges of humanitarian experimentation. P. 319-344. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/article/do-no-harm-a-taxonomy-of-the-challenges-of-humanitarian-experimentation/21D82019D70985DEE475DBBBDE60D192>

61. List of IO Partners of DG ECHO. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/ebbcfb81-71bf-48a7-b934-edbc7256713f_en?filename=List%20of%20IOs%20partners%2011.06.2024.pdf.

62. List of Member State Specialised Agencies partners of DG ECHO. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/1ec9a7c2-6eaa-40dc-8a78-33d41fb0c1a0_en?filename=MSSA%20february%202023.pdf.

63. List of Non-Governmental Organisations certified as EU Humanitarian partners for the period 2021- 2027. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/document/download/d57eb909-dca7-4c76-908a-b40d012aa022_en?filename=List%20of%20certified%20NGOs%2008.11.2024.pdf.

64. Luopajarvi K. Is there Obligation of States to Accept International Humanitarian Assistance to Internally Displaced Persons under International Law? *International Journal of Refugee Law*. 2003. Vol. 15. P. 698-700.

65. Mackintosh K. The principles of humanitarian action in international humanitarian law, HPG Report 5. Published March 2000. URL: <https://www.cmi.no/file/1865-The-Principles-of-Humanitarian-Action-in-International-Humanitarian-Law.pdf>.

66. Meaning of fundraising in English. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fundraising>.

67. Multi-annual Financial Framework (MFF) 2021-2027. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/documents_en.

68. Multipurpose cash assistance for the population affected by military actions. URL: <https://help.unhcr.org/ukraine/uk/multi-purpose-cash-assistance-programme-for-idps/>.

69. New €148 million EU humanitarian aid package for Ukraine: European Commission – Press release. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_244/IP_25_244_EN.pdf.

70. OCHA on Message: Humanitarian Principles. July 2022. 2 p. URL: https://www.icvanetwork.org/uploads/2023/06/OOM_Humanitarian-Principles_Eng.pdf.

71. Pooled Fund impact stories. URL: https://pooledfunds.impact.unocha.org/?_gl=1*1th6jyf*_ga*MTM4MDQ0MTM0NC

4xNzMxNzc0MzMw*_ga_E60ZNX2F68*MTczMTc3NDMyOS4xLjEuMTczMTc3
NzA5Mi42MC4wLjA.

72. Q&A - EU Children of Peace: EU supports education projects for children in emergencies. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/memo_15_5585.

73. Regulation (EU) 2024/1620 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2024 establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) No 1094/2010 and (EU) No 1095/2010 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1620&qid=1725236389703>.

74. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and the Council of 29 February 2024, establishing the Ukraine Facility. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R0792>.

75. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 68/262. Territorial integrity of Ukraine. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n13/455/17/pdf/n1345517.pdf>.

76. Rysaback-Smith H. History and Principles of Humanitarian Action. Turkish Journal of Emergency Medicine. 2015. № 15. P. 5-7. URL: https://www.researchgate.net/publication/288251322_History_and_Principles_of_Humanitarian_Action.

77. Sargeant A., Shang J. Fundraising principles and practice. Third edition. New Jersey. 2024. 755 p.

78. Sophie Huvé and Dr Rebecca Brubaker. UN Sanctions and Humanitarian Action Policy Memo 2/4. The Notion of «Humanitarian Activities». March 2022. United Nations University. New York, USA. 6 p. URL: <https://collections.unu.edu/eserv/UNU:8747/UNSHA-PolicyMemo2.pdf>.

79. Sophie Huvé and Dr Rebecca Brubaker. UN sanctions and humanitarian action: review of past research and proposals for future investigation. January 2021.

United Nations University. New York, USA. 22 p. URL: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:7895/UNSHA_ScopingPaper_FINAL_WEB.pdf.

80. Sophie Huvé and Dr Rebecca Brubaker. UN Sanctions and Humanitarian Action Policy Memo 4/4. Sanctions and international humanitarian law: the forgotten story. March 2022. United Nations University. New York, USA. 13 p. URL: <https://collections.unu.edu/eserv/UNU:8749/UNSHA-PolicyMemo4.pdf>.

81. Stoffels R. A. Legal Regulation of Humanitarian Assistance in Armed Conflict: Achievements and Gaps / R. A. Stoffels // IRRC September. 2004. Vol. 86. № 855. P. 515–546. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S1560775500181027a.pdf>

82. The Commission communication on the EU's humanitarian action, Brussels, 10.03.2021. URL: <https://ec.europa.eu/echo/files/aid/hacommunication2021.pdf>.

83. The Electric Energy matchmaking Forum. URL: <https://een-humanitarian-corridor-for-ukraine.b2match.io/>.

84. The European Consensus on Humanitarian Aid. Signed by the Council, European Parliament and European Commission in 2007. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/who/european-consensus_en

85. The Global Humanitarian Overview 2025. URL: <https://www.unocha.org/publications/report/world/global-humanitarian-overview-2025-enarfres>.

86. To the Financial Monitoring Service for the Humanitarian Response Plan for Ukraine 2024 (unocha.org). URL: <https://fts.unocha.org/plans/1177/summary>.

87. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution 70/1 adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf>.

88. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT>.

89. Ukraine-HNRP-2024-Humanitarian-Needs-and-Response-Plan-EN-20240110.pdf. План гуманітарних потреб і реагування. Україна. Цикл гуманітарних програм 2024. 130 с. URL: <https://www.unhcr.org/ua/media/ukraine-hnrp-2024-humanitarian-needs-and-response-plan-en-20240110-pdf>.

90. UNILC Report on the work of its sixty-third session, draft article 9(2). The Work of the International Law Commission, 2007–2011: Progress and Prospects. URL: <https://doi.org/10.5305/amerjintlaw.106.2.0322>.

91. UNILC, ‘Fourth Report on the protection of persons in the event of disasters by Eduardo Valencia-Ospina, Special Rapporteur’ (11 May 2011). UN Doc A/CN.4/643.

92. United Nations World Food Programme. URL: <https://www.wfp.org/emergencies/ukraine-emergency>.

93. United Nations World Food Programme. URL: <https://www.wfp.org/funding-and-donors>.

94. United Nations: Secretary-General presents his annual report to General Assembly. URL: <https://press.un.org/en/1999/19990920.sgsm7136.html>.

95. United24. Офіційний вебсайт урядової платформи в Україні. URL: <https://u24.gov.ua/uk/impact-report/intro>.

96. UNOCHA. URL: https://www.unocha.org/we-fund?_gl=1%2A1sm2l4j%2A_ga%2AMTM4MDQ0MTM0NC4xNzMxNzc0MzMw%2A_ga_E60ZNX2F68%2AMTczMTc3NDMyOS4xLjEuMTczMTc3Njg4OC42MC4wLjA.

97. US freezes almost all foreign aid. URL: <https://edition.cnn.com/2025/01/24/politics/us-freezes-foreign-aid/index.html>.

98. Working with DG ECHO as a UN agency (2014 – 2020). URL: <https://2014-2020.dgecho-partners-helpdesk.eu/unfafa/partnership-agreements/the-fafa>.

99. Working with DG ECHO as member states' specialized agencies (2021 – 2027). URL: <https://www.dgecho-partners-helpdesk.eu/mssa/partnership>.

100. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. / [Остапенко О.І. Ковалів М.В., Єсімов С.С. та ін.]; [Вид. 2-е, доп.] Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.

101. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник: у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Гулак та ін.; за заг. ред. В. Галуцька, В. Фелика. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.

102. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регламентації гуманітарної допомоги в державах Європейського Союзу. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32872.pdf>.

103. Аналітичний звіт. Проблемні питання у сфері здійснення гуманітарної допомоги в Україні. Аналітичний звіт сформовано командою урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» станом на 26 червня 2018 р. URL: https://www.rpk.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/TAC_HumAid_consolidated_fin-vidredagovano.pdf.

104. Андрощук Б. Гуманітарний сектор в Україні: уроки, пройдені за рік повномасштабної війни. Українська правда. 28 лютого 2023 року. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/28/253104/>.

105. Антонова Т.Л. Адміністративно-правове регулювання поведження з відходами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 244 с.

106. Антонович М.М. Право на гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту і відповідальність за його порушення згідно з міжнародним правом. Наукові записки. Том 168. Юридичні науки. 2015. С. 93-97. URL:

<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0fb9d1e1-7e46-406e-9883-3f3adcc9dc1a/content>.

107. Балдинюк О.В. Захист уразливих груп населення під час громадянської війни в Боснії і Герцеговині та Хорватії в рамках миротворчого втручання ООН. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2000. Вип. 4. С. 62-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2000_4_9.

108. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 86. Частина 5. С. 218-222.

109. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ООН та гуманітарні фонди у світі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 825-830. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/139.pdf>.

110. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ЄС у світі: сучасні практики та виклики. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 411-418.

111. Бесєдін І.О. Принципи гуманітарної допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 491-496.

112. БЕБ повідомило про підозру директору компанії, що продавала військову амуніцію, ввезену під виглядом гумдопомоги. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-povidomylo-pro-pidozru-dyrektoru-kompanii-shcho-prodavala-viiskovu-amunitsiiu-vvezenu-pid-vyhliadom-humdopomohy>.

113. Біда О.А., Блага А.Б., Мартиненко О.А., Статкевич М.Г. Гуманітарна катастрофа чи гуманітарна голка – дві сторони однієї медалі: доступ до гуманітарної допомоги в умовах збройного конфлікту на сході України. За заг. ред. А.П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 60 с. URL: <https://www.helsinki.org.ua/publications/humanitarna-katastrofa-chy-humanitarna-holka-dvi-storony-odnijeji-medali-dostup-do-humanitarnoji-dopomohy-v-umovah-zbrojnoho-konfliktu-na-shodi-ukrajiny/>.

114. Бліхар М. Адміністративно-правові засоби захисту публічного інтересу. *Юридичний вісник*. 2021. № 3. С. 41-48.

115. Бобровицький А., Гавриленко Н., Гончарук А., Ус І., Широкий Г., Юлдашев Р. Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України: аналіт. доп.; за заг. ред. М. Паламарчука. Київ: НІСД, 2023. 76 с.

116. Бондаренко О.С., Савчук В.О. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 359-362. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/87.pdf.

117. Бригінець О.О. Особливості забезпечення фінансової безпеки України в умовах кризи економіки. Проблеми реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в Україні: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 8 жовтня 2024 року / відп. ред. А.Ю. Олійник, Ю.В. Оніщик. Київ: КНУТД, 2024. С. 162-165.

118. Бригінець О.О., Пашинський А.П. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Том 2. Випуск 83. С. 332-338.

119. Висновок антикорупційної експертизи проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо отримання критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) у вигляді гуманітарної допомоги». URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antykoriupciynoi-ekspertyzy-proektu-postanovy-kabinetu-ministriv-ukrainy-deyaki-pytannya-realizatsii-eksperymentalnogo-proektu-schodo-otrymannya-krytychno-vazhlyvogo-promyslovogo-obladnannya-zasobiv-vyrobnyststva-u-vyglyadi-gumanitarnoi-dopomogy/>.

120. Височан О.О. Особливості облікового відображення благодійної допомоги у неприбуткових небюджетних організаціях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2014. № 794. С. 139-144.

121. Гаврік Р., Галус О. Прикладні питання здійснення державного контролю у сфері господарської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 8. С. 318-322. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/69881/1/311002-Текст%20статті-718900-1-10-20240904.pdf>.

122. Генасамблея ООН ухвалила дві версії резолюцій щодо війни в Україні – українську та американську. Деталі. URL: <https://www.holosameryky.com/a/oon-golosue-za-resolucii-po-ukraini/7986239.html>.

123. Гогоша О., Кучик О. Концепція «гуманітарної операції» в теорії міжнародних відносин. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. Випуск 37. Частина 3. С. 28-34. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/151-351-1-PB.pdf>

124. Головка В.В. Гуманітарні конвої росії в Україні 2014-2020. *Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с.* URL: http://www.history.org.ua/?termin=gumanitarni_konvoji.

125. Грибан О.Г. Діяльність Українського товариства Червоного Хреста (20-ті – 30-ті роки XX століття): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01. Київ, 2015. 22 с. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/8408/1/Gryban.pdf>.

126. Громовчук М.В., Белов Д.М. Принцип гуманізму, як основоположний принцип побудови сучасної правової держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2021. Випуск 65. С. 57-60.

127. Група 77. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B0_77.

128. Гуманітарна допомога: документальне оформлення, бухгалтерський облік, звітування. Настанови для ОГС. Київ: УНЦПД, 2022. 34 с.

129. Гуманітарна інтервенція або гуманітарна війна. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F

130. Гуманітарна Хартія і мінімальні стандарти при наданні гуманітарної допомоги Проект «Сфера» The Sphere Handbook 2011: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response (Ukrainian Edition). 470 с..

131. Державна система гуманітарної допомоги. URL: <https://customs.help.gov.ua/ukr/>.

132. Державний реєстр санкцій. URL: <https://drs.nsd.gov.ua/>.

133. Деякі питання взаємодії з Товариством Червоного Хреста України, іншими українськими неурядовими організаціями, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, для включення їх до переліку українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, та розгляду списків військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час: наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 18.06.2024 р. № 160. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0952-24#n8>.

134. Деякі питання визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 р. № 238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-2022-%D0%BF#Text>.

135. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. Офіційний вісник України. 2022. № 26. Ст. 1418.

136. Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 р. № 1190-р. Офіційний вісник України. 2024. № 110. Ст. 7064.

137. Деякі питання отримання гуманітарної та благодійної допомоги в умовах воєнного стану: наказ Міністерства охорони здоров'я від 12.03.2022 р. № 474 з подальшими змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0474282-22#Text>.

138. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 953. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text>.

139. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2023. № 2. С. 99-115. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.99-115>.

140. Ефективне урядування гуманітарною допомогою на рівні обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування. 12 с. URL: <https://www.rpk.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/efektyvne-uryaduvannya-gumdopomogoyu-ova-oms.pdf>.

141. Загальне адміністративне право України : підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 792 с.

142. Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с.

143. Звіт про використання доходів (прибутків) неприбуткової організації: наказ Міністерства фінансів України від 17.06.2016 р. № 553 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 28.04.2017 р. № 469). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0932-16#Text>.

144. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік. Київ, 2024. 52 с. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2023%20рік/Звіт%20про%20діяльність%20БЕБ%20за%202023%20рік.pdf>.

145. Звіт про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2024 рік. Київ, 2025. 72 с. URL: <https://esbu.gov.ua/storage/app/sites/32/2025/Zvit-ESBU-2024.pdf>.

146. Звіт Рахункової палати про результати фінансового аудиту Державної інспекції ядерного регулювання України: рішення Рахункової палати від 02.07.2024 р. № 31-3. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2024/31-3_2024/Zvit_31-3_2024.pdf.

147. Здійснено моніторинг 376 нормативно-правових актів, виявлено корупційні ризики у п'яти з них: результати антикорупційної експертизи НАЗК за березень 2024 р. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zdiysneno-monitoryng-376-normatyvno-pravovyh-aktiv-vyyavleno-koruptsiyni-ryzyky-u-p-yaty-z-nyh-rezultaty-antykoruptsiynoi-ekspertyzy-nazk-za-berezen/ю>

148. Зловживання з гумдопомогою і посвідченнями волонтерів: під підозрою подружжя експівробітників Червоного Хреста з Києва. URL: <https://suspilne.media/kyiv/783361-zlovzivanna-z-gumdopomogou-i-posvidcennami-volonteriv-pid-pidozrou-podruzza-eksspivrobitnikiv-cervonogo-hresta-z-kieva/>.

149. Зупинка американської допомоги: як це вдарило по гуманітарних організаціях в Україні. URL: <https://daycom.com.ua/news/zupinka-amerikanskoyi-dopomogi-yak-ce-vdarilo-po-gumanitarnih-organizaciyah-v-ukrayini>.

150. Зупинка транзиту російського газу: Фіцо погрожує залишити Україну без гуманітарної допомоги. URL: <https://espresso.tv/svit-zupinka-tranzitu-rosiyskogo-gazu-fitso-pogrozhue-zalishiti-ukrainu-bez-gumanitarnoi-dopomogi>.

151. Іванова Р. Структура та функції Організації Об'єднаних Націй у сфері бюджетних відносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Том 2. Випуск 77. С. 56-60. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55079/1/283780-Текст%20статті-654190-1-10-20230705.pdf>.

152. Кантор Н.Ю. Механізм адміністративно-правового регулювання та його складові елементи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* Серія ПРАВО. 2024. Випуск 84: частина 3. С. 125-129.

153. Кармалюк С., Ореховський В. Історія Товариства Червоного Хреста України Книга І. Діяльність організацій Товариства Червоного Хреста в Україні до 1921 р.: кол. монографія. Чернівці : Технодрук, 2023. 252 с.

154. Карпова В. Спонсорство: правові особливості. URL: https://ips.ligazakon.net/document/BZ012030?q=%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0&bl=&hide=true&snippet_id=snippet_4187

155. Карпчук Н. Гуманітарна допомога та цивільний захист як напрям діяльності Європейського Союзу для сприяння міжнародному миру й безпеці. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.* 2019. № 1 (5). С. 13-22. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/86/82>.

156. Кельман М.С., Стратонов В.М. Загальна теорія права: підручник. Вид. 6-те, доп. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 742 с.

157. Кірик А. Особливості функціонування системи вільного переміщення товарів в Європейському Союзі. *Економіка. Фінанси. Право.* 2023. Випуск № 8. С. 64-68. URL: <http://efp.in.ua/en/journal-article/1124>.

158. Кірик А. Правова охорона навколишнього середовища в умовах збройних конфліктів. *Альманах міжнародного права.* 2023. Випуск 29. С. 34-43. URL: http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v29/29_2023.pdf.

159. Кірик А. Реформування інституційної системи Європейського Союзу відповідно до Лісабонського договору. *Університетські наукові записки*. 2021. № 6(84). С. 175-186. URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/84_175-186.

160. Коваль Н.О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2014. 21 с.

161. Кожевникова В., Черняк О. Роль управління ООН з координації гуманітарних справ у відносинах, пов'язаних із гуманітарною допомогою. *Національні інтереси України*. 2025. № 5. С. 620–627.

162. Кожевникова В., Черняк О. Принципи партнерства у сфері гуманітарної діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 5. С. 695–703.

163. Кожевникова В. Окремі аспекти сутності та діяльності неурядових організацій (NGO) в сучасних умовах. *Національні інтереси України*. 2025. № 3. С. 65-73.

164. Колодяжна І.В., Борблік К.Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 448–453.

165. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

166. Координаційний штаб з гуманітарних і соціальних питань активно та результативно працює над розв'язанням конкретних проблем українців в умовах війни. URL: <https://www.president.gov.ua/news/koordinacijnij-shtab-z-gumanitarnih-i-socialnih-pitan-aktivn-73469>.

167. Короткий Т.Р., Кібець Д.В. Регулювання діяльності Товариства Червоного Хреста України. Інформаційне агентство «Українське право». 06.12.2019 р. URL:

https://ukrainepravo.com/international_law/public_international_law/regulyuvannya-diyalnosti-tovarystva-chervonogo-khresta-ukrayiny/?month=03&year=2020.

168. Краудфандинг в умовах війни. URL: <https://biggggidea.com/practices/kraudfanding-v-umovah-vijni/>

169. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

170. Кришевич О.В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один із видів шахрайства. Вісник Асоціації кримінального права України. 2022. Том 1. № 17. С. 173-183. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/258361>.

171. Кульчицький Т.Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис. ... докт. філософії в галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право. Львів, 2022. 224 с.

172. Левенець А. В., Хрищева О. Г. Гуманітарна інтервенція як виняток з принципу невтручання у справи держав. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство*. 2019. Т. 24. Вип. 1(34). С. 32-40.

173. Линник Л. «Бухгалтерія: бюджет»: гуманітарна допомога в діяльності комунальних підприємств: кому і що дозволено? Вивчаємо зміни. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/1504>

174. Лисик В.М. Правовий Статус Міжнародного комітету Червоного Хреста у міжнародному праві: монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 208 с.

175. Лозінська С., Кірик А. Внесок Міжнародного комітету Червоного Хреста у розвиток та імплементацію міжнародного гуманітарного права. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. Випуск № 6. С. 94-98. URL: <http://efp.in.ua/en/journal-item/352>.

176. Малюга Л.Ю. Захист прав військовослужбовців в Україні в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2023. №6. С.150-159. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/6_2023/22.pdf.

177. Малюга Л.Ю. Обставини, які посилюють соціальні ризики внутрішньо переміщених осіб і воєнних біженців в умовах воєнного стану. *Соціальне право*. 2023. №2. С. 25-32. DOI: 10.32751/2617-5967-2023-02-04.

178. Малюга Л.Ю. Форми і способи соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Університетські наукові записки*. 2023. № 5(95). С. 82-94. URL: <https://doi.org/10.37491/UNZ.95.8>.

179. Малюхов О.С. Фандрайзинг в умовах воєнного стану в Україні: теоретичні аспекти. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»*. 2024. № 7 (35). С. 155-168. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/12935/12997>

180. Марін О. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334-338. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/6927/1/78_Гуманітарна%20допомога_стаття.pdf.

181. Матіюк О. Миротворчі місії: що це таке та в яких операціях Україна брала участь. URL: <https://shpalta.media/2025/01/01/mirotvorchi-misii-shho-ce-take-ta-v-yakix-operaciyah-ukraina-brala-uchast/>.

182. Методичні рекомендації щодо організації ввезення транспортних засобів, товарів військового призначення та подвійного використання в умовах воєнного стану: наказ Міністерства соціальної політики України від 30.11.2023 р. № 467-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0467739-23#Text>.

183. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану (станом на 01 червня 2022 року). Національне агентство з питань запобігання корупції, 2022. 75 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>.

184. Міжнародне гуманітарне право. / Укл.: Алієв Р.В., Ануфрієв М.І., Бортняк В.А., Грицай Т.Г., Дрозд О.Ю., Дубенко О.І., Журавльов Д.В., Копотун І.М., Коропатнік І.М., Кривенко О.В., Курилюк Ю.Б., Петков С.В., Сивка В.В. Київ: ВД «Професіонал», 2023. 598 с.

185. Мінімальні стандарти гуманітарної допомоги для захисту дитини. Резюме. 2019. 28 с. URL: https://alliancecpha.org/sites/default/files/technical/attachments/200406_Tdh_CMPS_Summary_UK.pdf.

186. Міноборони та Держмитслужба встановили, що військові не отримали гуманітарну допомогу на понад 170 млн грн. URL: <https://mod.gov.ua/news/minoboroni-ta-derzhmitsluzhba-vstanovili-shho-vijskovi-ne-otrimali-gumanitarnu-dopomogu-na-ponad-170-mln-grn>.

187. Мотиль І.І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2006. 14 с.

188. Музика Л.А., Лисенко Г.І. Форс-мажорні обставини та війна в Україні: аналіз вітчизняної судової практики. *Наука і правоохорона*. 2024. № 3 (65). С. 213-223.

189. Музика-Стефанчук О.А., Музика Л.А., Стефанчук М.О. Юридична оцінка наслідків завдання шкоди майновим інтересам України внаслідок російської агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Випуск 2. С. 231-238. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303213/295293>.

190. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с.

191. Музичук О.М. Адміністративно-правове регулювання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 3. С. 68-78.

192. На Кіровоградщині виявлено нецільове та неефективне використання гуманітарної допомоги. URL: <https://krv.dasu.gov.ua/ua/news/80>.

193. Не дорахувалися 171 млн гривень: в Міноборони повідомили про розкрадання гуманітарної допомоги. URL: <https://kyiv24.news/news/ne-dorahuvalysya-171-mln-gryven-v-minoborony-povidomyly-pro-rozkradannya-gumanitarnoyi-dopomogy>

194. Незаконне використання гуманітарної допомоги, жертв: зафіксовано 637 кримінальних правопорушень. URL: <https://skilky-skilky.info/nezakonne-vykorystannia-humanitarnoi-dopomohy-blahodiynykh-pozhertv-zafiksovano-637-kryminalnykh-pravoporushen/>.

195. Нездійснення належного обліку гуманітарної допомоги, яка надходить на склад, фіксування факту її видачі зі складу, обліку залишків гуманітарної допомоги на складі з метою задоволення приватних інтересів осіб, відповідальних за роботу складів. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/115/>.

196. Нездойминога О.Є., Прийдак Т.Б. Цифровізація гуманітарної допомоги в Україні в умовах воєнного стану / Трансформація практики управління інноваційним розвитком соціально-економічних систем: кол. монограф. / під заг. ред. Храпкіної В.В., Пічик К.В. Київ: Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2024. С. 560-567. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2cc00e4a-df1e-49e5-aec3-0e27a002a066/content>.

197. Нові правила ввезення та обліку гуманітарної допомоги: відповіді на типові запитання. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23190.html>.

198. Олійник О.В. Діяльність Червоного Хреста у Галичині в I половині XX ст.: дис. ... докт. філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2022. 283 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/13445/1/ОЛІЙНИК-О.pdf>.

199. Омельченко А.В. Правові засади отримання та використання міжнародної технічної допомоги в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021.

<https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/97/80>

200. Основний гуманітарний стандарт з якості та підзвітності. URL: https://d1h79zlgfht2zs.cloudfront.net/uploads/2016/01/CHS_Ukrainian_2014.pdf

201. Основний гуманітарний стандарт щодо якості та підзвітності (CHS). URL: https://www.corehumanitarianstandard.org/_files/ugd/74bf17_660d6982b097419fbcee02de4457c957.pdf.

202. Основоволожні принципи Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2022/06/Fundamental-principles-UKR.pdf>.

203. Паризька декларація щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги від 02.03.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_271#Text

204. Парламент схвалив Закон, спрямований на вирішення проблем використання гуманітарної допомоги підприємствами критичної інфраструктури, які надають комунальні послуги. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/252724.html>

205. Перелік підприємств, вивезених з окупованої території України до Росії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BA_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC%D1%81%D1%82%D0%B2,_%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B7_%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%B4%D0%BE_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%97.

206. Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#Text>.

207. Перелік українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів. URL: <https://minre.gov.ua/diyalnist/bronyuvannya-gromadskyh-organizacij/perelik-ukrayinskyh-neuryadovyh-organizacij-yaki-realizuyut-gumanitarni-proyekty-za-koshty-mizhnarodnyh-partneriv/>.

208. Під виглядом гуманітарної допомоги в Україну намагалися ввезти Jaguar. URL: <https://sobitie.com.ua/novini/pid-vyglyadom-gumanitarnoyi-dopomogy-v-ukrayinu-namagalysya-vvezty-jaguar-345440/>.

209. Піляк О., Джусов О. Особливості використання інноваційних інструментів залучення інвестицій у підприємства туристичної галузі: краудфандинг. *Економіка і суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/449/431>

210. Погребняк С.П. Втілення принципу гуманізму в праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 1. С. 33-42.

211. Порядок державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів: постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 р. № 1388 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 р. № 1371) з подальшими змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-98-%D0%BF#n16>.

212. Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від

09.10.2020 р. № 927. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2020-%D0%BF#n13>.

213. Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2000 р. № 1225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-%D0%BF#Text>.

214. Поляруш С. Формування інституту гуманітарної допомоги: історико-правовий аспект. *Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*. 2017. Вип. 1. С. 135-141. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/1_2017/135-141.pdf.

215. Понад 19 тис. т гуманітарної допомоги отримала енергетична галузь України. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/ponad-19-tys-t-humanitarnoi-dopomohy-otrymala-enerhetychna-haluz-ukrainy>.

216. Порядок бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги: наказ Міністерства фінансів України від 14.12.1999 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-99#Text>.

217. Порядок взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України «Про гуманітарну допомогу»: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. № 241. Офіційний вісник України. 2013. № 29. Ст. 990; 2016. № 6. Ст. 308.

218. Порядок вивезення за межі України або знищення неякісних та непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 28.04.2000 р. № 728. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2000-%D0%BF#Text>.

219. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення: постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 р. № 1807 з подальшими змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF#n10>.

220. Порядок знищення та утилізації товарів (предметів) гуманітарної допомоги юридичними особами, уповноваженими Міністерством охорони здоров'я України на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану: наказ Міністерства охорони здоров'я України 15.01.2024 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0190-24#Text>.

221. Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22.03.2000 р. № 544. Офіційний вісник України. 2000. № 12. Ст. 481.

222. Порядок отримання гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики від донорів, її зберігання, розподілу та передачі набувачам в умовах воєнного стану та протягом 150 календарних днів з дня його припинення або скасування: постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2022 р. № 824. Офіційний вісник України. 2022. № 60. Стор. 56. Ст. 3601.

223. Порядок реалізації експериментального проекту щодо отримання критично важливого промислового обладнання (засобів виробництва) у вигляді гуманітарної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 924. Офіційний вісник України. 2024. № 77. Ст. 4545.

224. Порядок реалізації експериментального проекту щодо розподілу гуманітарної допомоги, що надходить у вигляді скрапленого газу для задоволення потреб побутових споживачів в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2024 р. № 883. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883-2024-%D0%BF#Text>.

225. Порядок списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які мають певний термін експлуатації: постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2000 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-2000-%D0%BF#Text>.

226. Постанова Галицького районного суду м. Львова від 23.01.2025 р. № 124667206. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/124667206/>.

227. Поширені запитання – грошова допомога в Україні від Всесвітньої продовольчої програми ООН. URL: <https://ukr.reg.scope.wfp.org/ukr/faq>.

228. Правила утилізації та знищення лікарських засобів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.04.2015 р. № 242. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-15#Text>.

229. Призупинення адміністрацією Трампа надання американської допомоги Україні: головні цифри. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rfe-rl-ssha-dopomoha-ukrayini-zbroya/33337369.html>.

230. Прикордонники Мукачівського загону викрили схему незаконного ввезення медпрепаратів під виглядом гуманітарної допомоги. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/45571-prikordonniki-mukachivskogo-zagonu-vikrili-shemu-nezakonnogo-vvezennya-medpreparativ-pid-viglyadom-gumanitarnoyi-dopomogi>.

231. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.

232. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 р. Відомості Верховної Ради. 2013. № 25. Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>

233. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст. 365.

234. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. Відомості Верховної Ради. 2018. № 30. Ст. 239.

235. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>.

236. Про внесення змін до деяких законів України щодо ввезення, обліку, розподілу гуманітарної допомоги, особливостей оподаткування відповідних операцій та подання звітності: Закон України від 08.11.2023 р. Відомості Верховної Ради. 2023. № 134 Ст.780.

237. Про внесення змін до деяких законів України щодо задоволення потреб населення у перевезеннях в умовах воєнного стану: проект Закону № 12177-1 від 15.11.2024 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/45254>.

238. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. Ст. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>

239. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>

240. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. Відомості Верховної Ради. 2014. № 34. Ст.1173.

241. Про затвердження Порядку взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України «Про гуманітарну допомогу»: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2013-%D0%BF#Text>.

242. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави: постанова Верховної Ради України від 21.09.2023 р. № 3395-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3395-IX#Text>.

243. Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань: Указ Президента України від 02.03.2022 р. № 93/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/2022#Text>.

244. Про Митний тариф України: Закон України від 19.10.2022 р. Відомості Верховної Ради. 2023. №№ 30-45. Ст. 113.

245. Про міжнародну технічну допомогу: Указ Президента від 01.06.1999 р. № 596/99 (не вступив в дію). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596/99#Text>

246. Про надання суб'єктам господарювання повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.1999 р. № 1228 (з подальшими змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1228-99-%D0%BF#Text>.

247. Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 р. № 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2022-%D0%BF#Text>.

248. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки окремих категорій населення: постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 р. № 781. Офіційний вісник України від 08.09.2023. 2023. № 75. Стор. 73. Ст. 4245.

249. Про реалізацію спільного із Всесвітньою продовольчою програмою Організації Об'єднаних Націй проекту стосовно додаткових заходів із соціальної підтримки осіб з інвалідністю з дитинства та дітей з інвалідністю: постанова Кабінету Міністру України від 02.02.2024 р. № 110. Офіційний вісник України. 2024. № 18. Стор. 18. Ст. 1170.

250. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 39. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text>

251. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text>

252. Про Товариство Червоного Хреста України: Закон України від 28.11.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 5. Ст. 47.

253. Про утворення Робочої групи (координаційного центру) Проекту реформ гуманітарної допомоги та міжнародного розвитку для України ReReHID з питань переходу від надання екстреної гуманітарної допомоги до створення стійкої системи соціального захисту населення, спрямованої на подолання шоківих потрясінь, зумовлених збройною агресією Російської Федерації проти України: наказ Міністерства соціальної політики України від 31.05.2023 р. 186-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1224-23#Text>

254. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. Офіційний вісник України. 2019. № 79. Стор. 7. Ст. 2712.

255. Річний звіт Українського гуманітарного фонду за 2023 р. URL: <https://www.unocha.org/publications/report/ukraine/ukraine-humanitarian-fund-annual-report-2023-enuk>.

256. Роль Street Child в підтримці локалізації гуманітарної допомоги в Україні. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/100680/>.

257. Роман Владлена. Закон про гуманітарну допомогу: нові вимоги до ввезення та обліку. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/zakon-pro-humanitarnu-dopomohu-novi-vymohy-do-vvezennia-ta-obliku/>.

258. Російський «гуманітарний конвой» в Україну. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1>

%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%C2%AB%D0%B3%D1%83%D0%B
C%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B8%
D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%BE%D0%B9%C2%BB_%
D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83.

259. Рух неприєднання. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%85_%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

260. Савчук Т. Оподаткування благодійної (гуманітарної) допомоги наданої військовослужбовцю. URL: <https://id-legalgroup.com/blog/opodatкування-blahodijnoi-humanitarnoi-dopomohy-nadanoi-vijskovosluzhbovtsiu-tetiana-savchuk-audytord-id-legal-group/>.

261. Санкції проти РФ. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf>.

262. Світ має дотримуватися зобов'язань щодо підтримки народу України: прес реліз UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/ua/news/press-releases/world-must-stay-course-people-ukraine>.

263. Словник іншомовних слів; за ред. О.С. Мельничук. Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 1044 с.

264. Словник української мови в 11 томах. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%8C>

265. СпівДія. URL: <https://spivdiia.org.ua/>.

266. «СпівДія»: як у приміщеннях комунального підприємства Дніпровської міськради здійснювався розподіл гуманітарної допомоги. URL: <https://larp.media/2023/12/27/spivdiya-yak-u-prymishhennyah-komunalnogo-pidpryyemstva-dniprovskoyi-miskrady-zdijsnyuvavsya-rozpodil-gumanitarnoyi-dopomogy/>.

267. Турчин Я.Б., Івасечко О.Я., Цебенко О.О. Принципи гуманітарної допомоги Європейського Союзу: імплементація та виклики. *Регіональні*

<http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/36/19.pdf>

268. УВКБ ООН запускає пілотну грошову інтервенцію з використанням технології блокчейн для гуманітарних виплат людям, які були переміщені та постраждали внаслідок війни в Україні. URL: <https://ukraine.un.org>.

269. Україна: план гуманітарних потреб і реагування. Цикл гуманітарних програм 2025 р. Січень, 2025 р. URL: https://www.unhcr.org/ua/sites/ua/files/2025-01/Ukraine%20HNRP%202025%20Humanitarian%20Needs%20and%20Response%20Plan%20UA_0.pdf.

270. Україна: План гуманітарних проблем і реагування. Цикл гуманітарних програм ОCHA, 2024 р. URL: <https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2024/01/Ukraine-HNRP-2024-Humanitarian-Needs-and-Response-Plan-EN-20240110.pdf>.

271. Українська гуманітарна місія в Грузії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97_\(1993\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B7%D1%96%D1%97_(1993)).

272. Феофанова І.М. Допустимість державної допомоги: господарсько-правовий аспект: дис. ... доктора філософії. Одеса, 2023. 231 с.

273. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редакції). К.: Абрис, 2002. 742 с.

274. Фокіна Н.В. Правове регулювання державної допомоги в Європейському Союзі та Україні: питання теорії та практики застосування: дис. ... докт. філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право» (29 – Міжнародні відносини). Київ, 2024. 254 с.

275. Цельєв О. В. Гуманізм та принципи верховенства права на прикладі права на громадську непокору. *Науковий вісник ХНУ*. 2009. № 2. С. 5-8.

276. Чернявська О. В., Соколова А. М. Фандрайзинг. Навч. посіб. 2-е вид., з доопрац. та допов. Київ: Алерта, 2015. 272 с.

277. Шевців В.М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 292 с.

278. Шевчук А.В., Боднарук О.М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 72(2). С. 184-191. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_72%282%29__32/.

279. Шість волонтерів Українського Червоного Хреста віддали життя, рятуючи інших. URL: <https://redcross.org.ua/news/2024/12/99451/>.

280. Як завозити автівки для ЗСУ і не порушувати законів України. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1966/1966_file.pdf.

281. Як мають діяти волонтери для уникнення безпідставних звинувачень у зловживанні гуманітарною допомогою. 10 с. URL: www.rpk.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/yak-diyaty-volonteram-dlya-unyknennya-bezpidstavnyh-zvynuvachen.pdf.

282. Як покращити координацію стейкхолдерів гуманітарної допомоги: думки з семінару. URL: https://lb.ua/blog/aspen_institute_kyiv/595074_yak_pokrashchiti_koordinatsiyu.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. Випуск 86. Частина 5. 2024. С. 218-222. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/35-4.pdf>
2. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ООН та гуманітарні фонди у світі. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 825-830. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/139.pdf>.
3. Бесєдін І.О. Гуманітарна допомога ЄС у світі: сучасні практики та виклики. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 411-418. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/1_2025/62.pdf
4. Бесєдін І.О. Принципи гуманітарної допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 491-496. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/04/74.pdf>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Бесєдін Ігор. Гуманітарна допомога: постановка проблеми. Правові та інформаційні аспекти забезпечення безпеки у транскордонному співробітництві: збірник тез міжнародної конференції (8 листопада 2024 р.) / За редакцією проф., д.ю.н. Лазур Я.В., проф., д.ю.н. Менжул М.В., к.ю.н., доц. Фетько Ю.І. Ужгород: РІК-У, 2024. С. 48-50.
6. Бесєдін І.О. Гуманітарний шантаж: хто відповідь? Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference, March 6-7, 2025. Dnipro: FOP Marenichenko V.V. С. 33-35.
7. Бесєдін І.О. Європейський гуманітарний форум. Modern Science, Economy and Digital Innovation: Collection of Scientific Papers «International Scientific Unity» with Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference. March 12-14, 2025. Bucharest, Romania. С. 108-110.